

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ДИЗАЙНУ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕС-ДИЗАЙНУ

Кафедра фінансів та бізнес-консалтингу

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Банківське кредитування малого і середнього бізнесу та проблеми його розвитку в Україні»

Рівень вищої освіти	другий (магістерський)
Спеціальність страхування та фондовий ринок	072 Фінанси, банківська справа,
Освітня програма	Фінансово-інвестиційний бізнес-консалтинг

Виконала: студентка групи МгЗФІБК 1-23

Савченко А. О.

Керівник: д.е.н.проф.Тарасенко І.О.

Рецензент: д.е.н.проф. Золковер А.О.

Київ 2024

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

Факультет
Кафедра
Рівень вищої освіти
Спеціальність
та фондовий ринок
Освітня програма

Управління та бізнес-дизайну
Фінансів та бізнес-консалтингу
другий (магістерський)
072 Фінанси, банківська справа, страхування
Фінансово-інвестиційний бізнес-консалтинг

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ФБК

_____ Ірина ТАРАСЕНКО

«_____» _____ 2024 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Савченко Альоні Олександрівні

1. Тема проекту (роботи): Банківське кредитування малого і середнього бізнесу та проблеми його розвитку в Україні.

Науковий керівник роботи Тарасенко Ірина Олексіївна, д.е.н., проф., затверджені наказом закладу вищої освіти від «03» вересня 2024 року №188 -уч.

2. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи законодавчі та нормативні документи : наукова література АТ «ПУМБ», нормативні матеріали Верховної Ради та Кабінету міністрів України, періодична, фахова та науково-методична література.

3. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретико-методичні засади формування банківського кредитування, дослідити та проаналізувати аспекти організації кредитування малого та середнього бізнесу, проаналізувати кредитування малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки, визначити розвиток кредитування малого та середнього бізнесу в АТ «ПУМБ» та порівняння його з іншими банками, проаналізувати удосконалення кредитної політики та розвиток вузькоспеціалізованих кредитних продуктів.

4. Дата видачі завдання: 16.09.2024 р.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Ім'я, прізвище та посада консультанта	Підпис, дата			
		Завдання видав		Завдання прийняв	
Вступ	Ірина Тарасенко, д.е.н., проф..	02.10.2024		02.10.2024	
1 розділ	Ірина Тарасенко, д.е.н., проф..	11.10.2024		11.10.2024	
2 розділ	Ірина Тарасенко, д.е.н., проф..	17.10.2024		17.10.2024	
3 розділ	Ірина Тарасенко, д.е.н., проф..	25.10.2024		25.10.2024	
Висновок	Ірина Тарасенко, д.е.н., проф..	31.10.2024		31.10.2024	

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Терміни виконання етапів	Примітка про виконання
1.	Вступ	02.10.2024-10.10.2024	
2.	Розділ 1. Теоретико-методичні засади формування банківського кредитування та аспекти організації кредитування малого і середнього бізнесу	11.10.2024-16.10.2024	
3.	Розділ 2. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки	17.10.2024-24.10.2024	
4.	Розділ 3. Тенденція розвитку кредитування малого та середнього бізнесу в АТ «ПУМБ» та порівняння його з іншими банками.	25.10.2024-30.10.2024	
5.	Висновки	31.10.2024-11.11.2024	
6.	Оформлення кваліфікаційної роботи (чистовий варіант)	11.11.2024	
7.	Подача кваліфікаційної роботи науковому керівнику для відгуку	11.11.2024	
8.	Здача кваліфікаційної роботи на кафедру для рецензування (за 12 днів до захисту)	22.11.2024	
9.	Перевірка кваліфікаційної роботи на наявність ознак плагіату (за 10 днів до захисту)	25.11.2024	
10.	Подання кваліфікаційної роботи на затвердження завідувачу кафедри (з 7 днів до захисту)	27.11.2024	

Студент

(підпис)

Альона САВЧЕНКО

Науковий керівник роботи

(підпис)

Ірина ТАРАСЕНКО

АНОТАЦІЯ

Савченко А.О. Банківське кредитування малого і середнього бізнесу та проблеми його розвитку в Україні. – Рукопис

Кваліфікаційна робота за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування – Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, 2024 рік.

У кваліфікаційній роботі надані результати дослідження кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні. Досліджено проблеми, ризики та перспективи кредитування МСБ і тенденції його розвитку в АТ КБ «ПУМБ» та інших українських банках. Стратегії державної підтримки кредитного забезпечення МСБ.

Проаналізовано основні проблеми кредитування МСБ такі як: високі процентні ставки, недостатнє забезпечення, складні процедури кредитування та вплив економічної кризи, високий рівень фінансової нестабільності, нестабільний грошовий потік, відсутність доступу до кредитних ресурсів, низький рівень капіталізації. Зроблено аналіз поточного стану банківського кредитування економіки України та аналіз фінансового стану і кредитного портфеля АТ КБ «ПУМБ».

Отримані результати дозволили розробити візуальний ряд та створити аналіз шляхів вирішення проблем кредитування, основні з яких; державна підтримка, створення державних фондів, розвиток альтернативних джерел фінансування, диверсифікація кредитних портфелів банків, зростання інноваційних секторів, адаптація фінансових продуктів, посилення фінансової грамотності та як приклад співпраця банків та держави.

Ключові слова: кредитування, кредитоспроможність, економічна криза, лізинг, факторинг, фінансова грамотність, краудфандинг, NPL, диференціація кредиту, бізнес-ангели, мікрофінансування, бізне-клімат, циклічність галузі.

ANNOTATION

Savchenko A.O. Bank crediting of small and medium-sized businesses and problems of its development in Ukraine. - Manuscript

Qualification work in specialty 072 Finance, banking and insurance - Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, 2024.

The qualification paper presents the results of a study of lending to small and medium-sized businesses (SMEs) in Ukraine. The problems, risks and prospects of lending to SMEs and the trends of its development in JSC CB "PUMB" and other Ukrainian banks were studied. Strategies of state support for credit provision of SMEs.

The main problems of lending to SMEs are analyzed, such as; high interest rates, insufficient collateral, complex lending procedures and the impact of the economic crisis, a high level of financial instability, unstable cash flow, lack of access to credit resources, low level of capitalization. An analysis of the current state of bank lending to the economy of Ukraine and an analysis of the financial state and loan portfolio of JSC CB "PUMB" was made.

The obtained results made it possible to develop a visual series and create an analysis of ways to solve lending problems, the main of which are; state support, creation of state funds, development of alternative sources of financing, diversification of bank loan portfolios, diversification of credit portfolios of banks, growth of innovative sectors, adaptation of financial products, strengthening of financial literacy and, as an example, cooperation between banks and the state.

Keywords: lending, creditworthiness, economic crisis, leasing, factoring, financial literacy, crowdfunding, NPL, credit differentiation, business angels, microfinancing, business climate, cyclicity of the industry.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ	9
1.1. Банківське кредитування: поняття та його основні функції.....	9
1.2. Особливості кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу.....	24
1.3. Ризики та перспективи кредитування суб'єктів малого й середнього бізнесу.....	37
Висновки до першого розділу.....	43
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ БАНКАМИ УКРАЇНИ	45
2.1. Аналіз поточного стану банківського кредитування економіки України.....	45
2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «ПУМБ».....	62
2.3. Аналіз кредитних операцій АТ КБ «ПУМБ».....	71
Висновки до другого розділу	79
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	81
3.1. Досвід кредитування малого та середнього бізнесу банками України	81
3.2. Удосконалення кредитної політики та розвиток вузькоспеціалізованих кредитних продуктів (на прикладі АТ КБ «ПУМБ»).....	86
3.3 Стратегія державної підтримки кредитного забезпечення малого і середнього бізнесу в Україні	97
Висновки до розділу 3.....	103
ВИСНОВКИ.....	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	108
ДОДАТКИ.....	116

ВСТУП

Актуальність теми. Банківське кредитування малого і середнього бізнесу та проблеми його розвитку в Україні. Малі та середні підприємства (далі МСП) є основним джерелом нових робочих місць, інновацій та конкуренції, швидше реагують на зміни ринку та задовольняють потреби невеликих ніш. Сприяють розвитку регіонів та підвищенню рівня життя населення. Дуже велика частина МСП зіштовхуються з обмеженням доступів до власних коштів, що ускладнює їх розвиток та розширення.

Мета дослідження полягає у розробленні пропозицій щодо мінімізації ризиків для банків в процесі кредитування та забезпечили доступність кредитів для МСП. Розуміння потреб МСП дозволяє розробляти нові фінансові продукти, які б відповідали їхнім специфічним вимогам.

Завдання дослідження. Аналіз поточної ситуації на ринку, виявлення тенденцій та проблем. Дослідження внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на рішення банків щодо надання кредитів.

Об'єкт дослідження. Аналіз та виявлення кращих практик та можливих шляхів вдосконалення системи кредитування в Україні. Визначення конкретних потреб МСП в різні періоди їх життєвого циклу. Об'єкт дослідження процес банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні.

Предмет дослідження – особливості кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу банківськими установами України. Порівняння традиційних та інноваційних моделей кредитування. **Методи дослідження.** Використання статистичних даних, фінансової звітності банків та МСБ. Вивчення теоретичних основ кредитування МСБ, огляд існуючих досліджень. Проведення опитувань, інтерв'ю з представниками банків та МСБ.

Практична цінність роботи полягає у розробленні рекомендацій щодо вдосконалення окремих елементів процесу банківського кредитування суб'єктів малого і середнього бізнесу. Банківське кредитування малого та

середнього бізнесу в Україні розглянуто як важливий інструмент розвитку економіки. Визначено основні проблеми, які ускладнюють процеси отримання фінансування для суб'єктів господарювання. Вирішити ці проблеми можливо шляхом вдосконалення законодавства щодо фінансової грамотності підприємців, її підвищення, вирішення проблем кредитування, розвитку механізму державної підтримки МСП. Результати дослідження можуть бути використані для формування державної політики, спрямованої на підтримку малого малого та середнього бізнесу.

Структура роботи. Структури роботи складається з вступу, 3 розділів, і 9 підрозділів, висновків, переліку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 126 сторінок тексту, у тому числі 20 рисунків, 15 таблиць, перелік використаних джерел з 41 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

1.1 Банківське кредитування: поняття та його основні функції

Кредит виник на певному етапі розвитку товарно-економічних відносин у суспільстві: коли продавцю необхідно було продати товар, а у покупця не було грошей, щоб його купити (оскільки він ще не виробив свій товар або не продав його), виникала потреба у передачі продавцем покупцю товару з відстрочкою платежу, тобто, в кредит. У цьому полягає найбільш загальна причина необхідності у кредиті. Боржник, отримавши купівлю кредит, замість передачі продавцю грошей, виписував йому письмове зобов'язання, де вказувалися умови та терміни погашення боргу [1,ст.15].

Основи банківської діяльності стосуються концепцій і принципів, що стосуються банківської практики. Банківська справа – це галузь, яка займається наданням кредитів, зберіганням готівки, інвестиціями та іншими фінансовими операціями. Банківська галузь є однією з ключових рушійних сил більшості економік, оскільки вона спрямовує кошти позичальникам із продуктивними інвестиціями.

Кредитування – це процес, за допомогою якого фінансова установа надає кошти позичальнику. Установа, яку часто називають кредитором, зазвичай отримує відсотки за позику. Кредитування в банківській сфері приносить користь як кредиторам, так і позичальникам, збільшуючи ліквідність на ринках, де надаються та використовуються позики.

Це дає можливість підприємствам брати позики, щоб вони могли розширити свою діяльність, не маючи збільшених накладних витрат від випуску нових акцій, таким чином розмиваючи позиції в капіталі попередніх інвесторів або беручи на себе дорогий борговий тягар, який може підштовхнути їх до банкрутства, якщо є навіть скромний спад економічних умов, який ми пережили в останні роки.

Банківський сектор є одним із найважливіших компонентів будь-якої економіки та ключовим рушієм економічного зростання. Одна з головних функцій, яку виконують банки, — надання кредитів підприємствам і споживачам, які допомагають фінансувати нові інвестиції та стимулювати попит в економіці. Переваги, пов'язані з кредитуванням у банківській сфері, такі:

- Сприяння економічному зростанню – банки відіграють важливу роль у фінансуванні інвестицій у новий бізнес, що веде до збільшення виробництва та виробництва, підвищення рівня зайнятості, збільшення інновацій та підвищення конкурентоспроможності компаній. Крім того, коли споживачі мають доступ до кредитів, вони можуть збільшити свої витрати на товари та послуги, підвищуючи загальну економічну активність.
- Збільшення робочих місць. Надаючи кредитні можливості підприємствам, які розширюються або починають свою діяльність, банки можуть створювати робочі місця, яких інакше могло б не існувати. Крім того, банківське кредитування сприяє створенню здорового бізнес-клімату, коли фірми впевнено інвестують у майбутні плани розширення, знаючи, що в разі потреби буде доступне достатнє фінансування. Це значно сприяє підтримці стабільного рівня зайнятості у важкі періоди, наприклад під час рецесії.
- Покращений доступ до кредитів. Однією з основних переваг наявності добре функціонуючих банків є покращений доступ до боргових інструментів (позик).
- Зменшення витрат на позики. Нижчі процентні ставки, які стягують банки за позиками, призводять до того, що компанії отримують більше грошових потоків для реінвестування у свій бізнес, тим самим стимулюючи економічне зростання. Для споживачів це означає, що вони можуть позичати гроші за нижчою ціною, щоб фінансувати такі речі, як автомобілі, будинки та навчання.

- Сприяння зміцненню стабільності економіки. Банківське кредитування допомагає забезпечити загальну стабільність економіки, оскільки кредитоспроможні фірми можуть отримати необхідне фінансування навіть у важкі часи. Це запобігає серйозним скороченням чи скороченням кредитування, що може призвести до масових звільнень і банкрутства бізнесу.

Банківська справа є фундаментальною для функціонування економіки. Це забезпечує потік грошей між вкладниками та позичальниками, дозволяючи підприємствам інвестувати, розвиватися та створювати робочі місця. Отже, кредитування є важливою частиною банківської системи, і банки повинні надавати кредити для підтримки економічного зростання, водночас захищаючи від ризиків.

Є три основні практики, яких зазвичай дотримуються під час кредитування:

- Ретельна оцінка кредитного ризику перед схваленням кредитів
- Прийняття консервативних рішень при наданні кредиту
- Ретельний моніторинг кредитів.

Банківське кредитування – це економічні відносини між банком (кредитором) та позичальником, що виникають у зв'язку з наданням банком грошових коштів у тимчасове користування на умовах повернення, платності та, як правило, забезпеченості. Воно є одним із основних інструментів фінансової системи, що забезпечує рух грошових коштів між суб'єктами економічної діяльності (як фізичними, так і юридичними особами).

Банківське кредитування являє собою процес надання комерційним банком грошових ресурсів фізичній чи юридичній особі у тимчасове користування на засадах повернення, терміновості, платності, диференційованості та забезпеченості. Відповідно до них:

- Ресурси позичаються на таких умовах і на такі цілі, які забезпечують вивільнення позиченої вартості та її зворотний приплив

до кредитора. Це виражається у визначенні джерела погашення кредиту (виручка, заробітна плата і т.д.)

- Термін користування ресурсами банку завжди обмежений, і у разі порушення до позичальника будуть застосовуватися штрафні санкції.
- За надання кредиту банк стягує з позичальника плату як відсотка, що забезпечує відшкодування його витрат за залученим ресурсам.
- Ухвалюючи рішення про видачу кредиту, банк застосовує індивідуальний підхід до позичальника, оцінюючи його кредитоспроможність. Отже, кошти надаються лише клієнтам, здатним відновити їх у подальшому, а умови кредитування залежить від класу кредитоспроможності позичальника.
- На випадок непередбачених обставин банк повинен мати вторинні джерела погашення кредиту – забезпечення. Їм може виступати записка майна, порука третіх осіб, незалежна гарантія.

Система кредитування базується на традиційних загальних принципах (рис.1.1), які гарантують повернення банківської позики. В світовій практиці з точки зору забезпеченості повернення позики найбільш надійним рахується заставне право (в тому числі іпотека, застава, поручительства і гарантії, система страхування, що дає можливість банку закріпити свою незалежність і тим самим мінімізувати кредитний ризик [2].

Дотримання цих принципів забезпечує стабільність кредитних операцій, знижує ризики для фінансових установ і допомагає клієнтам ефективно управляти позиковими ресурсами. Ці принципи є основою для розробки будь-яких кредитних продуктів і використовуються в різних сферах кредитування, від споживчих до корпоративних кредитів.

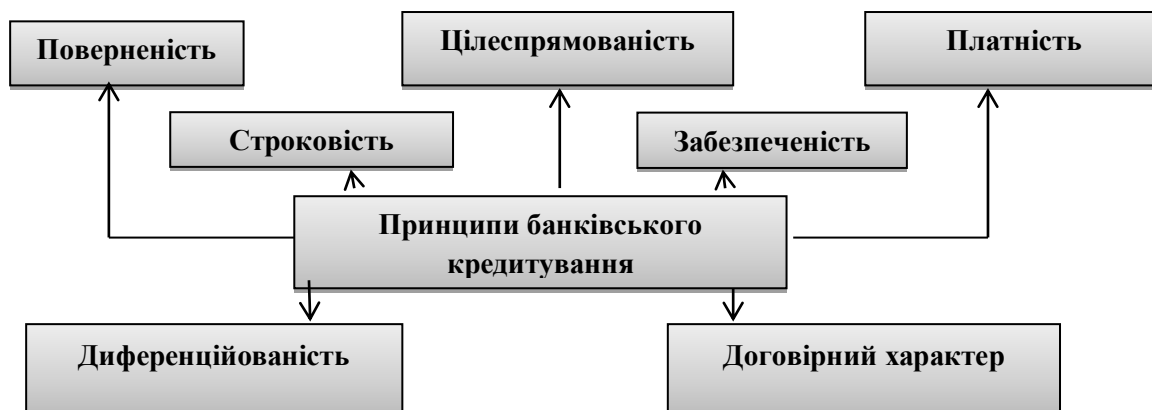

Рис.1.1. Принципи банківського кредитування (побудовано автором за даними [4])

Система кредитування полягає в традиційних загальних принципах, які гарантують повернення банківського кредиту. У світовій практиці з метою забезпечення повернення кредиту найбільш надійним є право застави (включаючи іпотеку, заставу, поруки та гарантії, систему страхування, що дозволяє банку зміцнити свою самостійність і тим самим мінімізувати кредитний ризик (табл.1.1) [3].

Сучасна система кредитування побудована на ліберальній основі: клієнт не прив'язується до банку, а вибирає ту кредитну установу, послугами якої він хотів би скористатися; йому дано право відкривати позичкові рахунки над одному, а кількох банках. Лібералізація системи кредитування розширює можливості клієнта щодо отримання кредиту та створює умови для розвитку міжбанківської конкуренції. У свою чергу, комерційні банки під час проведення кредитної політики виходять із необхідності забезпечити поєднання інтересів банку, його акціонерів, вкладників та клієнтів з урахуванням національних інтересів [2].

Таблиця 1.1

Основні особливості та принципи банківського кредитування

(побудовано автором за даними [2])

Основні особливості та принципи банківського кредитування:	
Грошова форма	Кредити надаються виключно у грошовій формі, що дозволяє легко виміряти їх вартість та обсяг.
Цільовий характер	Означає, що виданий кредит має бути використаний для досягнення цілей, зазначених у кредитному договорі. Цілі визначаються на підставі поданих позичальником господарських договорів (контрактів), бізнес-планів, цільових програм чи проектів. Крім того, при видачі кредиту клієнту банк повинен переконатися, що цілі використання кредиту передбачені Статутом компанії.
Добровільність	Укладання кредитного договору є виключно добровільним рішенням обох сторін – банку та позичальника.
Платність	Користування кредитом завжди передбачає сплату відсотків, тобто винагороди банку за надані кошти. Коли вирішується питання на підставі здійснення грандіозного підприємницького заохочення, банк розглядає особливості (відділення) покупок, щоб був придбаний і можливість його продажу на ринку, або економічним ефектом використання товарів, отриманих за рахунок фінансування.
Повернення	Отримані кошти підлягають обов'язковому поверненню в обумовлені строки. Особливість кредитного методу інвестування у тому, що він передбачає як повернення отриманого кредиту, так і виплату відсотків за кредитним договором.

Диференціація кредиту – це принцип, що означає зважений підхід банку до різних категорій потенційних позичальників. Кредит надається суб'єктам господарювання на підставі оцінки показників кредитоспроможності, що дозволяє проаналізувати фінансовий стан підприємства та бути впевненим у спроможності та бажанні позичальника погасити кредит протягом строку, зазначеного у договорі. Ці якості потенційних позичальників оцінюються шляхом аналізу їх балансів з точки зору власних ресурсів господарства, дотримання рівня ліквідності та рівня прибутковості не тільки на дату підписання кредитного договору, а й у майбутнє.

Подібний аналіз та оцінка кредитоспроможності позичальника дозволяє певною мірою знизити ризик невчасного погашення кредиту. Практична реалізація цього принципу залежить від особистих інтересів конкретної банківської установи та загальної централізованої політики держави [4].

Кредитний договір — це офіційна угода між кредитором (банком або іншою фінансовою установою) та позичальником, яка визначає умови надання, використання та повернення кредитних коштів. Кредитний договір регулює права та обов'язки обох сторін і є юридично обов'язковим документом.

1. Сторони договору:

- Кредитор — банк або фінансова установа, що надає кредит.
- Позичальник — фізична чи юридична особа, яка отримує кредитні кошти та зобов'язується їх повернути згідно з умовами договору.

2. Сума кредиту — це точний розмір позики, яку банк надає позичальнику.

3. Процентна ставка — це плата за користування кредитом, яка визначається як відсоток від суми кредиту. Процентна ставка може бути:

- Фіксованою — не змінюється протягом усього терміну кредиту.
 - Змінною — може змінюватися залежно від умов, визначених у договорі (наприклад, індексування або зміна ринкової ставки).
4. Термін кредитування — період, на який надається кредит, протягом якого позичальник повинен погасити заборгованість. Він може бути короткостроковим (до одного року), середньостроковим (1-3 роки) або довгостроковим (понад 3 роки).

Для визначення ефективності кредиту розраховують його повний та середній терміни.

Повний термін кредиту розраховується за формулою:

$$T_n = P_{вик.} + P_{піл} + P_{пог.},$$

де T_n - повний термін кредиту,

$P_{вик.}$ - період використання,

$P_{піл.}$ - пільговий (граційний) період,

$P_{пог.}$ - період погашення.

Середній термін кредиту при рівномірному використанні чи погашенні розраховується за формулою:

$$C_{тер} = 1/2P_{вик.} + P_{піл.} + 1/2P_{пог.},$$

Середній термін кредиту при нерівномірному використанні чи погашенні розраховується за формулою:

$$T_{сер} = \frac{HЗ_1 + HЗ_2 + \dots + H_{en}}{\text{ліміт(сума)кредиту}},$$

де $HЗ$ - непогашена заборгованість (на певну дату) [2].

Порядок погашення кредиту — визначає, як і коли позичальник повинен повертати кошти (щомісячні або щоквартальні платежі, ануїтетні платежі, одноразове погашення тощо).

5. Забезпечення кредиту — види забезпечення (застава, поручительство, страхування тощо), які гарантують виконання зобов'язань позичальником. Якщо позичальник не зможе повернути кредит, банк може звернути стягнення на заставу.
6. Права та обов'язки сторін:
 - Позичальник зобов'язується використовувати кредитні кошти відповідно до цілей, вказаних у договорі, і своєчасно повертати їх разом із відсотками.
 - Кредитор зобов'язується надати кредит на визначених умовах і не змінювати їх без згоди позичальника (крім випадків, передбачених договором).
7. Відповідальність сторін — визначає наслідки у випадку порушення умов договору, наприклад, штрафні санкції за несвоєчасне погашення кредиту або нарахування пені.
8. Дострокове погашення кредиту — умови, за яких позичальник може достроково повернути кредит, а також можливі додаткові умови чи комісії за це.
9. Умови розірвання договору — порядок та підстави для припинення кредитного договору, які можуть включати дострокове повернення кредиту через порушення умов з боку однієї зі сторін.

Кредитний договір є важливим документом, який встановлює чіткі правові рамки для обох сторін і захищає їх інтереси в процесі кредитних відносин [7].

Отже, погашення кредиту обумовлюється як кредитоспроможністю позичальника, так і наявністю документально підтверджених (перевірених на етапі оформлення кредиту) та реально існуючих (з'ясованих протягом кредитного періоду) джерел грошових надходжень, які залишаються після

покриття поточних витрат на погашення боргу та сплату відсотків за користування кредитом.

Крім прибутку, кредити можуть погашатися з інших джерел: виручки від реалізації майна, взятого банком у заставу, поруки чи поруки третьої особи, страхових відшкодувань.

Спроможність клієнта своєчасно погашати банківські кредити оцінюється шляхом аналізу балансу господарської організації на ліквідність, ефективність використання виробничих фондів, а також шляхом вивчення перспектив розвитку економіки та здатності клієнта до інновації [2].

Погашення кредиту – це процес виплати боргу, взятого у фінансової установи (банку, мікрофінансової організації тощо), згідно з умовами кредитного договору. Цей процес включає регулярні платежі, які можуть містити основну суму боргу, відсотки за користування кредитом, а також можливі комісії. Це процес виконання позичальником зобов'язань перед кредитором, передбачених умовами кредитного договору. Воно включає виплату основної суми боргу (тіла кредиту), відсотків за його використання та, у деяких випадках, додаткових комісій чи штрафів.

Основні способи погашення кредиту:

Аннуїтетні платежі – рівні щомісячні платежі, де спочатку більше йде на сплату відсотків, а потім поступово збільшується частка основного боргу.

Диференційовані платежі – щомісячна сума поступово зменшується, оскільки борг зменшується швидше, а нараховані відсотки зменшуються.

Дострокове погашення – повна або часткова виплата кредиту до закінчення строку дії договору. Багато банків дозволяють це без штрафів, але умови слід уточнювати в договорі.

Кредитний договір є строковим правочином (ст. 1054 ЦК України, п. 3 ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»). Виходячи з цього, строк на який надається кредит позичальнику являється умовою кредитного договору. Зазначене в свою чергу свідчить про відсутність підстав для застосування до кредитного

договору норм частини 1 статті 1049 ЦК України. Кредитний договір має свою структуру та основні елементи: [21].

Таблиця 1.2

Основні елементи кредитного договору (побудовано автором за даними [21])

Основні елементи кредитного договору	
Елемент	Значення
1. Терміновість	Кожен кредитний договір має чітко визначений строк дії.
2. Забезпеченість	Часто кредити надаються під забезпечення, яке може бути у вигляді нерухомості, цінних паперів, рухомого майна або гарантій третіх осіб. Це знижує ризики для банку.
3. Ризикованість	Часто кредити надаються під забезпечення, яке може бути у вигляді нерухомості, цінних паперів, рухомого майна або гарантій третіх осіб. Це знижує ризики для банку.
4. Регулювання	Діяльність банків та умови кредитування підлягають жорсткому державному регулюванню з метою захисту інтересів як банків, так і позичальників.
5. Індивідуальний підхід	Кожен кредитний договір унікальний і розробляється з урахуванням конкретних потреб клієнта та можливостей банку.
6. Конкурентність	На ринку банківських послуг існує висока конкуренція, що призводить до різноманітності кредитних продуктів та більш вигідних умов для позичальників.

Основні функції банківського кредитування:

1. Перерозподіл фінансових ресурсів. Кредитування сприяє перерозподілу тимчасово вільних коштів між різними економічними суб'єктами, спрямовуючи їх у продуктивні галузі.

2. Підтримка ліквідності підприємств і фізичних осіб. Кредит дозволяє покрити поточні витрати чи інвестиційні потреби, коли власних коштів бракує.
3. Стимулювання економічного зростання. Кредитування сприяє розвитку бізнесу та стимулює інвестиції, що в кінцевому результаті позитивно впливає на економіку.
4. Забезпечення фінансової стабільності. Кредитування дозволяє стабілізувати фінансове становище підприємств, підтримуючи їх роботу у важкі часи.
5. Регулювання грошового обігу. Через механізми кредитування центральні банки можуть контролювати кількість грошей в обігу та впливати на рівень інфляції.

Рис. 1.2. Види банківських кредитів (створено автором за даними [22])

1. Споживчий кредит — надається фізичним особам для придбання товарів та послуг.
 2. Іпотечний кредит — кредит, що надається під заставу нерухомості.
 3. Кредит на поточні потреби — короткостроковий кредит для підприємств на покриття поточних витрат.
 4. Кредит для бізнесу — фінансування інвестиційних проектів компаній.
- Банківський кредит є основною формою кредиту та надається суб'єктам економічної діяльності всіх форм власності у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором. Це економічні відносини щодо

накопичення кредитних ресурсів за рахунок статутних та інших фондів банків, коштів на депозитних рахунках, коштів у обігу та міжбанківських розрахунках та інших грошових ресурсів, а також щодо надання банками грошей (готівки, безготівкових). -готівкові) у вигляді кредиту юридичним та фізичним особам, державі. Розуміння особливостей банківського кредитування дозволяє [23]:

- обрати оптимальний кредитний продукт: Зваживши всі за і проти, ви зможете вибрати кредит, який найбільш відповідає вашим потребам і можливостям.
- уникнути непередбачених витрат: Знаючи про всі можливі комісії та додаткові платежі, ви зможете спланувати свій бюджет.
- зменшити ризики: Дотримуючись умов кредитного договору, ви знизите ризик проблем з погашенням кредиту.
- ефективно взаємодіяти з банком: Розуміючи принципи роботи банківської системи, ви зможете легко вирішувати будь-які питання, пов'язані з кредитом.

Важливість банківського кредитування

Банківське кредитування є одним з найважливіших інструментів розвитку економіки. Воно дозволяє:

- Фінансувати інвестиційні проекти: Будівництво нових підприємств, модернізація виробництва, розробка нових продуктів.
- Підтримувати підприємства в період кризи: Надання кредитів для покриття тимчасових фінансових труднощів.
- Забезпечувати стабільність економіки: Сприяє збалансованому розвитку різних секторів економіки.
- Покращувати добробут населення: Забезпечує доступність товарів та послуг, фінансування житла, освіти тощо.

У господарській практиці підприємств об'єктами кредитування є певна частина вартості виробничого оборотного та оборотного капіталу, основного

виробничого капіталу, що формується за рахунок банківського кредиту. Тобто кредити підприємствам та організаціям реального сектора економіки надаються для фінансування оборотного капіталу та розширення основного капіталу.

Кредити можуть надаватися населенню на невідкладні потреби, придбання товарів довгострокового користування, будівництво житла та житла, навчання.

Позики надаються кредитним організаціям для регулювання ліквідності або розширення ресурсної бази.

Позики можуть надаватися фінансовим органам для покриття касового розриву між доходами та витратами та фінансуванням інвестиційних проектів, що мають важливе соціальне та економічне значення.

Об'єкти кредитування встановлюються комерційними банками самостійно. Вони визначаються виходячи з вимог законодавства банку, кола клієнтури, що обслуговується, стратегії розвитку банку, економічної ситуації і відображаються в кредитній політиці банку.

Залежно від об'єкта кредитування встановлюються певні параметри кредитного договору – його термін та способи кредитування [3].

У сучасній банківській практиці використовується суб'єктний метод кредитування, тобто на перше місце ставиться клієнт, а перевага надається персональному підходу до позичальника.

Система банківського кредитування представляє собою модель, що відповідає характеру ринкових відносин, переходу від централізованих до децентралізованих методів кредитування економічних суб'єктів. Вона охоплює принципи, об'єкти та методи кредитування, механізми надання та погашення позик, а також банківський контроль в процесі кредитування.

Сучасна система кредитування побудована на ліберальній основі: клієнт не закріплюється за банком, а сам вибирає кредитну установу, послугами якої він хотів би користуватися; йому надано право відкривати позичкові рахунки не в одному, а декількох банках. Лібералізація системи

кредитування розширює можливості клієнта в отриманні кредиту та створює умови для розвитку міжбанківської конкуренції. В свою чергу, комерційні банки при проведенні кредитної політики, виходять з необхідності забезпечення поєднання інтересів банку, його акціонерів, вкладників та клієнтів із врахуванням загальнодержавних інтересів [2].

Кредит відіграє дуже важливу роль в процесі суспільного відтворення. Найповніше суть категорії кредит проявляється у функціях, що він виконує. Сучасні економісти відзначають декілька функцій банківського кредитування (рис.1.3).

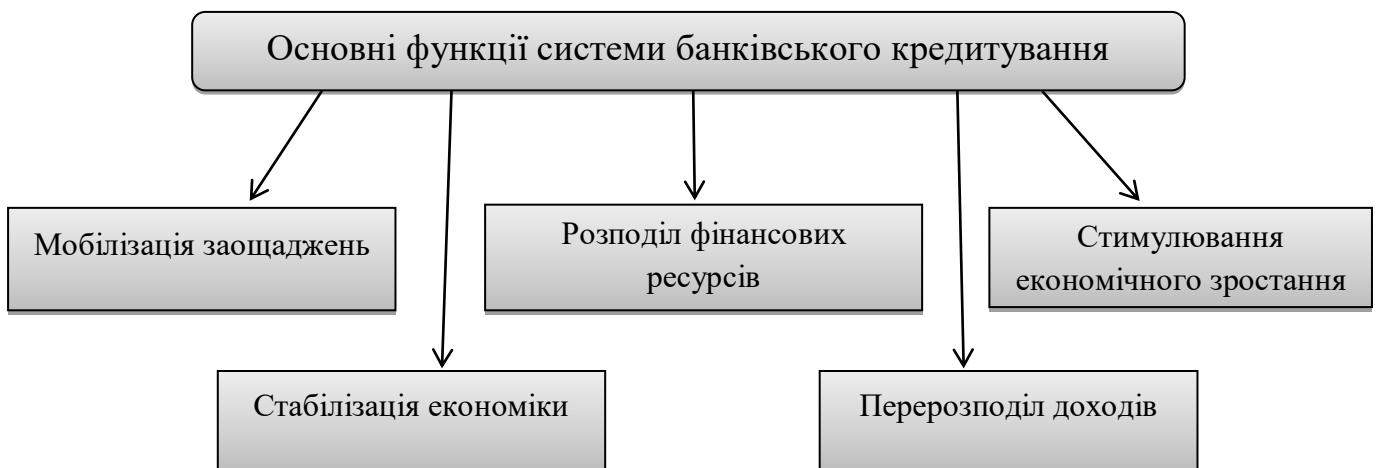

Рис.1.3. Основні функції системи банківського кредитування
(побудовано автором за даними [24])

Мобілізація заощаджень: Збір вільних грошових коштів у населення та підприємств.

Розподіл фінансових ресурсів: Спрямування коштів на фінансування інвестиційних проектів, обігових потреб підприємств, споживчих потреб населення.

Стимулювання економічного зростання: Забезпечення фінансування інновацій, модернізації виробництва, розширення бізнесу.

Стабілізація економіки: Використання для підтримки економіки в період кризи.

Перерозподіл доходів: Через систему відсотків відбувається перерозподіл доходів між кредиторами та позичальниками.

Система банківського кредитування є одним з найважливіших інструментів розвитку економіки. Вона дозволяє:

- Фінансувати інвестиційні проекти
- Підтримувати підприємства в період кризи
- Забезпечувати стабільність економіки
- Покращувати добробут населення.

1.2. Особливості кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу

Малий та середній бізнес (МСБ) є основою економіки багатьох країн, забезпечуючи зайнятість, податкові надходження та впровадження інновацій. Банківське кредитування МСБ є ключовим фінансовим інструментом для розвитку цього сектора. Проте цей процес має свої особливості, що зумовлені специфікою роботи підприємств МСБ та їхнім становищем на ринку.

Усі суб'єкти господарювання в Україні поділяються на юридичних та фізичних осіб. Юридичними особами, що здійснюють комерційну діяльність є: великі підприємства (зі штатом працівників понад 250 осіб та обсягом чистого доходу понад 50 млн. євро на рік), середні підприємства (зі штатом працівників до 250 осіб та обсягом чистого доходу до 50 млн. євро на рік), малі підприємства (зі штатом працівників до 50 осіб та обсягом чистого доходу до 10 млн. євро на рік), що містять мікропідприємства (зі штатом працівників до 10 осіб та обсягом чистого доходу до 2 млн. євро на рік) [5].

Фізичні особи-підприємці (ФОПи) залежно від специфіки діяльності та обсягів доходу поділяються на фізичних осіб-підприємців I, II та III груп. ФОПи можуть займатися різноманітними видами діяльності, які дозволені

чинним законодавством України. Фізичні особи-підприємці є найактивнішими учасниками бізнесу, несуть повну відповідальність за свою діяльність майном, своєчасно сплачують податки, впроваджують інновації в свою операційну діяльність, створюють нові робочі місця тощо [5].

У структурі вітчизняного підприємництва за розміром підприємств станом на 2018 рік частка

малих підприємств становила 95,5 %, середніх – 4,4 % та великих – 0,1 % (рис.1.4).

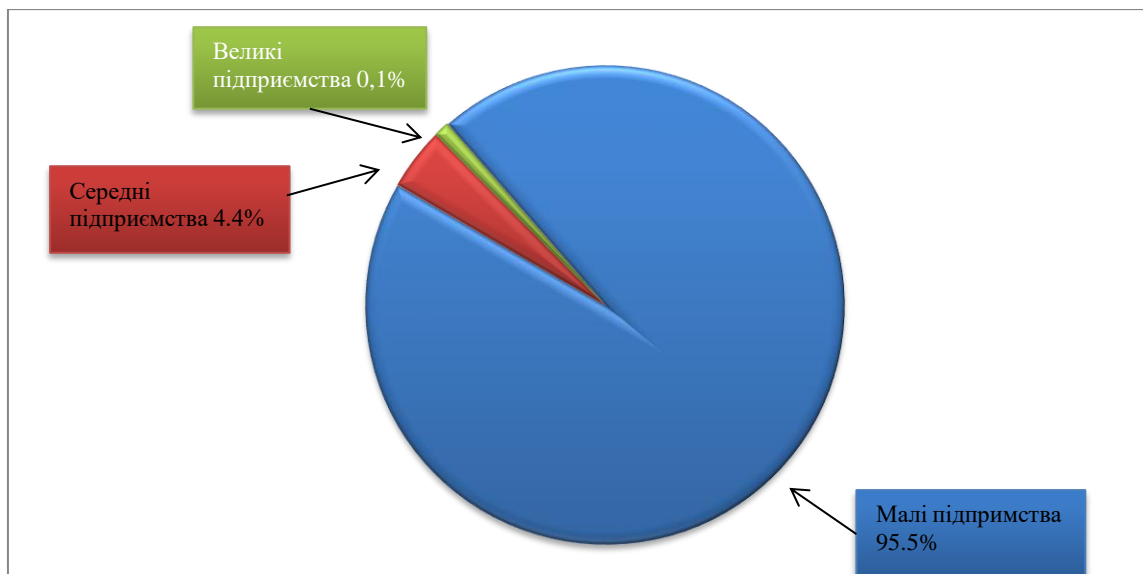

Рис.1.4. Кількість підприємств за їх розмірами у відсотках до загальної кількості підприємств станом на 2018 рік (побудовано автором за даними [5])

Мікропідприємства (кількість працівників до 10 осіб та річний дохід до 2 млн євро) – 95,5%.

Це найчисельніша категорія підприємств в Україні.

Вони формують основу малого бізнесу, проте їхній вплив на загальну економіку обмежений через невеликий обсяг виробництва.

Середні підприємства (кількість працівників до 250 осіб та річний дохід до 50 млн євро) – близько 4,4%.

Ці підприємства часто є ключовими роботодавцями в регіонах та відіграють важливу роль у виробничих галузях.

Великі підприємства (кількість працівників понад 250 осіб або дохід понад 50 млн євро) – менше 0,1%.

Попри невелику кількість, саме вони забезпечують значну частину ВВП та експорту України.

Загальні висновки:

Переважна більшість підприємств в Україні складається з мікро- та малих підприємств. Великі та середні підприємства забезпечують основні економічні показники, але їхня частка у загальній структурі незначна.

Кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні має ряд специфічних рис, які формуються під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Для успішного розвитку МСБ необхідна подальша робота над удосконаленням законодавства, створенням сприятливого бізнес-клімату та розробкою ефективних програм державної підтримки.

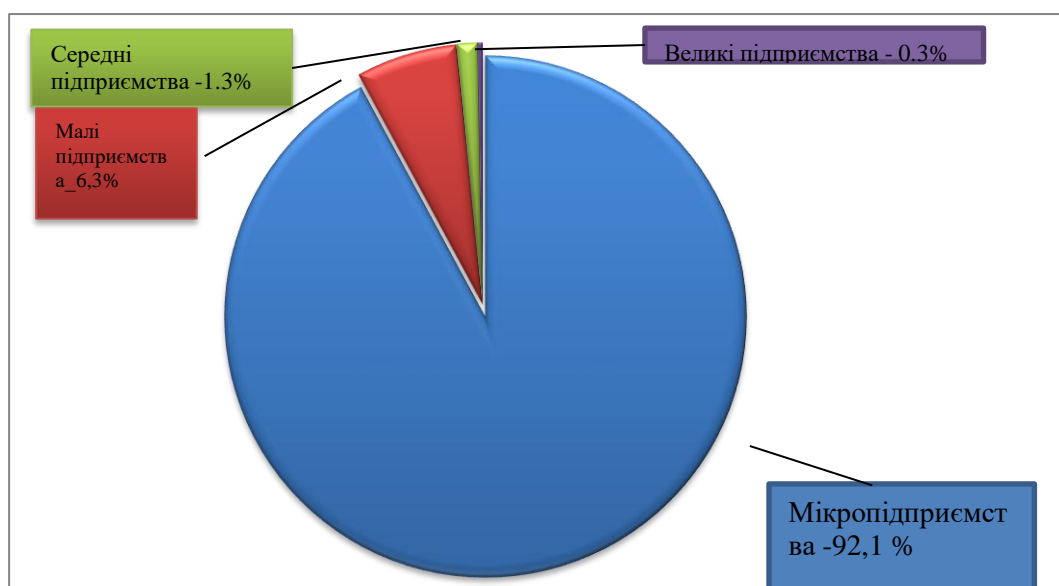

Рис.1.5. Кількість підприємств за їх розмірами у відсотках до загальної кількості підприємств станом на 2023 рік (побудовано автором за даними [5])

На круговій діаграмі представлено розподіл підприємств України за розмірами станом на 2023 рік:

Мікропідприємства складають 92,1% усіх підприємств.

Малі підприємства займають 6,3%.

Середні підприємства – 1,3%.

Великі підприємства становлять лише 0,3%.

Порівнюючи з даними за 2018 рік можна зробити висновок, що частка мікропідприємств зменшилася з 95,5% у 2018 році до 92,1% у 2023 році, що може свідчити про розвиток більших за розміром підприємств. Частка малих підприємств зросла з 5,7% до 6,3%, що вказує на збільшення активності малого бізнесу. Відбувся значний спад частки середніх підприємств з 4,4% до 1,3%. Це негативний сигнал для розвитку середнього бізнесу. Великі підприємства - хоча частка залишається найменшою, вона збільшилася з 0,1% до 0,3%.

Основна маса підприємств в Україні досі належить до мікропідприємств.

Зростання частки малих і середніх підприємств свідчить про поступову диверсифікацію структури бізнесу, що сприяє стабільності економіки.

Великі підприємства залишаються вкрай нечисельними, але їхнє відносне збільшення є важливим для стратегічного розвитку.

Ці тенденції показують позитивні зміни у структурі бізнесу, проте розвиток середнього та великого бізнесу ще потребує значної підтримки.

Малий та середній бізнес в Україні почав розвиватися останніми роками, відновлюючись після наслідків кризи. Тим не менш, конкуренція та боротьба за ринок збуту, дефіцит капіталу залишаються актуальними для будь-який приватний підприємств. Накредитування МСБ впливають багато факторів (табл.1.3)[25].

Компанії повинні зростати в умовах жорсткої конкуренції з великими і найчастіше досвідченішими гравцями ринку. Малий та середній бізнес найчастіше розвивається без того запасу міцності, який

існує у великих корпораціях. За таких умов засновники невеликих приватних компаній підприємства не можуть дозволити собі ризикувати [25].

Фактори кредитування МСБ (малого та середнього бізнесу) — це сукупність умов, обставин і характеристик, які впливають на можливість отримання кредиту та умови фінансування для представників малого та середнього бізнесу. Ці фактори поділяються на зовнішні та внутрішні. Знання цих факторів дозволяє малим і середнім підприємствам краще підготуватися до подання заявки на кредит, обрати відповідного кредитора та забезпечити успішне отримання фінансування. Це також сприяє мінімізації ризиків для обох сторін — банку та позичальника.

Таблиця 1.3

Фактори кредитування МСБ в Україні (побудовано автором за даними [25])

ФАКТОРИ КРЕДИТУВАННЯ МСБ	
ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ	ВНУТРІШНІ ФАКТОРИ
1. Економічна ситуація в країні	1. Фінансовий стан підприємства
2. Законодавче середовище	2. Кваліфікація та досвід керівництва
3. Доступ до фінансових ресурсів.	3. Рівень технологій та інновацій.
4. Політична ситуація	4. Організаційна структура і культура.
5. Конкуренція та ринкові умови	5. Ринкова стратегія
6. Глобальні ринки та міжнародна економіка.	

Внутрішні фактори:

1. Фінансовий стан підприємства. Власні фінансові ресурси, грошові потоки, обігові кошти та можливість їхнього залучення відіграють ключову роль у розвитку МСБ. Фінансовий стан

підприємства - складне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-економічних факторів та характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів, це характеристика його фінансової стабільності, платоспроможності та здатності забезпечувати свою діяльність за рахунок наявних ресурсів, виконувати фінансові зобов'язання і досягати запланованих результатів. Він відображає загальну "здоров'я" бізнесу з точки зору економічної ефективності. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види підприємницької діяльності. Насамперед, безперебійне виробництво та реалізація високоякісної продукції позитивно впливає на фінансовий стан підприємства [26].

2. Кваліфікація та досвід керівництва. Компетентність менеджерів та підприємців, їхня здатність приймати ефективні рішення щодо управління бізнесом, інвестицій та фінансових питань безпосередньо впливають на успіх компанії. Компетентність менеджерів — це здатність ефективно виконувати управлінські функції, досягаючи цілей організації через оптимальне використання ресурсів та управління персоналом. Компетентність менеджера визначається не тільки професійними знаннями, але й навичками, особистими якостями та здатністю адаптуватися до змін. Категорії персоналу, які визначаються на основі їхніх професійних навичок, рівня освіти, досвіду роботи та відповідності посадовим обов'язкам. Такий поділ використовується для ефективного управління трудовими ресурсами, організації роботи та визначення заробітної плати. (табл.1.4).

Таблиця 1.4.

Групи персоналу за рівнем кваліфікації, виконуваними ними роботами і термінами їх підготовки (побудовано автором за даними [27]).

Кваліфікаційні групи робітників	Основні роботи, що виконуються	Термін підготовки, стажування, досвід
Висококваліфіковані	Особливо складні та відповідальні роботи (ремонт і наладка складного обладнання, виготовлення меблів тощо)	Більше 2-3 років. Періодичне стажування. Великий практичний досвід роботи
Кваліфіковані	Складні роботи (метало- та деревообробні, ремонтні, слюсарні, будівельні тощо)	1-2 роки. Чималий досвід роботи
Малокваліфіковані	Нескладні роботи (метало- та деревообробні, ремонтні, слюсарні, будівельні тощо)	Декілька тижнів. Певний досвід роботи
Некваліфіковані	Допоміжні та обслуговуючі (вантажники, гардеробники, прибиральники тощо)	Не мають спеціальної Підготовки

3. Рівень технологій та інновацій. Впровадження нових технологій і здатність адаптуватися до швидко змінюваних умов ринку може стати конкурентною перевагою для МСБ. В умовах цифровізації економіки процесів та надшвидкого розвитку технологій у всіх сферах суспільного життя, впровадження інформаційних інновацій кредитними інститутами стали не тільки необхідною та першорядною умовою забезпечення їх ефективного функціонування на ринку, а й засобом до виживання на кредитному ринку зацікавленістю до інновацій і це обумовлюється тим, що сучасні цифрові технології дозволяють залучити більше клієнтів, підвищити рівень

конкурентоспроможності кредитної установи, виділити її з-помі інших, створити позитивний імідж, знизити її витрати й підвищити рівень прибутковості. Важливим фактом забезпечення економічної безпеки держави є те, що саме інноваційна діяльність сприяє розвитку кредитного ринку та сприяє накопиченню капіталу всередині країни, що забезпечує подальше економічне зростання [28].

4. Організаційна структура і культура. Ефективна внутрішня структура, процеси прийняття рішень і корпоративна культура сприяють гнучкості та адаптивності бізнесу. Організаційна культура – це система цінностей, моральних установок та моделей поведінки, що створює унікальне соціальне та психологічне робоче середовище організації. Організаційна культура проявляється у створенні репутації компанії, внутрішній роботі персоналу та методах взаємодії із зовнішнім світом. Вирішальну роль формуванні організаційної культури грає лідер. Він закладає основу розвитку компанії, створює робоче середовище через систему комунікацій та бізнес-процесів. Основне завдання лідера – керувати моделлю командної роботи та взаємодії один з одним [29].

5. Ринкова стратегія. Правильно обрана стратегія, маркетингова активність, сегментація ринку та робота з клієнтами визначають конкурентоспроможність і здатність підприємства виживати в умовах конкуренції. Ринкова (маркетингова) стратегія - це сукупність маркетингових заходів, за допомогою яких компанія має намір досягти запланованих обсягів продажу та прибутку [30].

Зовнішні фактори:

1. Економічна ситуація в країні. Макроекономічні умови, такі як інфляція, коливання курсу валют, рівень безробіття та загальний рівень добробуту населення, безпосередньо впливають на МСБ. Економічна нестабільність може скоротити попит на продукцію або послуги, а також знизити доступність кредитування.

2. Законодавче середовище. Система оподаткування, регуляторні норми, вимоги до звітності та трудове законодавство можуть значно впливати на діяльність МСБ. Складні або непрозорі правила створюють бар'єри для ведення бізнесу.

3. Доступ до фінансових ресурсів. Зовнішні фактори, такі як банківські кредити, інвестиційні фонди, гранти або державні програми підтримки, є важливим джерелом фінансування для розвитку підприємств. Умови кредитування, вимоги до застави та доступ до програм підтримки можуть значно варіюватися.

4. Політична ситуація. Політична стабільність або, навпаки, політичні кризи впливають на бізнес-клімат в країні, правову безпеку, інвестиційні ризики та рівень довіри інвесторів і споживачів.

5. Конкуренція та ринкові умови. Конкуренція на внутрішньому та зовнішніх ринках, зміни в споживчих вподобаннях, а також доступ до нових ринків є суттєвими зовнішніми факторами для розвитку МСБ. Конкуренція — це суперництво між суб'єктами ринкової економіки за кращі умови виробництва, вигідне становище на ринку і т.д. Саме ринкова сила забезпечує взаємодію попиту та пропозиції, що врівноважує ринкові ціни. Конкуренція відбиває зв'язок між виробництвом та реалізацією продукту [31].

6. Глобальні ринки та міжнародна економіка. Вплив світових економічних процесів, таких як торгові війни, глобальні фінансові кризи, а також можливості експорту або імпорту товарів і послуг, створюють додаткові виклики або можливості для бізнесу. Міжнародна економіка є частиною теорії ринкової економіки, які закономірності взаємовідносин між правлячими суб'єктами різних повноважень приналежність до сфери міжнародного товарообміну, потоку факторів розроблення, формування та фінансування міжнародної економічної політики. Міжнародні економічні відносини – відносини між суб'єктами світу економіка щодо виробництва, розподілу (рух капіталу,

трудова міграція сили), обмін (торгівля) та споживання матеріальних благ та послуг [32].

Зовнішні та внутрішні фактори взаємодіють між собою. Наприклад, політична нестабільність або зміни в законодавстві можуть обмежувати доступ до фінансових ресурсів, що у свою чергу позначається на внутрішніх можливостях підприємства. З іншого боку, сильна внутрішня структура та гнучка стратегія можуть допомогти підприємству адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Кожен фактор має вплив на малий та середній бізнес (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Фактори та їх вплив малий та середній бізнес (побудовано автором за даними [25]).

Фактор	Вплив на МСБ
Економічні	Зміна ВВП, інфляція, курси валют, рівень безробіття, податки, доступність кредитів
Політичні	Зміна уряду, законодавства, міжнародні відносини, політична стабільність
Соціальні	Демографічні зміни, рівень освіти, культура споживання, соціальні цінності
Технологічні	Нові технології, автоматизація, цифровізація
Екологічні	Зміна клімату, екологічні норми та стандарти
Правові	Податкове законодавство, трудове законодавство, антимонопольне законодавство
Конкуренти	Нові конкуренти, маркетингові стратегії конкурентів, цінова політика конкурентів
Постачальники	Зміна цін на сировину, надійність постачальників
Клієнти	Зміна потреб клієнтів, поява нових сегментів ринку

Розуміння цих факторів дозволяє як підприємцям, так і банкам більш ефективно працювати на ринку кредитування МСБ. Для підприємців це означає можливість розробити більш успішну стратегію залучення

фінансування, а для банків – зменшити кредитні ризики та збільшити обсяги кредитування.

Перспективні джерела фінансування малого та середнього бізнесу в Україні. Однією з актуальних та важливих проблем економіки України є збільшення темпів економічного розвитку в цілому та рівень конкурентоспроможності регіонів. Вирішення цієї проблеми являє собою сама підтримка та розвиток бізнесу, оскільки він являється важливою ознакою існування ринкової економіки. Бізнес виступає одним з основи сучасної ринкової економіки. Малий та середній бізнес є важливим фактором впливу елементів процесу структурної перебудови економіки, що торкаються формування нових робочих місць, кількість та різноманітність товарного наповнення ринку. Рівень розвитку малого бізнесу безпосередньо залежить від насиченості ринку товарами та послуг, кількість безробітних та рівень життя населення. Однак у сучасних, соціально-політичних та економічних умовах виникає проблема недостатності джерел фінансування діяльності малих та середніх підприємств підприємств, що призводить до гальмування загальний розвиток малого бізнесу в Україні. Активізація малого середнього бізнесу та зростання масштабів, ефективності бізнес-сектору являє собою один з головних факторів позитивних структурних змін та модернізації національної економіки. Актуальність у тому, що малий середній бізнес вирішує багато економічних та соціальних проблем країни [10]. Кредитування суб'єктів МСБ є важливим механізмом для підтримки сталого економічного розвитку. Банки відіграють ключову роль у цьому процесі, адаптуючи кредитні продукти до потреб підприємців. Разом із державними програмами і новими технологіями банківське кредитування МСБ стає більш доступним та ефективним. Проте залишається потреба в удосконаленні ризик-менеджменту, зниженні кредитних ставок і підвищенні прозорості діяльності підприємств.

До основних джерел фінансування малих та середніх підприємств належать: власні кошти, кредити банків і небанківських установ, бюджет фінансування та кредитування (рис.1.6).

Рис.1.6. Джерела фінансування МСБ (побудовано автором за даними [10])

Джерела фінансування малих і середніх підприємств (МСБ) — це різні способи отримання коштів для ведення та розвитку бізнесу. Основні джерела фінансування МСП поділяються на внутрішні та зовнішні (рис.1.7).

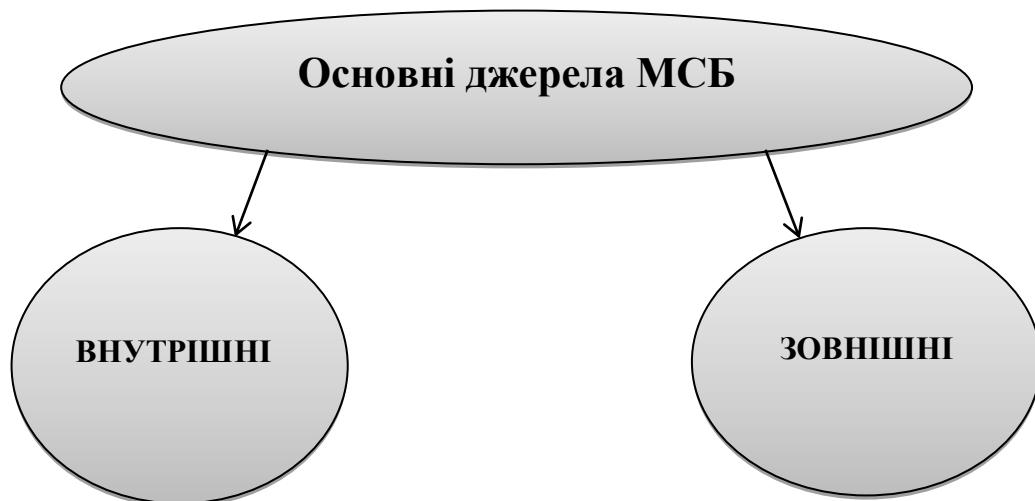

Рис.1.7. Основні джерела фінансування малого та середнього бізнесу (побудовано автором за даними [10])

Внутрішні джерела фінансування:

Це власні кошти підприємства, які використовуються для інвестування в його розвиток:

1. Власний капітал – кошти власників підприємства або прибуток, реінвестований у бізнес. Це надійне джерело, оскільки не потребує залучення зовнішніх кредиторів.

2. Амортизаційні відрахування – кошти, що відкладаються для оновлення обладнання або активів, які використовуються для капіталовкладень.

3. Прибуток підприємства – частина отриманого прибутку може бути реінвестована для розширення бізнесу, оновлення обладнання чи запуску нових проектів.

Зовнішні джерела фінансування:

Залучення коштів ззовні передбачає звернення до зовнішніх інвесторів або кредиторів. Основні варіанти зовнішнього фінансування:

1. Банківські кредити – один з найпоширеніших варіантів фінансування. Підприємство отримує позику в банку на певних умовах під відсоткову ставку. Також існують спеціальні програми кредитування для МСП з пільговими умовами (наприклад, програма "5-7-9%" в Україні).

2. Державна підтримка – гранти, субсидії та інші форми допомоги, що надаються державою для підтримки МСП. Це можуть бути безповоротні кошти (гранти) або пільгові кредити.

3. Інвестиції – залучення інвесторів, які надають фінансування в обмін на частку в бізнесі або певні умови повернення інвестицій. Це може бути венчурний капітал або бізнес-ангели.

4. Краудфандинг – спосіб залучення фінансування через інтернет-платформи від широкої аудиторії. Цей підхід підходить для інноваційних або креативних проектів.

5. Лізинг – форма фінансування, коли підприємство отримує право користуватися обладнанням або транспортом без необхідності його купівлі, з можливістю викупу в майбутньому.

6. Факторинг – послуга, що дозволяє отримати авансові кошти під майбутні платежі за поставлені товари або надані послуги.

7. Міжнародні гранти та програми – для українських МСП існують різні міжнародні програми підтримки, що фінансуються Європейським Союзом, Світовим банком, ЄБРР тощо.

Кожне з цих джерел фінансування має свої особливості та ризики, тому підприємству важливо ретельно аналізувати свої потреби та можливості, перш ніж вибрати конкретний варіант.

1.3. Ризики та перспективи кредитування суб'єктів малого й середнього бізнесу

В останні роки банки України при здійсненні активних операцій зіткнулися з проблемою відносної обмеженості обсягів кредитних портфелів: бракує потенційно платоспроможних клієнтів. Це призвело до переорієнтації кредитної діяльності банків у площину кредитування суб'єктів малого бізнесу. Існуюча практика мікрокредитування показала, що, незважаючи на значний кредитний ризик, який бере на себе банк при кредитуванні даного сектору економіки, малий бізнес може стати одним із основних об'єктів активних операцій банків. Зокрема, відчутно зросла частка довгострокових кредитів, наданих суб'єктам малого бізнесу, що свідчить про позитивні зрушення на вітчизняному ринку довгострокових позик, наданих малому підприємництву [6].

Сьогодні великі вітчизняні банки надають кредити малому бізнесу також на рахунок власних коштів, поступово відмовляючись від ресурсів іноземних кредитних ліній. У цьому процесу слід відзначити тенденцію до швидкого збільшення обсягів кредитних вкладень у сферу малого бізнесу за рахунок власних коштів українських банків. Загальною тенденцією, яка

простежується на ринку кредитування малого бізнесу, є зростання обсягів кредитування, зміна структури кредитних портфелів та збільшення частки наданих кредитів малих підприємств за рахунок власних коштів банків. Наявна тенденція до збільшення обсягів кредитування не виключає малі підприємства та фізичні особи - суб'єкти підприємницької діяльності в Україні наявність низки проблем, вирішення яких дозволить забезпечити оптимальні умови забезпечення банківські кредити та мінімізувати кредитний ризик банку. До проблем, що виникають на макроекономічному рівні, належать проблеми законодавчого та нормативного забезпечення процесу фінансування діяльності малого підприємництва в Україні, зокрема кредитної підтримки малого підприємництва [6]. Кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу (МСБ) відіграє важливу роль у їхньому розвитку, але водночас пов'язане з певними ризиками як для самих підприємств, так і для кредиторів. Розглянемо основні ризики та перспективи кредитування МСБ. Кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ) – важливий елемент розвитку економіки, проте супроводжується низкою ризиків як для банків, так і для самих підприємств (рис.1.8).

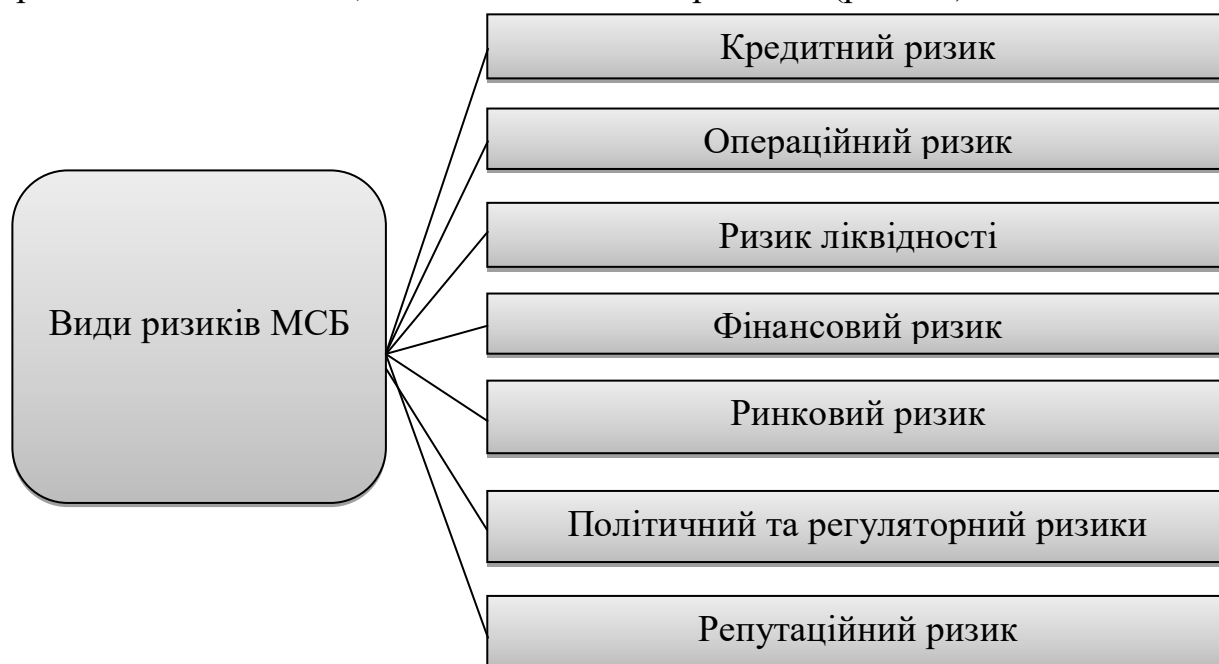

Рис.1.8. Види ризиків малого та середнього бізнесу (побудовано автором за даними [25])

Кредитний ризик: основний ризик для банків, оскільки малий бізнес може стикатися з труднощами у погашенні кредитів. Причини включають нестабільність доходів, недостатність капіталу, низьку диверсифікацію джерел доходу, а також обмежений досвід в управлінні фінансами. Кредитний ризик передбачає можливість фінансових втрат в одного підприємства (умовно, сторони 1 договору про фінансовий інструмент) внаслідок того, що інше підприємство (сторона 2) з певних причин не зможе виконати свої зобов'язання. По суті, кредитний збиток у вартісному вираженні є різницею між грошовими потоками, передбаченими в договорі, і тими коштами, які будуть фактично отримані. Зверніть увагу, що кредитний ризик відрізняється від ризику прострочення платежів банку. Джерелом кредитного ризику є фінансові активи (кошти банку, цінні папери, дебіторська заборгованість контрагентів, кредити видані іншим особам)[33].

Операційний ризик: виникає через можливі збої у внутрішніх процесах бізнесу, помилки персоналу або кібератаки. Наприклад, недостатнє обслуговування клієнтів або проблеми з поставками можуть зменшити прибутковість і здатність погашати кредит. Операційний ризик – ймовірність втрат або додаткових збитків або неотримання запланованого доходу через недоліки або помилки з організацією внутрішніх процесів, навмисних чи ненавмисних дій співробітників банком чи іншими особами, збоями у роботі інформаційних систем банку або як наслідок вплив зовнішніх факторів. Збільшення кількості випадків суттєвої шкоди та втрат у результаті реалізації операційний ризик призвів до встановлення вимог до капіталу на його покриття. Крім мінімальні вимоги до капіталу банків для покриття операційного ризику також встановлено вимоги щодо його управління [34].

Ризик ліквідності: багато малих підприємств не мають достатніх фінансових резервів, щоб подолати тимчасові труднощі. Це означає, що при зниженні доходів або підвищенні витрат підприємство може зіткнутися з труднощами у виплаті по кредиту. Ймовірність збитків чи додаткових збитків чи неотримання запланованих доходів унаслідок нездатності банку

забезпечити фінансування зростання активів та/або виконання своїх зобов'язань у встановлений термін [35]. Ризик ліквідності для підприємств та фінансових установ означає можливість зіткнення з нестачею коштів для виконання короткострокових зобов'язань. Для малого і середнього бізнесу (МСБ) цей ризик є особливо критичним, оскільки обмежені фінансові ресурси можуть швидко вичерпатися в умовах кризи або непередбачених витрат. Залежність від обмежених джерел фінансування: багато малих бізнесів покладаються на кредити або самофінансування, а доступ до зовнішнього капіталу часто обмежений через більш суворі кредитні умови. Грамотне управління ліквідністю допомагає підприємству залишатися гнучким і стійким до короткострокових шоків.

Фінансовий ризик: враховуючи невеликі фінансові ресурси, малий бізнес може мати високий рівень боргу відносно активів. Це підвищує ризик дефолту, особливо у випадку негативних змін економічної ситуації. Фінансові ризики є комерційні ризики. Ризики є чистими та спекулятивними. Чисті ризики означають можливість отримання збитків чи нульового результату. Спекулятивні ризики виражаються у можливості отримання як позитивного, і негативного результату. Інвестор, який здійснює венчурне вкладення, заздалегідь знає, що для нього можливі лише два типи результатів – дохід чи збиток. Особливістю фінансового ризику є ймовірність збитку в результаті здійснення будь-яких операцій у фінансово-кредитній та біржовій сферах, здійснення операцій з фондовими цінними паперами, тобто ризик, що впливає з природи цих операцій. До фінансових ризиків відносяться кредитний ризик, процентний ризик - валютний ризик: ризик упущеної фінансової вигоди [36]. Ризик втрати фінансової стабільності та здатності погашати боргові зобов'язання, який виникає через підвищене навантаження на капітал підприємства. Для малого та середнього бізнесу (МСБ) фінансовий ризик є серйозним викликом, оскільки такі підприємства часто працюють з обмеженими ресурсами та зазвичай мають менший доступ до ринку капіталу. Ризик високого боргового навантаження: коли підприємство

бере велику кількість кредитів або має значні боргові зобов'язання, воно стає залежним від доходів для обслуговування боргів. Це робить бізнес чутливим до зменшення прибутковості або збільшення витрат.

Ринковий ризик: коливання попиту на продукцію чи послуги можуть значно вплинути на фінансовий стан бізнесу. Наприклад, при посиленні конкуренції або змінах споживчих пріоритетів підприємство може втратити частину ринку та знизити свої доходи. Це можливість розбіжності характеристик економічного стану об'єкта за величиною, що очікується приймаючими особами рішення під впливом ринкових чинників. Ринкові ризики пов'язані з невизначеністю коливань ринкової кон'юнктури - ціновими та курсовими ризиками, процентним ризиком, ліквідністю і т.п., а також чутливістю до цих коливань несучих ризики об'єктів (наприклад, активів).

Ринковий ризик класифікується таким чином:

- Процентний ризик.
- Валютний ризик.
- Фондовий ризик (ціновий ризик ринку акцій).
- Товарний ризик (ціновий ризик товарних ринків).
- Ризик ринку похідних фінансових інструментів.

До ринкового ризику схильні ті балансові і позабалансові статті, які переоцінюються для цілей подання фінансової звітності. Наприклад, ціновий

ризик присутній в таких статтях балансу, як:

- інвестиційні цінні папери;
- спекулятивні позиції;
- інша нерухомість у володінні.

Ціновий ризик також присутній в забалансових статтях, таких як опціони і ф'ючерси, валютні позиції, зобов'язання щодо продажу цінних паперів [37].

Політичний та регуляторний ризики: зміни в законодавстві, податковій політиці або підвищення вимог до ведення бізнесу можуть створити додаткові фінансові навантаження. Особливо актуально це для МСБ у країнах зі швидкими змінами у регуляційному середовищі. Політичні та регуляторні ризики є важливими для бізнесу, оскільки вони пов'язані з можливими змінами у законодавстві, політичній ситуації або регуляторному середовищі, які можуть негативно вплинути на діяльність компаній. Ці ризики особливо значущі для малого та середнього бізнесу (МСБ), оскільки такі підприємства часто мають обмежені ресурси для адаптації до зовнішніх змін. Політичні ризики виникають через нестабільність або зміни в політичній ситуації, які можуть вплинути на ведення бізнесу. Політична нестабільність: революції, зміни уряду, військові конфлікти або громадські заворушення можуть призводити до порушень у роботі бізнесу, втрати інвестицій та падіння попиту. Зміни у торговельній політиці: введення нових мит або обмежень на імпорт/експорт товарів може підвищити витрати компанії та знизити доступ до ринку. Регуляторні ризики пов'язані з можливими змінами у внутрішньому законодавстві чи нормативних вимогах, що регулюють діяльність бізнесу. Зміни в податковій політиці: підвищення податків, введення нових зборів або зміна системи оподаткування може збільшити витрати бізнесу та знизити прибутковість. Посилення екологічних та соціальних стандартів: вимоги до охорони довкілля, безпеки праці, умов працевлаштування або соціальних гарантій можуть потребувати додаткових ресурсів для їх виконання. Регулювання ринку праці: підвищення мінімальної зарплати або обмеження на використання іноземної робочої сили також можуть збільшити витрати на утримання персоналу [37].

Репутаційний ризик: негативна репутація, пов'язана з помилками у бізнесі чи фінансовими порушеннями, може вплинути на кредитоспроможність підприємства та його здатність залучати фінансування. Репутаційний ризик – це ймовірність втрат, які може зазнати бізнес через негативне сприйняття компанії з боку клієнтів, партнерів, інвесторів чи

суспільства в цілому. Особливо критичним цей ризик є для малого та середнього бізнесу (МСБ), оскільки їхні ресурси для відновлення репутації часто обмежені. Якість продуктів і послуг: невідповідність обіцяної якості, дефекти чи несправності можуть викликати негативні відгуки і зниження довіри клієнтів. Проблеми з обслуговуванням клієнтів: відсутність належного сервісу, погане ставлення до клієнтів або недотримання строків можуть стати джерелом скарг і негативних коментарів. Етика та відповідальність: порушення етичних норм, недотримання соціальної відповідальності або екологічних стандартів можуть зіпсувати репутацію компанії [37].

Зменшення цих ризиків вимагає ретельного аналізу фінансового стану підприємств, а також розвитку стратегій управління ризиками. Банки можуть також застосовувати адаптивні моделі оцінки кредитоспроможності МСБ, враховуючи їхні особливості та потенціал для зростання.

Висновки до першого розділу

Банківське кредитування малого і середнього бізнесу (МСБ) є одним з ключових інструментів економічного розвитку. Воно забезпечує доступ підприємців до фінансових ресурсів, які використовуються для розширення бізнесу, створення нових робочих місць та впровадження інновацій.

Воно забезпечує підприємства необхідними фінансовими ресурсами для інвестицій, розширення виробництва, подолання сезонних коливань та покриття поточних витрат. Однак, організація такого кредитування має свої особливості, які вимагають глибокого теоретичного обґрунтування та практичної реалізації. Ефективне кредитування МСБ є важливим фактором розвитку економіки. Для його забезпечення необхідно поглиблювати теоретичні дослідження в галузі кредитування МСБ, постійно вдосконалювати методику оцінки кредитоспроможності, розробляти та розвивати нові фінансові продукти та інструменти, не однократно сприяти розвитку партнерства між банками, державою та МСБ, а також посилювати роль держави в підтримці.

Кредитування МСБ має як ризики, так і великі перспективи. Для підприємств воно є ключовим інструментом фінансового розвитку, дозволяючи реалізовувати нові проекти та забезпечувати зростання. Водночас, для кредиторів ризики можуть бути мінімізовані завдяки державній підтримці, спеціалізованим фінансовим продуктам і розвитку інфраструктури для малого бізнесу. Збалансований підхід до кредитування МСБ може сприяти довгостроковому економічному зростанню та розвитку.

Кредитування МСБ має особливе значення для економіки, оскільки малий і середній бізнес створює робочі місця, генерує податкові надходження і сприяє розвитку інноваційних технологій.

Банківське кредитування МСБ є ключовим елементом економічного розвитку, оскільки забезпечує доступ до фінансових ресурсів для підприємств, які формують основу економіки. Для успішного кредитування МСБ банкам необхідно враховувати специфічні ризики цього сегмента, пропонувати адаптовані кредитні продукти та активно використовувати технології цифровізації. Державна підтримка також відіграє важливу роль, створюючи сприятливі умови для доступу бізнесу до фінансування.

АТ КБ «ПУМБ» демонструє позитивний досвід у цій сфері завдяки впровадженню інновацій та участі в пільгових програмах, що сприяє зростанню його ролі як одного з лідерів ринку фінансування МСБ.

АТ КБ «ПУМБ» продовжує зміцнювати свою роль на ринку кредитування МСБ через використання інновацій, цифрових рішень та участь у державних програмах підтримки бізнесу. Такий підхід робить банк ефективним партнером для малого та середнього бізнесу, сприяючи економічному розвитку України.

Банківське кредитування МСБ є життєво важливим для економічного розвитку, адже забезпечує фінансові ресурси для підтримки підприємництва, сприяє інноваціям та стимулює зайнятість. Удосконалення кредитних процесів через цифровізацію, державну підтримку та адаптацію продуктів до специфіки МСБ є ключем до подальшого розвитку цього сегмента.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ БАНКАМИ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз поточного стану банківського кредитування економіки України

Нині в економіці України спостерігається тенденція до збільшення економічного зростання, що важливо для національної економіки фінансовий ринок, оскільки темпи зростання та стабільність економіки залежить від здатності банківської системи країни реагувати попит на фінансові ресурси задоволення потреби суб'єктів господарювання. Але якщо розглянути тенденції розвитку кредитування операцій вітчизняних банків сьогодні, слід зазначити, що спостерігається значний ослаблення попиту у виробничому секторі зокрема фінансові ресурси у межах банківського кредитування. Основна діяльність комерційних банків в Україні – це надання кредитів та реалізація кредитної політики в країні, а це означає що основна частина доходів банків надходить від кредитних операцій [8].

Банківське кредитування є одним з найважливіших інструментів фінансування економічної діяльності. Воно забезпечує підприємствам необхідні кошти для інвестицій, розвитку виробництва та подолання сезонних коливань. Однак, стан банківського кредитування в Україні протягом останніх років зазнавав суттєвих змін під впливом різних факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх.

Ключовими факторами є такі проблеми як:

- обережність банків. Після фінансової кризи 2014 року українські банки стали більш обережними у наданні кредитів, особливо довгострокових. Це пов'язано з підвищенням рівня ризику неплатежів та необхідністю формування більших резервів під проблемні кредити.

- зростання процентних ставок. Висока інфляція, девальвація гривні та підвищення облікової ставки Національного банку України призвели до зростання процентних ставок за кредитами, що зробило їх менш доступними для підприємств.
- переважання короткострокових кредитів. Більша частина кредитів надається на короткий строк, що обмежує можливості підприємств для довгострокових інвестицій.
- зростання непрацюючих кредитів: Незважаючи на вжиті заходи, рівень непрацюючих кредитів в українській банківській системі залишається високим, що свідчить про проблеми із якістю кредитних портфелів.
- зростання ролі державних програм. Для стимулювання кредитування економіки держава розробила ряд програм, які передбачають надання гарантій, компенсацію відсотків та інші форми підтримки.
- розвиток альтернативних джерел фінансування. Зростає роль таких джерел фінансування, як лізинг, факторинг, краудфандинг, що дозволяє підприємствам отримувати кошти за відсутності банківських кредитів.

Стан банківського кредитування в Україні залишається складним, але є ознаки поступового покращення. Для подальшого розвитку кредитування необхідно вживати заходів, спрямованих на підвищення довіри до банківської системи, зниження рівня кредитних ризиків та стимулювання попиту на кредити з боку бізнесу.

Якщо зробити порівняльний аналіз стану банківського кредитування в Україні з іншими країнами, то можемо побачити деякі ключові відмінності та схожості. Порівняльний аналіз банківського кредитування в Україні з іншими країнами – це важливий крок для розуміння сильних і слабких сторін вітчизняної фінансової системи та визначення шляхів її подальшого розвитку.

Порівняння окремих показників діяльності суб'єктів малого бізнесу в економічно розвинутих країнах та Україні (зокрема кількість суб'єктів на 10 тис. населення, частка у створенні доданої вартості, обсязі реалізованої продукції та виробництві) свідчить про низьку економічну активність суб'єктів малого підприємництва в Україні, що певним чином обумовлено обмеженістю доступу до дешевих кредитних ресурсів (рис.2.9) [38].

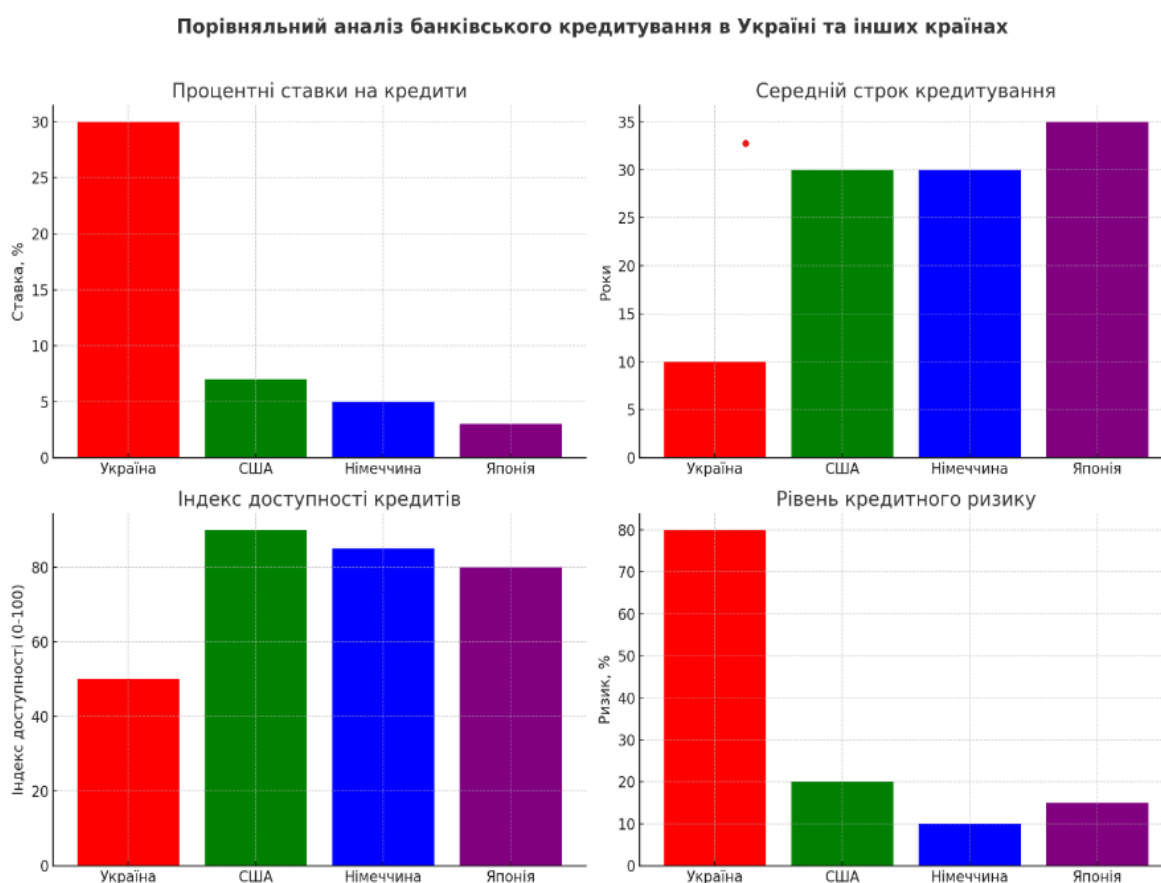

Рис.2.9. Порівняльний аналіз банківського кредитування в Україні та інших країнах за 2023 рік (побудовано автором за даними [38])

На графіках представлено порівняльний аналіз основних показників банківського кредитування в Україні, США, Німеччині та Японії:

Процентні ставки: В Україні ставки значно вищі (до 30%), що зумовлено високими ризиками та економічною нестабільністю, тоді як у розвинених країнах ставки значно нижчі – від 3% до 7%.

Строки кредитування: Середній строк кредитування в Україні становить приблизно 10 років, тоді як у США, Німеччині та Японії він досягає 30–35 років, що робить позики більш доступними.

Доступність кредитів: Індекс доступності в Україні значно нижчий порівняно з іншими країнами, оскільки високі ставки та жорсткі умови обмежують доступ для багатьох позичальників.

Рівень кредитного ризику: Кредитний ризик в Україні залишається значно вищим, ніж у США, Німеччині та Японії, що впливає на доступність та вартість кредитів.

Таке порівняння ілюструє відмінності між умовами кредитування в Україні та розвинених країнах і вказує на можливі напрями для вдосконалення української системи.

Порівняльний аналіз банківського кредитування в Україні та інших країнах світу показує значні відмінності у підходах, умовах, ставках і загальному регулюванні. Ось кілька основних аспектів, що відрізняють банківське кредитування в Україні від практик інших держав:

1. Процентні ставки

- Україна: Кредитні ставки в Україні традиційно високі. На середину 2023 року процентні ставки за споживчими кредитами часто становили від 25% до 40% річних, тоді як для бізнес-кредитів ставки можуть коливатися від 15% до 25%. Це пов'язано з економічними ризиками, інфляцією та нестабільністю гривні.
- Інші країни: У розвинених країнах, таких як США, Німеччина чи Японія, ставки за кредитами значно нижчі – наприклад, від 3% до 8% для фізичних осіб і від 1% до 5% для бізнесу. Це зумовлено стабільною економікою, низькою інфляцією та надійністю валют.

2. Умови кредитування та строк погашення

- Україна: Банки часто обмежують строки кредитування через високі ризики та економічну нестабільність. Довгострокові кредити видаються рідко та переважно у сфері іпотечного кредитування.

- Інші країни: У розвинених країнах часто надаються довгострокові кредити зі строками до 30 років, особливо на житлову іпотеку, що зменшує щомісячне навантаження на позичальника.

3. Забезпечення та доступність кредитів

- Україна: Забезпечення є важливою умовою для отримання кредиту, особливо в умовах високих ризиків. Вартість застави часто має перевищувати суму позики. Також для малого бізнесу кредитування часто є малодоступним, що обмежує розвиток цього сектору економіки.
- Інші країни: У розвинених країнах умови отримання кредиту для малого бізнесу та стартапів є більш гнучкими, зокрема завдяки державним програмам підтримки та м'яким умовам банків, що стимулює економічний ріст.

4. Рівень кредитного ризику

- Україна: Через політичні та економічні виклики Україна стикається з підвищеним рівнем кредитного ризику, що призводить до жорстких вимог щодо кредитування і обмежує доступ до дешевих позик.
- Інші країни: У США та ЄС ризики кредитування нижчі через надійну правову систему та політичну стабільність. Кредитоспроможність позичальників визначається за детальною історією, а регулятори забезпечують надійний захист як позичальників, так і кредиторів.

5. Регулювання та державна підтримка

- Україна: Національний банк України проводить жорстке регулювання банківського сектору, проте державних програм для спрощення доступу до кредитів, особливо для малого бізнесу, поки що недостатньо.
- Інші країни: У розвинених економіках держави активно підтримують бізнес та населення через програми кредитування з пільговими ставками або державною гарантією.

6. Цифровізація кредитного процесу

- Україна: Рівень цифровізації кредитних послуг у країні поступово зростає, однак поки що багато банків надають кредити лише при фізичній присутності позичальника.
- Інші країни: У країнах, таких як США, Канада, країни ЄС, кредитні процеси вже максимально цифровізовані. Більшість кредитів можна отримати повністю онлайн, а перевірка кредитної історії проходить швидко завдяки розвиненим базам даних.

Порівняння з конкретними країнами

Для більш детального аналізу варто розглянути окремі країни регіону. Наприклад, можна порівняти Україну з Польщею, Чехією або Угорщиною. Ці країни мають схожу історію, але відрізняються за рівнем економічного розвитку та стабільністю.

Порівняння кредитування бізнесу в Польщі та Україні показує суттєві відмінності в умовах, доступності, процентних ставках та рівні ризику (рис.2.10.) [39].

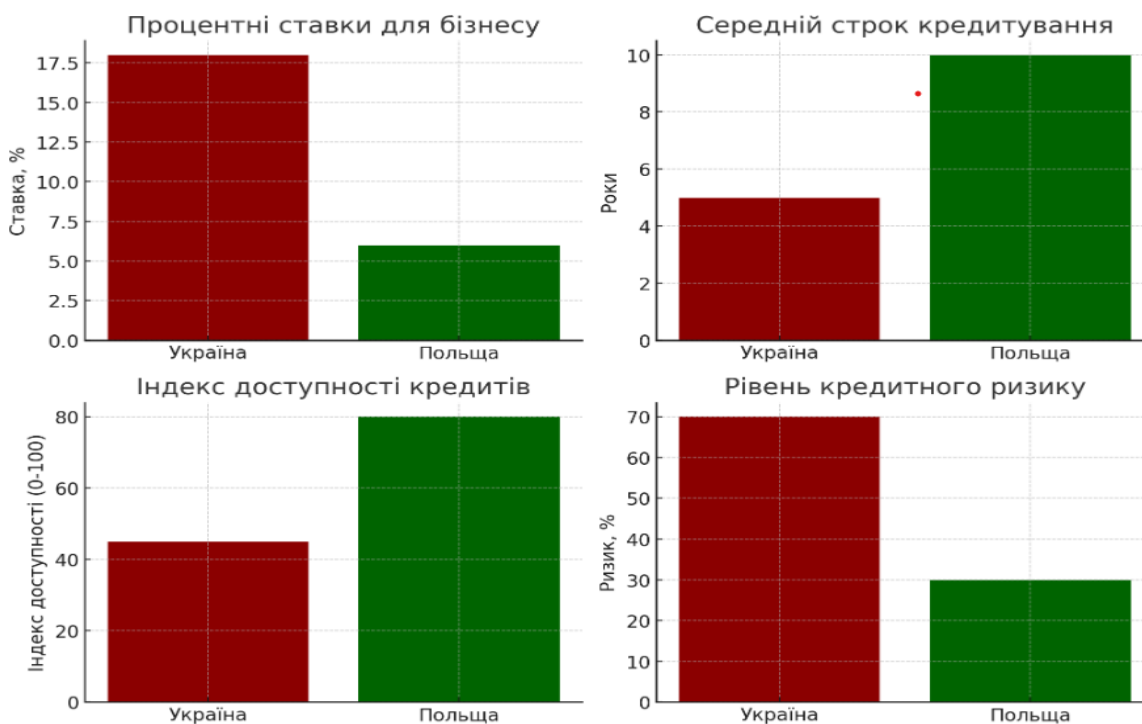

Рис.2.10. Порівняння кредитування бізнесу в Україні та Польщі за 2023 рік (побудовано автором за даними[39])

1. Процентні ставки для бізнесу

Україна: Ставки на бізнес-кредити залишаються високими, зазвичай близько 15-20% річних. Це відображає значні ризики економіки та обмеженість доступу до дешевих ресурсів.

Польща: Ставки для бізнесу значно нижчі — зазвичай близько 4-8%, оскільки польські банки можуть залучати дешеві кошти з європейського ринку, а стабільність польської економіки знижує кредитні ризики.

2. Доступність кредитів для бізнесу

Україна: Малий і середній бізнес часто має труднощі з отриманням кредитів через високі вимоги до забезпечення та недостатній розвиток державних програм підтримки. Індекс доступності кредитів для бізнесу в Україні є нижчим, ніж у Польщі.

Польща: Доступність кредитів вища, особливо для малого та середнього бізнесу. Існують численні програми підтримки, субсидії та державні гарантії, що полегшують умови кредитування та сприяють розвитку підприємництва.

3. Термін кредитування

Україна: Через економічну нестабільність і високі ризики кредити надаються на коротші строки, часто до 5 років.

Польща: Польські банки надають кредити на більш тривалі періоди, зазвичай до 10 років і більше, що дозволяє бізнесу планувати стабільне зростання.

4. Рівень кредитного ризику

Україна: Кредитний ризик залишається високим через політичні, економічні та валютні коливання, що зумовлює підвищені вимоги до забезпечення та жорсткіші умови кредитування.

Польща: Рівень ризику нижчий завдяки стабільній економіці, інтеграції з європейськими ринками та підтримці малого бізнесу. Це дозволяє банкам пропонувати кращі умови для бізнес-кредитування.

5. Підтримка та регулювання

Україна: Незважаючи на активність Національного банку України у реформуванні банківської системи, державних програм підтримки для бізнесу порівняно мало.

Польща: Польща активно підтримує малий і середній бізнес через державні програми та європейські гранти, що покращує доступ до кредитів і допомагає знижувати вартість позикових коштів.

Загалом, доступність кредитування для бізнесу в Польщі є набагато вищою завдяки стабільності економіки, підтримці ЄС і державним ініціативам, тоді як в Україні високі ставки та коротші строки роблять кредитування складнішим і дорожчим [39].

Перспективи розвитку

Для наближення до рівня країн-лідерів регіону Україні необхідно:

- Продовжувати очищення банківської системи.
- Розвивати ринок довгострокових фінансових інструментів.
- Підтримувати розвиток альтернативних джерел фінансування.
- Створити сприятливий інвестиційний клімат.
- Посилювати захист прав кредиторів.
- Активно впроваджувати цифрові технології в банківську сферу.

Отже, можемо сказати, що українська банківська система має значний потенціал для розвитку, але для цього необхідні системні реформи та інвестиції. Порівняльний аналіз з іншими країнами регіону дозволяє визначити пріоритетні напрямки розвитку та сформуванню більш чіткого бачення майбутнього.

Українська банківська система є важливою складовою національної економіки та відіграє ключову роль у фінансовій безпеці підприємств та населення. Банківська система кредитування в Україні є важливою складовою економіки країни, яка забезпечує доступ до кредитів для населення та підприємств. В Україні багато банків різні кредитні продукти, такі як кредитні картки, автокредити, житлові кредити, бізнес-кредити та інші, тому для оцінки банківського сектора кредитування в Україні за останні

роки доцільно спочатку розглянути основні тенденції функціонування банківського сектора [40].

Таблиця 2.6

Динаміка обсягів банківського кредитування в Україні (побудовано автором за даними [40])

Дата	Наданні кредити, млн. грн	Кредити органам державної влади	Кредити суб'єктам господарювання	Кредити фізичним особам	Кредити небанківським фінустановам
2018 р.	1042798	1517	870302	170938	42
2019 р.	1118618	286	919054	196634	66
2020 р.	1033539	4724	822020	206761	33
2021 р.	963664	11545	752503	199556	60
2022 р.	1065347	26973	795513	242633	288
2023 р.	1036129	24809	801327	209944	48

Докладніше кредитування у 2019 році зросло на 7,1% порівняно з попереднім роком, але у 2020 та 2021 роках спостерігалось зниження на 7,6% та 8,8% відповідно.

Однак 1 січня 2022 року знову відбулося зростання на 10,4% порівняно з попереднім роком. Станом на 1 січня 2023 р. загальна кількість кредитів знизилася на 2,9% порівняно з 1 січня 2018 р. У складі кредитуючих організацій основну частку займають кредити суб'єктам підприємництва (2022 року – 83,4%, 2020 року – 78,09%, 2017 року – 84,32%)(рис.2.11).

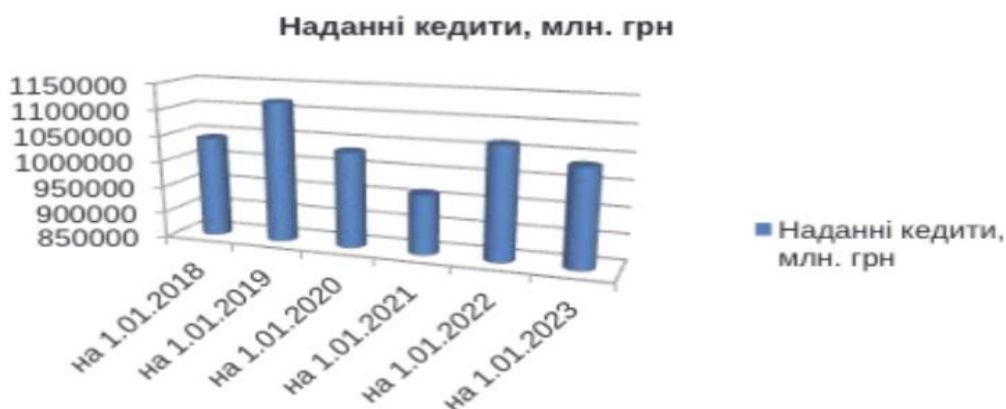

Рис.2.11. Обсяг наданих кредитів за 2018-2023 роки (за даними [40])

Обсяг кредитування залежить від облікової ставки НБУ, оскільки це є ключовою процентною ставкою Національного банку, яка є основним індикатором змін грошово-кредитної політики та орієнтиром вартості позикових та розміщених коштів для банків та інших суб'єктів. Фінансового ринку. Облікова ставка встановлюється на основі комплексного аналізу та прогнозу макроекономічного, грошово-кредитного та фінансового розвитку, підготовленого Національним банком (рис.2.12).

У 2018-2019 роках облікова ставка коливалася в районі 18%, проте з початку 2020 року Правління Національного банку ухвалило рішення знизити облікову ставку до 8% з метою пом'якшення грошово-кредитної політики, спрямованої на подальшу підтримку економіки в умовах пандемії та карантинних заходів, а саме з 31.01.2020, ставка знизилася з 13,5% до 11%, що можна пояснити збільшенням ліквідності у банківській системі та покращенням мікроекономічної ситуації в країні. На початку 2021 року спостерігалася певна стабільність у зниженні облікової ставки НБУ, що, ймовірно, було спричинено уповільненням економічного зростання та зниженням інфляції [40].

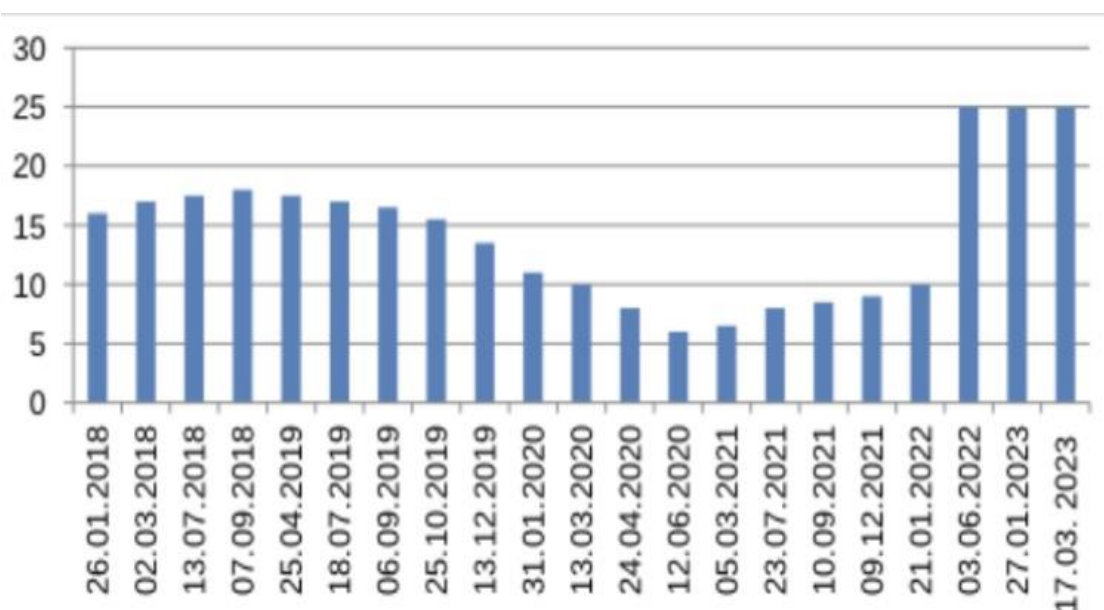

Рис.2.12. Розмір облікової ставки НБУ 2018–2023 років (за даними [40]).

Якщо брати до уваги саме аналіз сьогодення України, тут ситуація дійсно складна і на це впливають нажаль дуже багато факторів, наприклад візьмемо до уваги останні роки (2021-2024рр.).

Період 2021-2024 років для української економіки був надзвичайно складним та викликовим. Повномасштабне вторгнення росії в лютому 2022 року суттєво вплинуло на всі сфери економічної діяльності, в тому числі і на банківський сектор. Даний аналіз зосередиться на ключових тенденціях та викликах, з якими зіткнулося банківське кредитування в Україні протягом цього періоду.

Виражені проблеми сьогодення:

- різке скорочення кредитування. Початок повномасштабної війни призвів до різкого скорочення обсягів кредитування. Підприємства та населення стали менше звертатися за кредитами через високу невизначеність та ризику.
- зростання непрацюючих кредитів (NPL). Війна спричинила значне зростання NPL, оскільки багато підприємств опинилися у складній фінансовій ситуації або взагалі припинили свою діяльність.
- підвищення процентних ставок. Національний банк України був змушений підвищити облікову ставку для стабілізації гривні та боротьби з інфляцією. Це призвело до зростання процентних ставок за кредитами, що додатково ускладнило доступ до фінансування для підприємств.
- збільшення ролі державних програм. Для підтримки економіки та бізнесу держава розробила низку програм, які передбачали надання гарантій, компенсацію відсотків та інші форми підтримки.
- розвиток альтернативних джерел фінансування. У зв'язку зі складнощами отримання банківських кредитів, підприємства все

частіше зверталися до альтернативних джерел фінансування, таких як лізинг, факторинг, краудфандинг.

Чинники, що вплинули на стан кредитування:

Пандемія COVID-19 стала безпрецедентним випробуванням для світової економіки, і малий та середній бізнес (МСБ) опинився серед найбільш вразливих сегментів.

Повномасштабна війна: Війна є основним фактором, який негативно вплинув на всі сфери економіки, в тому числі і на банківський сектор.

Макроекономічна нестабільність: Висока інфляція, девальвація гривні, зниження ВВП – все це створювало додаткові ризики для банків та підприємств.

Санкції: Міжнародні санкції проти росії також вплинули на українську економіку та обмежили доступ до зовнішнього фінансування.

Невизначеність щодо майбутнього: Високий рівень невизначеності щодо подальшого розвитку подій стримував як банки, так і підприємства від укладання довгострокових кредитних угод.

Основними проблемами банківського кредитування в Україні залишаються; високий рівень NPL, обмежений доступ до фінансування для МСБ, висока вартість кредитів, недостатня довгостроковість кредитів.

Для вирішення проблем з кредитуванням потрібно; продовжувати очищення банківської системи від проблемних активів, розробляти ефективні механізми оцінки кредитоспроможності, стимулювати розвиток ринку довгострокових фінансових інструментів, підтримувати розвиток альтернативних джерел фінансування, створити сприятливий інвестиційний клімат.

Стан кредитування МСБ в Україні станом на сьогодні залишається складним, але поступово відбуваються позитивні зміни. Повномасштабна війна суттєво вплинула на всі сфери економіки, зокрема, на доступність фінансування для малого та середнього бізнесу.

Основні виклики та тенденції

- зменшення обсягів кредитування. Внаслідок підвищених ризиків та невизначеності, банки стали обережнішими у наданні кредитів, що призвело до скорочення обсягів кредитування МСБ.
- зростання непрацюючих кредитів (NPL). Багато підприємств зіткнулися з фінансовими труднощами, що призвело до збільшення кількості прострочених кредитів.
- підвищення процентних ставок. Для боротьби з інфляцією Національний банк України підвищив облікову ставку, що спричинило зростання вартості кредитів.
- державна підтримка. Держава розробила ряд програм для підтримки МСБ, таких як "Доступні кредити 5-7-9%", що дозволило деяким підприємствам отримати фінансування на пільгових умовах.
- розвиток альтернативних джерел фінансування. У зв'язку зі складнощами отримання банківських кредитів, МСБ все частіше звертаються до лізингу, факторингу, краудфандингу та інших альтернативних джерел фінансування.

Пандемія COVID-19 стала безпрецедентним випробуванням для світової економіки, і малий та середній бізнес (МСБ) опинився серед найбільш вразливих сегментів. Карантинні обмеження, зниження споживчого попиту та логістичні перебої призвели до значних фінансових труднощів для багатьох підприємств.

Особливості кредитування МСБ в Україні під час пандемії

Програма "Доступні кредити 5-7-9%": В Україні була запущена державна програма "Доступні кредити 5-7-9%", яка передбачала надання кредитів МСБ під низькі процентні ставки. Ця програма дозволила багатьом підприємствам отримати необхідне фінансування для збереження бізнесу.

Збільшення ролі альтернативних джерел фінансування: У період пандемії зросла роль таких джерел фінансування, як лізинг, факторинг, краудфандинг.

Цифровізація кредитування: Пандемія прискорила процес цифрової трансформації банківського сектору, що дозволило спростити процедуру отримання кредитів для МСБ.

Пандемія стимулювала розвиток нових бізнес-моделей, що можуть відкрити нові можливості для кредитування.

Період 2021-2024 років був надзвичайно складним для української банківської системи. Повномасштабна війна внесла значні корективи у її функціонування. Однак, українські банки продемонстрували свою стійкість та здатність адаптуватися до нових умов. Для відновлення економіки та розвитку банківського сектору необхідні спільні зусилля держави, банків та бізнесу.

Повномасштабна війна Росії проти України стала каталізатором глибоких трансформацій в усіх сферах життя, у тому числі й в економіці. Одним із найважливіших аспектів цих змін є значний вплив на систему банківського кредитування бізнесу.

Підвищена невизначеність, руйнування інфраструктури та економічна стагнація призвели до значного зниження попиту на кредити з боку бізнесу. Банки, у свою чергу, стали обережнішими у наданні кредитів через зростання ризиків неплатежів.

Багато підприємств, особливо в постраждалих регіонах, зіткнулися з фінансовими труднощами, що призвело до збільшення кількості прострочених кредитів.

Національний банк України був змушений підвищити облікову ставку для стабілізації гривні та боротьби з інфляцією. Це, в свою чергу, призвело до зростання процентних ставок за кредитами, що зробило їх менш доступними для бізнесу.

Банки стали пропонувати більш гнучкі умови кредитування, такі як відстрочення платежів, зниження процентних ставок, збільшення строків кредитування.

Високий рівень невизначеності щодо подальшого розвитку подій стримує як банки, так і підприємства від укладання довгострокових кредитних угод. Багато підприємств потребують реструктуризації своїх боргових зобов'язань для того, щоб вижити в нових умовах. Не всі підприємства мають можливість скористатися державними програмами підтримки або отримати кредити на ринку. Більшість підприємств змушені змінювати свої бізнес-моделі для адаптації до нових умов, що вимагає додаткових інвестицій.

Повномасштабна війна стала серйозним випробуванням для української економіки, і відновлення банківського кредитування є одним із ключових завдань для відновлення країни.

Станом на кінець вересня 2023 року в рамках програми релокації до більш безпечних регіонів переїхали 840 підприємств. Більшість бізнесу обрала для переїзду Закарпатську та Львівську області (120 та 199 компаній відповідно).

Бізнес поступово адаптується до реалій воєнного часу. За підсумками 2023 року ВВП збільшився на 5,3% порівняно із 2022 роком. У першому кварталі 2024 року, за даними Єдиного держреєстру, було відкрито понад 74 тисячі нових ФОП (на 33,6% більше, ніж у першому кварталі 2023 року). Із них у Києві зареєстровано 10 252 нових бізнесу — це 13,8% від загальної кількості у країні. На другому місці Дніпропетровська область (6,8 тис. новостворених підприємств). На третьому місці – Київська область (5,7 тис. нових ФОПів). За кількістю відкритих ФОП лідирують: сфера торгівлі, надання індивідуальних послуг та ІТ.

За період воєнного стану кредитний портфель реального сектора економіки скоротився на 2,6 млрд грн (-0,33% порівняно з обсягом на 1 березня 2022 року) та на початок квітня 2024 року становив 787,549 млрд грн. Кредити великих підприємств становили 23,44% цього портфеля, кредити середніх підприємств – 31,5%. Кредитний портфель малого бізнесу сформував 9,76% кредитного портфеля, а кредити мікропідприємств –

20,01%. У той самий час компанії з річним доходом менше 50 000 євро мали найбільший портфель мікропідприємств (49,6% від загального портфеля мікропідприємств). На другому місці портфель компаній із річним доходом від 500 000 до 2 мільйонів євро (він становить 31,9% кредитного портфеля мікропідприємств). Питома вага портфеля компаній із доходом від 50 до 500 тисяч євро склала 18,5% портфеля мікропідприємств[9]. (рис.2.13)(Додаток Б).

Серед банків із часткою держави за обсягом кредитного портфеля юридичних осіб лідирують: АТ КБ «Приватбанк» (25,40% загального обсягу КП юридичних осіб без вирахування резервів на 1 квітня). , 2024 р.), АТ «Ощадбанк» (11,98%) та АТ «Укрексімбанк» (11,64%) (Додаток А).

З банків з приватним капіталом до трійки лідерів з кредитування юридичних осіб входять : АТ «ПУМБ»(доля в портфелі БСУ- 5,88%), Акціонерний банк «Південний»(2,59%) та АТ «ТАСКОМБАНК»(1,72%). Серед банків іноземних банківських груп лідирують : АТ «Райффайзен Банк» (7,21%), АТ «ОТП БАНК» (3,5%) та АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» (2,64%)[9].

Рис.2.13. Структура кредитного портфеля за розміром підприємств станом на 01.04.2024 року (за даними [9])

Війна по-різному вплинула на різні сектори економіки. Наприклад, аграрний сектор зазнав значних втрат через окупацію земель та руйнування інфраструктури, тоді як ІТ-сектор, навпаки, продемонстрував стійкість і навіть зростання. Це слід враховувати при розробці програм підтримки кредитування.

Міжнародна фінансова допомога від партнерів України відіграє ключову роль у стабілізації фінансової системи та відновленні кредитування. Ці кошти можуть бути використані для рефінансування банків, підтримки експорту та інвестування в відновлення економіки.

Крім очевидних ризиків, пов'язаних з війною, існують і інші виклики, такі як інфляція, дефіцит бюджету та нестабільність валютного курсу. Ці фактори можуть ускладнити процес відновлення кредитування.

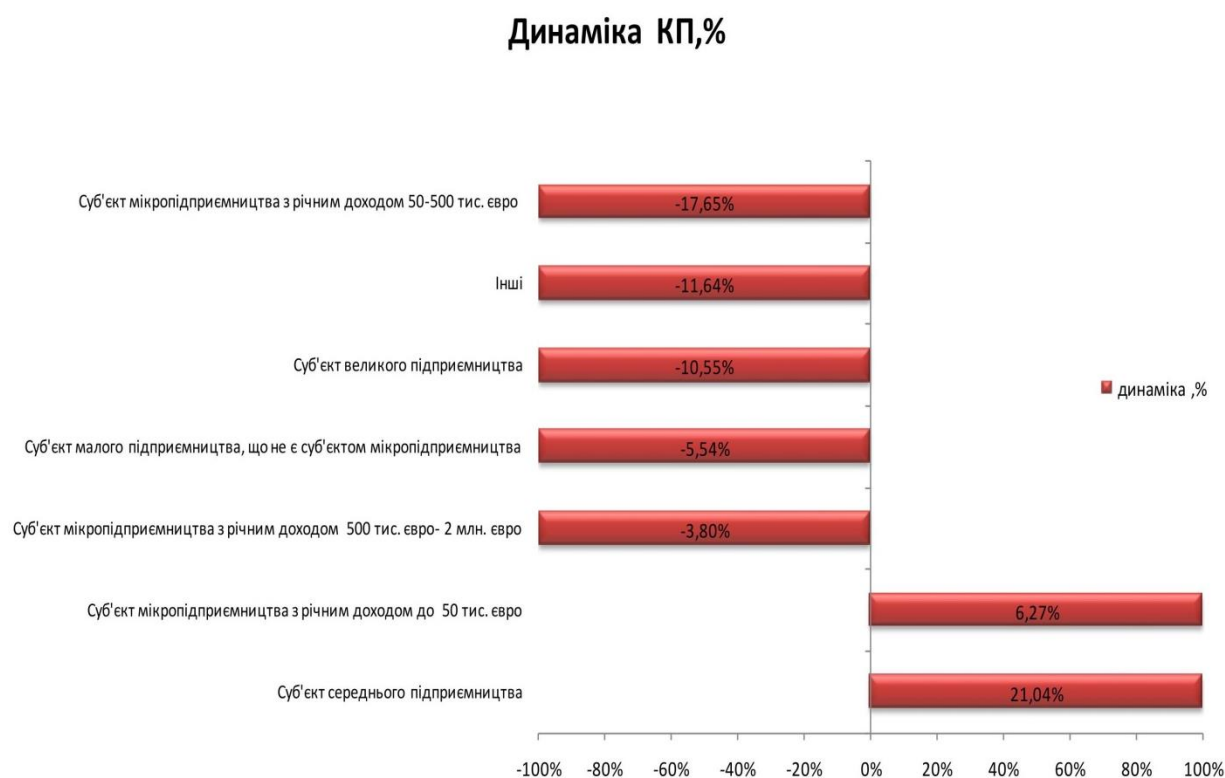

Рис.2.14. Динаміка кредитного портфеля (за даними [9])

Види діяльності за питомою вагою в кредитному портфелі — це аналіз секторів економіки або видів бізнес-діяльності, які отримують кредити,

оцінюючи їхню частку в загальному обсязі виданих банком кредитів. Такий аналіз дозволяє банкам та регуляторам оцінити ризики та ефективність кредитної політики.

Рис.2.15. Види діяльності за питомою вагою в КП (за даними [9])

Інновації та цифровізація: Війна прискорила процес цифрової трансформації банківського сектору. Нові технології можуть допомогти спростити процедури кредитування, підвищити прозорість і доступність фінансових послуг.

Відновлення економіки після війни має бути спрямоване на створення більш стійкої та екологічно чистої економіки. Кредитування зелених проєктів може стати важливим драйвером зростання.

2.2. Аналіз фінансового стану АТ КБ «ПУМБ»

Перший Український Міжнародний Банк – це дуже великий і надійний банк, який дивує своєю приватністю та прагне бути фінансовим помічником і безпосереднім радником як для приватних осіб, так і для корпоративних клієнтів, передбачає їх потреби, бажання та виправдовує потреби, а також головним фактором роботи банку являються ефективні рішення.

Аналіз фінансового стану банку ПУМБ (Першого Українського Міжнародного Банку) охоплює декілька ключових аспектів, які є

показниками стабільності, ліквідності та прибутковості банку (табл.2.7-2.10) [12].

1.Показники прибутковості та доходів

Таблиця 2.7

Прибутковість та доходи АТ КБ «ПУМБ» 2022-2023 роки
(побудовано автором за даними [12])

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна, %
Чистий прибуток, млн грн	2,500	3,200	+28
Процентний дохід, млн грн	7,800	8,500	+9
Непроцентний дохід, млн грн	1,200	1,350	+12,5
Рентабельність активів (ROA), %	1,5	1,7	+0,2
Рентабельність капіталу (ROE), %	14	16	+2

□ Чистий прибуток. Це один з головних показників фінансової ефективності. За останні роки ПУМБ демонструє стійке зростання прибутку завдяки активній роботі з кредитуванням як бізнесу, так і фізичних осіб. Позитивна динаміка говорить про прибутковість банку та успішне управління кредитним портфелем.

□ Процентний дохід. Частка процентного доходу становить основний дохід банку, який формується від надання кредитів. Зростання цього показника свідчить про зростання кредитного портфеля та стабільний попит на кредити від клієнтів.

□ Непроцентний дохід. Додатковий дохід від операцій з комісіями, обслуговування, валютних операцій та інших послуг показує, наскільки банк диверсифікує свої джерела прибутку.

АТ КБ «ПУМБ» (Перший Український Міжнародний Банк) демонструє стабільне зростання прибутковості у 2022-2023 роках, попри виклики, пов'язані з економічною ситуацією в Україні.

У 2022 році чистий прибуток банку становив близько 3,96 млрд грн. В умовах кризи, викликаній війною, банк залишався одним із провідних приватних фінансових інститутів України.

За перше півріччя 2023 року ПУМБ отримав чистий прибуток у 3,68 млрд грн, що вказує на суттєве зростання порівняно з попереднім роком.

За 9 місяців 2023 року чистий прибуток досяг 5,68 млрд грн.

Операційний дохід за перше півріччя зріс до 7,45 млрд грн (+152,3% порівняно з аналогічним періодом 2022 року).

Чистий процентний дохід склав 5,4 млрд грн, а комісійний дохід — 1,07 млрд грн (+22,2%).

Активи банку збільшилися до 125,7 млрд грн, а власний капітал зріс на 34,4% і склав 15,7 млрд грн

2. Ліквідність

Таблиця 2.8

Ліквідність АТ КБ «ПУМБ» 2022-2023 роки (побудовано автором за даними [12])

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна, %
Коефіцієнт миттєвої ліквідності, %	30	32	+2
Коефіцієнт покриття (LCR), %	150	155	+5
Коефіцієнт короткострокової ліквідності, %	85	88	+3

□ Ліквідність. Показники ліквідності показують, чи має банк достатньо ресурсів для покриття зобов'язань перед клієнтами та іншими кредиторами. НБУ встановлює норми ліквідності для банків, і ПУМБ, зазвичай, відповідає цим нормам, що свідчить про стабільну фінансову позицію.

□ Швидкі активи та покриття зобов'язань. Високий рівень швидких активів (кошти на рахунках, короткострокові інвестиції) показує здатність банку швидко виконати зобов'язання перед клієнтами в разі необхідності.

Ліквідність АТ КБ «ПУМБ» у 2022–2023 роках демонструє стабільність і значне перевищення нормативних вимог Національного банку України (НБУ).

У 2023 році LCR у іноземній валюті перевищував нормативи у 5,4 рази, а у всіх валютах — у 2,4 рази. Це свідчить про високу здатність банку виконувати свої короткострокові зобов'язання, навіть у складних ринкових умовах.

У 2023 році NSFR перевищував нормативи у 1,8 рази, що вказує на довгострокову фінансову стабільність банку.

Наприкінці 2022 року банк мав значний обсяг ліквідних коштів, які забезпечували його операційну гнучкість. У 2023 році цей показник продовжував зростати, підвищуючи рівень довіри клієнтів.

АТ КБ «ПУМБ» демонструє високий рівень ліквідності завдяки збалансованому управлінню активами і пасивами. Перевищення нормативів НБУ забезпечує банку стійкість у нестабільних економічних умовах і високу довіру серед клієнтів.

3. Кредитний портфель та якість активів

Таблиця 2.9

Кредитний портфель та якість активів АТ КБ «ПУМБ» 2022-2023 роки (побудовано автором за даними [12])

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна, %
Загальний кредитний портфель, млрд грн	25	27	+8
Частка непрацюючих кредитів (NPL), %	12	10	-2
Резерви під знецінення, млрд грн	3,2	2,8	-12,5

□ Обсяг кредитного портфеля. Розмір і структура кредитного портфеля демонструють, яку частку доходів банк отримує від кредитування.

У ПУМБ цей показник збільшується, зокрема в сегменті споживчого кредитування.

□ Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі є важливим показником якості активів. ПУМБ прагне до зниження цього показника шляхом ефективної роботи з боржниками і контролю кредитних ризиків.

□ Резерви під можливі збитки. Адекватність резервів показує готовність банку покривати збитки у разі невиконання позичальниками своїх зобов'язань. Сформовані резерви покривають можливі ризики, що говорить про обережний підхід до управління активами.

2022 рік: Загальний обсяг активів банку склав 111,97 млрд грн, зокрема корпоративний кредитний портфель залишався стабільним. Обсяг резервів для покриття кредитних ризиків підтримувався на високому рівні, що свідчить про консервативний підхід до управління ризиками.

До кінця року кредитний портфель корпоративного бізнесу досяг 46,5 млрд грн, збільшившись на 13,6% (приріст 5,57 млрд грн).

Роздрібний кредитний портфель скоротився на 29%, до 13 млрд грн, що пояснюється зниженням попиту на споживчі кредити в умовах економічної нестабільності.

Активи банку зросли на 37% та склали 153,3 млрд грн.

Якість кредитного портфеля залишається на високому рівні завдяки ефективному управлінню ризиками:

Резерви під знецінення корпоративних кредитів зменшилися до 4,24 млрд грн.

Зниження резервів під роздрібні кредити становило 5,25 млрд грн, що демонструє покращення якості активів і зменшення рівня непрацюючих кредитів (NPL).

Частка кредитів клієнтам у загальному обсязі активів склала 34% у 2023 році (зменшення з 39% у 2022 році).

Інвестиції в цінні папери значно зросли, досягнувши 38% активів порівняно з 11% у 2022 році, що свідчить про диверсифікацію джерел доходів.

АТ КБ «ПУМБ» демонструє впевнене зростання кредитного портфеля, зокрема в корпоративному сегменті, та покращення якості активів завдяки зменшенню рівня резервів і диверсифікації джерел доходу. Така стратегія підтримує довіру клієнтів і стійкість банку в складних економічних умовах.

4.Капіталізація та фінансова стійкість

Таблиця 2. 10

Капіталізація та фінансова стійкість АТ КБ «ПУМБ» 2022-2023 роки (побудовано автором за даними [12])

Показник	2022 рік	2023 рік	Зміна, %
Статутний капітал, млрд грн	6	6,5	+8,3
Адекватність регулятивного капіталу, %	18	18,5	+0,5
Коефіцієнт достатності основного капіталу, %	13	13,2	+0,2

□ Адекватність капіталу. Відповідність нормативам достатності капіталу, встановленим НБУ, свідчить про здатність банку витримувати збитки та забезпечувати стабільність операцій. ПУМБ зазвичай дотримується цих вимог, що є позитивним показником.

□ Рентабельність капіталу (ROE) та активів (ROA). Ці показники відображають, наскільки ефективно банк використовує власний капітал і активи для отримання прибутку. Зростання рентабельності говорить про ефективну операційну діяльність банку.

2022 рік: Основний капітал банку становив 7,2 млрд грн, регулятивний капітал — 12,4 млрд грн. Ці показники відповідали нормативним вимогам НБУ, забезпечуючи стабільність у складних економічних умовах.

2023 рік: Основний капітал збільшився до 16,2 млрд грн, а регулятивний капітал зріс до 17,1 млрд грн, що відображає підвищення фінансової стійкості та здатність банку підтримувати свою діяльність навіть у кризових умовах.

ПУМБ дотримується всіх нормативів НБУ, зокрема:

Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) значно перевищує мінімальні вимоги, що демонструє високий рівень ліквідності.

Впроваджені резерви для знецінення кредитів, що сприяло покращенню якості активів.

За результатами оцінки стійкості банків у 2023 році ПУМБ увійшов до числа лідерів серед банків з приватним капіталом, підвищивши свій буфер капіталу до необхідного рівня.

ПУМБ активно збільшує корпоративний кредитний портфель, що сприяє підвищенню прибутковості банку.

У 2023 році банк відзначився приростом активів на 37%, які досягли 153,3 млрд грн..

АТ КБ «ПУМБ» демонструє впевнене зростання капіталізації та фінансової стійкості завдяки ефективному управлінню ризиками і виконанню нормативів НБУ. Це дозволяє банку залишатися одним із лідерів фінансового ринку України навіть у складних економічних умовах.

ПУМБ демонструє стійке фінансове становище за рахунок прибуткової діяльності, високого рівня ліквідності, зростання кредитного портфеля і достатнього капіталу. Банк залишається фінансово стійким та має позитивну динаміку основних показників, що свідчить про його надійність і перспективність для клієнтів.

Згідно з цими показниками, ПУМБ демонструє зростання прибутковості та підтримує високий рівень ліквідності. Зменшення частки непрацюючих кредитів та зростання капіталізації свідчать про покращення якості активів та фінансової стійкості банку [12].

Якщо взяти до уваги аналіз фінансового стану АТ КБ «ПУМБ» за 2019-2023 роки, то ми можемо побачити більш яскравий приклад зростання прибутковості, ліквідності та капіталізації. Дуже гарна та активна динаміка за 5 років.

Аналіз фінансового стану АТ КБ «ПУМБ» за період 2019–2023 років, що охоплює ключові показники банку, такі як прибутковість, ліквідність, якість активів та капіталізація, представлено в табл. 2.11

Таблиця 2.11

Аналіз фінансового стану АТ КБ «ПУМБ» за період 2019–2023 років (побудовано автором за даними [12])

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	Зміна 2019-2023, %
Чистий прибуток, млн грн	1,800	2,000	2,200	2,500	3,200	+77,8
Процентний дохід, млн грн	6,500	6,800	7,000	7,800	8,500	+30,8
Непроцентний дохід, млн грн	800	900	1,000	1,200	1,350	+68,8
Рентабельність активів (ROA), %	1,1	1,2	1,2	1,5	1,7	+0,6
Рентабельність капіталу (ROE), %	10	11	12	14	16	+6
Миттєва ліквідність, %	25	26	28	30	32	+7
Короткострокова ліквідність, %	75	78	80	85	88	+13
Кредитний портфель, млрд грн	20	21	23	25	27	+35
Частка NPL, %	17	16	15	12	10	-7
Резерви під знецінення, млрд грн	4,0	3,8	3,5	3,2	2,8	-30
Адекватність регулятивного капіталу, %	16	17	17	18	18,5	+2,5
Статутний капітал, млрд грн	5,5	5,6	5,8	6,0	6,5	+18,2

Аналіз даних з табл.10.2 показує, що за період з 2019 до 2023 року активи банку значно зросли, досягнувши 153,3 млрд грн на початок 2024 року, що на 37% більше порівняно з 2022 роком. Це демонструє стабільне нарощування фінансової бази банку.

Власний капітал у 2023 році зріс до 21,78 млрд грн, що свідчить про підвищення стійкості до ризиків і покращення капіталізації банку.

Банк демонструє стійкий рівень прибутковості. У 2023 році чистий прибуток склав 5,68 млрд грн, що є рекордним показником для установи за останні роки. Зростання прибутку було забезпечене збільшенням операційного доходу та зменшенням резервів під кредитні ризики.

Корпоративний кредитний портфель у 2023 році зріс на 13,6% і досяг 46,5 млрд грн, тоді як роздрібний кредитний портфель зменшився на 29% через зниження попиту на споживчі кредити.

Якість активів покращилася завдяки зменшенню резервів під знецінення кредитів.

Коефіцієнти ліквідності ПУМБ значно перевищують нормативи НБУ. Наприклад, коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) є вищим за мінімальні вимоги, що забезпечує банку можливість своєчасного виконання зобов'язань навіть в умовах економічної нестабільності.

У 2023 році банк активно інвестував у цифрові послуги, що дозволило збільшити кількість клієнтів, зокрема корпоративних, на 20%. Це забезпечує зростання довіри до банку з боку бізнесу та фізичних осіб.

АТ КБ «ПУМБ» протягом 2019–2023 років продемонстрував стійке фінансове зростання, високу прибутковість і якість активів. Значне збільшення активів, капіталізації та прибутків відображає ефективну стратегію управління ризиками і розвитку. Банк залишається одним із лідерів серед фінансових установ України [12].

Загалом можна відмітити позитивну динаміку.

- Прибутковість: Чистий прибуток значно зріс на 77.8% за період 2019-2023 років, що демонструє стабільне зростання доходів.

- Зміцнення ліквідності: Показники ліквідності банку стабільно підвищуються, забезпечуючи фінансову надійність.
- Покращення якості активів: Частка непрацюючих кредитів (NPL) поступово знижується, що позитивно впливає на якість кредитного портфеля.
- Капіталізація: Зростання адекватності капіталу та збільшення статутного капіталу сприяють фінансовій стійкості банку.

Ця динаміка показує позитивні тенденції в управлінні активами та доходами, що підкреслює стабільне зростання банку протягом останніх років.

2.3. Аналіз кредитних операцій АТ КБ «ПУМБ»

АТ КБ «ПУМБ», як один з провідних банків України, пропонує широкий спектр кредитних продуктів для МСБ, включаючи:

- Стандартні кредити. Об'єктові кошти, інвестиції тощо.
- Спеціалізовані кредити. Для фінансування конкретних проектів (наприклад, енергоефективність, інновації).
- Лізинг. Оренда обладнання з подальшим викупом.
- Факторинг. Фінансування дебіторської заборгованості.

ПУМБ пильно відслідковує зміну подій у країні і робить аналіз стану своїх клієнтів, щоб за будь-яких умов надавати своєчасну підтримку українському бізнесу [12].

ПУМБ активно кредитує та фінансує розвиток усіх галузей бізнесу України. За підсумками 2023 року кредитний портфель банку виріс на +25%, це на тлі загальної тенденції банківського ринку до зниження на -3%. Зростання портфеля підтверджує, що ПУМБ ще більше підтримував український бізнес у другий рік війни. Приріст кредитного портфеля становив 8,8 млрд грн за всіма сегментами корпоративного бізнесу банку. ПУМБ є надійним партнером для багатьох підприємств, пропонуючи

комплексні рішення для розвитку в умовах викликів, що стоять перед економікою України.

Стан кредитування малого та середнього бізнесу (МСП) в Україні залишається важливим аспектом економічного розвитку, особливо у період війни. Банки адаптують свої кредитні продукти підтримки компаній у цей складний період. Зокрема, АТ КБ «ПУМБ» активно кредитує малий бізнес за державними програмами, такими як «Доступні кредити 5-7-9%», що дозволяє отримати фінансування за пільговими ставками, починаючи від 5% річних. ПУМБ також працює за програмою державних портфельних гарантій, що допомагає знизити ризики для банку та підприємств, особливо у регіонах, де є військові ризики.

Дивлячись за обсягом виданих коштів та аналізом-порівняння з іншими банками, можемо зробити висновок, що ПУМБ посідає 3 місце серед банків за програмою держпідтримки 5-7-9. Історично підтримка аграрного сектору та його фінансування залишаються пріоритетом для ПУМБ. Банк став 4-м банком у системі за обсягом агрокредитування та збільшив портфель у цьому напрямі на 70%.

Беручи до уваги 2023 рік, банк профінансував клієнтів великого бізнесу на загальну суму 13,1 млрд грн. З них фінансування потреб аграрного сектора – 4,98 млрд грн, легкої промисловості – 4,57 млрд грн, важкої промисловості – 2,60 млрд грн. І всім клієнтам на постійній основі надавалась підтримка та не однократна консультація та допомога. Були надані ліміти (більше 600 млн грн) на авалювання податкових векселів для клієнтів стратегічних галузей. Великий корпоративний бізнес надав фінансування багатьом підприємствам України в рамках діючих лімітів по факторингу (більше 2,1 млрд грн). Кредитували державну структуру «Укрфінжитло», яка за рахунок залучених коштів фінансує державну програму «ЄОселя» (500 млн грн). Надавали ліміти (індивідуальні) контрактного фінансування чи гарантії компаніям, які виконують соціальні замовлення міжнародних організацій, таких як UNICEF, Conflict and Development Foundation[12].

Загалом станом за 2023 рік банк ПУМБ прокредитував клієнтів малого та середнього бізнесу з безпосередньою підтримкою на суму 4 млрд. грн., що являє собою немалу суму відносно всіх подій які відбуваються в Україні. І роблячи аналіз і порівняння банку ПУМБ з іншими фінансовими установами(банками) можна сказати, що ПУМБ виступає одним із лідерів, лідер серед банків надавачів фінансової допомоги великому бізнесу.

Кредитування відновлюваної енергетики та зеленого бізнесу

На кінець 2023 року малий та середній корпоративний бізнес, який обслуговується в банку, мав діючий портфель сонячних електростанцій у 2,6% від всього кредитного портфелю великих компаній. Підприємства «зеленого» середнього корпоративного бізнесу складають 8% кредитного портфелю банку у 2023 році. Таким компаніям впроваджується пільгова схема погашення зобов'язань, згідно якої спочатку податки, підтримка виробництва, ремонти, а вже потім виконання підприємством зобов'язань перед банком на суму коштів яка залишилась (сума залишків). В планах ПУМБ на 2024 рік було пріоритетним завдання посилення фінансової підтримки компаній, які впроваджують «зелені» технології та дбають про довкілля, або інвестують у відновлювані джерела енергії. І дивлячись на проблеми сьогодення то можна дійти висновку ,що ПУМБ здійснив плани на поточний час та на 2025 рік прогрес фінансування та впровадження нових технологій, залучення ще більшої підтримки для бізнесу уже можна вважати що гарантована [12].

Якщо взяти до уваги 2024 рік то побачимо таку картину, незважаючи на війну, розмір кредитного портфеля клієнтів малого бізнесу в ПУМБ постійно зростає, що свідчить про довіру бізнесу до ПУМБ, вигідні та зручні продукти.

Кредитний рейтинг – це умовний вираз кредитоспроможності об'єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов'язання за шкалою кредитних рейтингів [15].

На основі останніх даних кредитний рейтинг АТ «ПУМБ» оцінюється різними агентствами, і таблиця може включати такі важливі параметри, як рівень рейтингу, перспективу і дата останнього оновлення (табл.2.12).

Таблиця 2.12

Рівень кредитного рейтингу АТ КБ «ПУМБ»(побудовано автором за даними [13]).

Агентство	Рейтинг	Перспектива	Дата оновлення
Fitch Ratings	B	Стабільна	Вересень 2023
Standard & Poor's	B	Негативна	Червень 2023
Moody's	B3	Стабільна	Серпень 2023
IBI-Rating (Україна)	uaA	Стабільна	Квітень 2023
РА «Експерт-Рейтинг»	uaAA	Стабільна	Липень 2023

Пояснення показників:

- Рівень рейтингу. Відображає ймовірність виконання банком своїх зобов'язань. Для ПУМБ міжнародні агентства зазвичай встановлюють рейтинги у діапазоні "B", що відповідає середньому рівню ризику.
- Перспектива. Прогноз щодо можливого розвитку рейтингу в майбутньому. Перспектива «Стабільна» вказує на те, що агентства не очікують значних змін у фінансовому стані банку.
- Дата оновлення. Показує актуальність даних.

Рівень кредитного рейтингу АТ «ПУМБ» підтримується завдяки кільком ключовим факторам:

- Розгалужена мережа та розвинений картковий бізнес: наявність широкої мережі відділень та розвинена інфраструктура для обслуговування клієнтів сприяє збереженню лояльності клієнтів та залученню нових. Розвинений картковий бізнес забезпечує стійкий потік доходів.

- Стабільні фінансові показники. ПУМБ демонструє стабільні фінансові результати, що свідчить про його фінансову стійкість та здатність виконувати свої зобов'язання перед кредиторами.
- Підтримка акціонерів. Наявність надійних акціонерів забезпечує банку необхідну фінансову підтримку та сприяє його розвитку.
- Співпраця з міжнародними фінансовими інституціями. Партнерство з міжнародними фінансовими організаціями свідчить про довіру до банку з боку міжнародної спільноти.
- Репутація надійного банку. ПУМБ має довгу історію та позитивну репутацію на ринку, що сприяє залученню клієнтів та інвесторів.

На рівень кредитного рейтингу АТ КБ «ПУМБ» можуть впливати багато факторів.

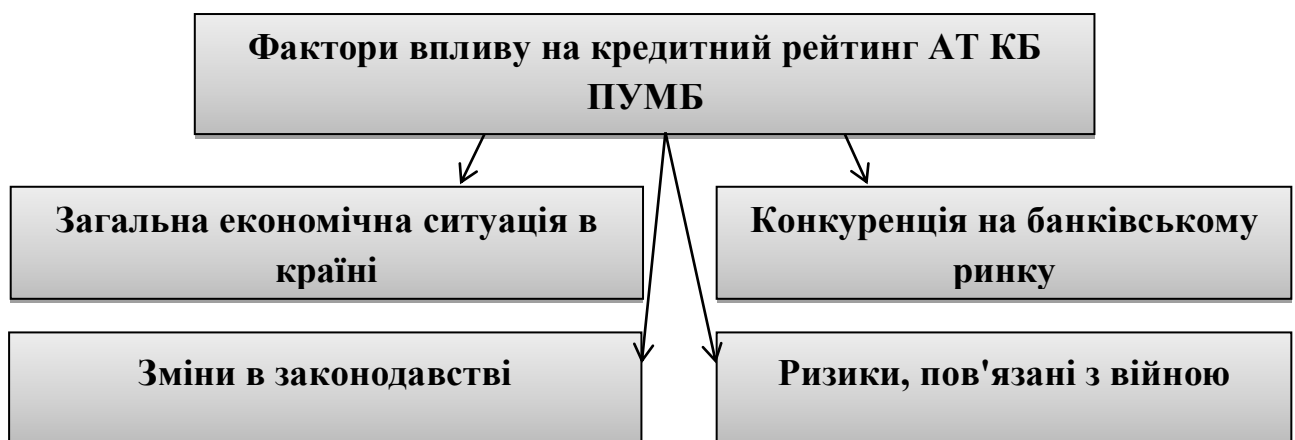

Рис.2.16. Фактори впливу на кредитний рейтинг АТ КБ «ПУМБ»
(побудовано автором за даними[13])

Загальна економічна ситуація в країні. Економічні кризи, політична нестабільність та інші зовнішні фактори можуть негативно вплинути на діяльність банку.

Конкуренція на банківському ринку. Загострення конкуренції може призвести до зниження маржинальності та погіршення фінансових показників.

Зміни в законодавстві. Зміни в банківському законодавстві можуть вимагати від банку додаткових витрат на адаптацію та можуть вплинути на його бізнес-модель.

Ризики, пов'язані з війною. Війна в Україні створює додаткові ризики для банківської системи, включаючи ризики кредитування, операційні ризики та ризики ліквідності.

Клієнтський кредитний портфель АТ «ПУМБ», майже три чверті обсягу якого сформовано кредитами, наданими суб'єктам господарювання, станом на 1 липня 2023 року складав 56 173,69 млн. грн., у т. ч. заборгованість за кредитами, наданими пов'язаним сторонам – 831,87 млн. грн. (1,48% портфеля та/або 0,66% активів). Показник максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами значно нижче нормативного значення, встановленого НБУ ($H9 = 3,37\%$, при нормативному не більше 25%), проте перевищує середнє значення по банківській системі України, що становило 2,18%[13].

Кредитний портфель ПУМБ демонструє збалансованість та стабільне зростання, особливо в сегментах роздрібного кредитування. Банк активно розширює споживчі кредити та іпотеку, реагуючи на попит ринку, і залишається надійним фінансовим партнером для своїх клієнтів.

Кредитування бізнесу складає важливу частку портфеля ПУМБ, однак у цьому сегменті можна спостерігати незначне зменшення обсягів унаслідок економічних викликів і ризиків для корпоративних клієнтів. Проте банк продовжує надавати кредити для середнього та малого бізнесу. Кредитування бізнесу є однією з ключових складових кредитного портфеля АТ КБ «ПУМБ». Особливу увагу банк приділяє корпоративному сектору, що сприяє його зростанню та стійкості.

АТ КБ «ПУМБ» протягом 2019–2023 років продемонстрував стійке фінансове зростання, високу прибутковість і якість активів. Значне збільшення активів, капіталізації та прибутків відображає ефективну

стратегію управління ризиками і розвитку. Банк залишається одним із лідерів серед фінансових установ України.

У 2023 році банк активно інвестував у цифрові послуги, що дозволило збільшити кількість клієнтів, зокрема корпоративних, на 20%.

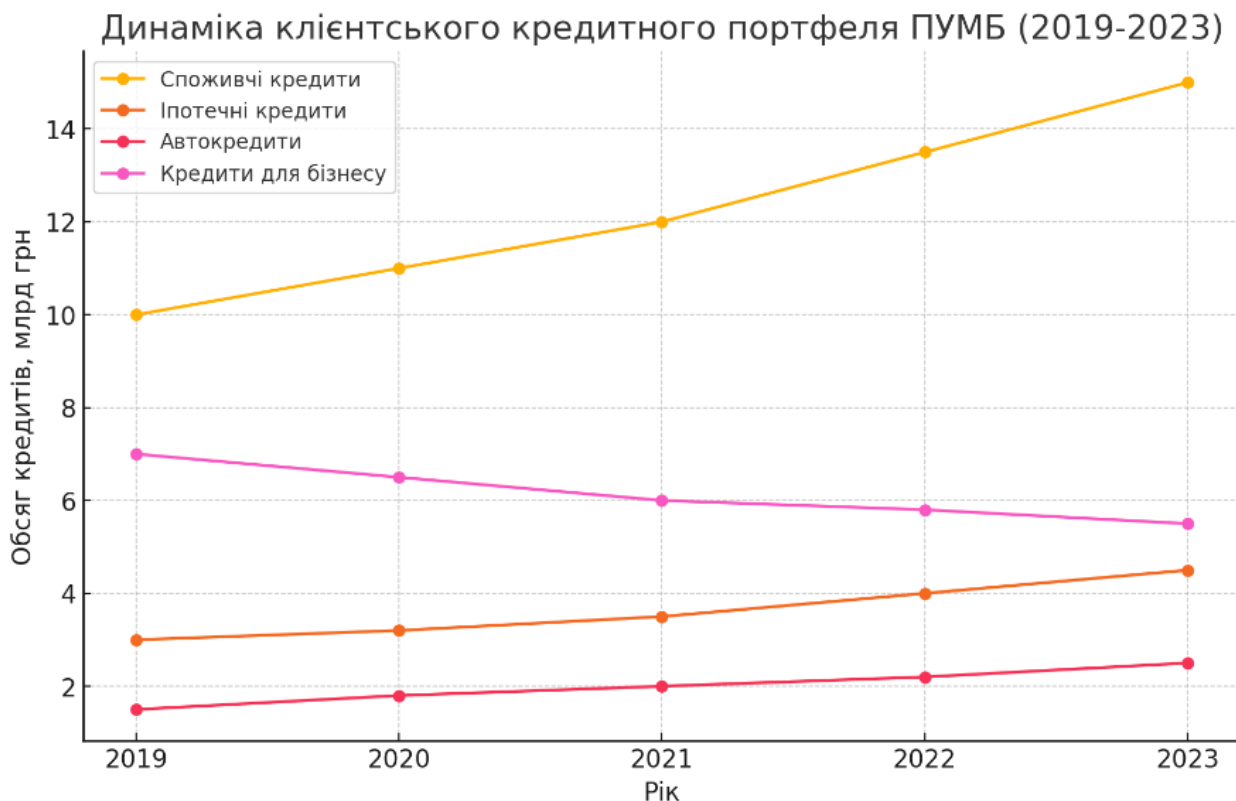

Рис.2.17. Динаміка клієнтського кредитного портфеля АТ КБ «ПУМБ» за 2019-2023 роки (побудовано автором за даними[13])

На графіку показано динаміку клієнтського кредитного портфеля АТ «ПУМБ» за період 2019–2023 років. Видно зростання обсягів споживчих, іпотечних, та автокредитів, що свідчить про збільшення попиту на ці кредитні продукти серед клієнтів банку. Натомість обсяг кредитів для бізнесу поступово знижується, що може відображати поточні виклики в економічному середовищі для бізнесу.

Кредитний портфель бізнес-клієнтів АТ «ПУМБ» складається з різних типів кредитних продуктів, орієнтованих на потреби корпоративного, малого та середнього бізнесу. ПУМБ активно працює з бізнес-клієнтами, надаючи

кредити на розвиток, інвестиції та операційну діяльність. Ось ключові аспекти кредитного портфеля для бізнесу в ПУМБ:

Основні типи кредитів для бізнесу:

1. Кредити на поповнення оборотних коштів: Ці кредити дозволяють підприємствам забезпечувати фінансову гнучкість для управління короткостроковими витратами, що важливо для підтримки стабільного потоку оборотних коштів.

2. Інвестиційні кредити: ПУМБ надає кредити для бізнесу на довгострокові інвестиції, включаючи придбання обладнання, розвиток інфраструктури та розширення виробничих потужностей.

3. Овердрафт: Це короткостроковий кредитний продукт, що дозволяє компаніям тимчасово користуватися додатковими коштами понад доступний баланс для поточних витрат.

4. Лізинг та фінансування обладнання: Банк пропонує програми лізингу, що дають можливість підприємствам отримати у користування обладнання без значних початкових вкладень.

5. Акредитації та гарантії: ПУМБ також надає гарантії та акредитації для компаній, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю та мають потребу у страхуванні своїх угод.

Таблиця 2.13

Динаміка кредитування бізнесу в АТ КБ «ПУМБ» за 2019-2023 роки (побудовано автором за даними [13]).

Рік	Обсяг кредитів для бізнесу, млрд грн	Зміна, %
2019	7	—
2020	6,5	-7,1
2021	6	-7,7
2022	5,8	-3,3
2023	5,5	-5,2

Основні тенденції

- Скорочення кредитного портфеля для бізнесу: В останні роки спостерігається зниження обсягу бізнес-кредитів у ПУМБ. Це пов'язано з підвищеними ризиками та нестабільністю економічного середовища, що спонукає банк до обережного підходу у корпоративному кредитуванні.
- Фокус на малий та середній бізнес: ПУМБ продовжує підтримувати малий та середній бізнес, який забезпечує економічне зростання, незважаючи на економічні виклики.
- Високі вимоги до кредитоспроможності: Через підвищені ризики банк застосовує жорсткіші критерії оцінки для бізнес-кредитів, щоб знизити ризики неплатоспроможності.

Кредитний портфель для бізнесу в ПУМБ демонструє зважений підхід до кредитування в умовах економічних ризиків. Банк продовжує підтримувати корпоративних клієнтів, однак фокусує увагу на підвищеній кредитоспроможності, що дозволяє знизити ризики й забезпечити фінансову стійкість.

Інші банки також активно розвивають свої пропозиції для МСБ, пропонуючи різноманітні кредитні продукти та сервіси. Для більш зрозумілої картини можемо зробити аналіз і порівняти активи АТ «ПУМБ» та інших провідних банків України.

Висновки до другого розділу

Загальний висновок про стан банківського кредитування економіки України та діяльність банку ПУМБ відображає позитивну динаміку зростання та адаптації до економічних викликів.

Банківський сектор України демонструє стійкість і поступове відновлення кредитної активності навіть в умовах економічної невизначеності. Основні тенденції включають:

Зростання споживчого кредитування. Високий попит на споживчі та іпотечні кредити свідчить про покращення фінансової активності населення та його інтерес до довгострокових інвестицій, зокрема у житло.

Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ). Державні програми, як «Доступні кредити 5-7-9%», активно сприяють розвитку підприємництва, що є ключовим фактором економічного зростання та зайнятості. Це допомагає банкам знижувати ризики та розширювати доступ до фінансування для МСБ.

Стабільність через управління ризиками. Банківський сектор активно знижує рівень непрацюючих кредитів (NPL) та створює резерви для покриття можливих збитків, що забезпечує стабільність системи.

Українська банківська система є важливою складовою національної економіки та відіграє ключову роль у фінансовій безпеці підприємств та населення. Банківська система кредитування в Україні є важливою складовою економіки країни, яка забезпечує доступ до кредитів для населення та підприємств.

Кредитування у 2019 році зросло на 7,1% порівняно з попереднім роком, але у 2020 та 2021 роках спостерігалось зниження на 7,6% та 8,8% відповідно.

Однак 1 січня 2022 року знову відбулося зростання на 10,4% порівняно з попереднім роком. Станом на 1 січня 2023 р. загальна кількість кредитів знизилася на 2,9% порівняно з 1 січня 2018 р. У складі кредитуючих організацій основну частку займають кредити суб'єктам підприємництва (2022 року – 83,4%, 2020 року – 78,09%, 2017 року – 84,32%)

АТ КБ «ПУМБ» утримує позиції одного з провідних комерційних банків України завдяки збалансованому підходу до управління фінансовими ресурсами та кредитним портфелем. Основні аспекти діяльності включають:

Зростання прибутковості. Стабільне зростання чистого прибутку свідчить про ефективне управління банком своїми активами та високий рівень операційної ефективності.

Фокус на споживче та іпотечне кредитування. Банк активно працює з фізичними особами, задовольняючи потреби в споживчому кредитуванні та іпотеці, що є важливим джерелом доходів.

Підтримка бізнесу. ПУМБ активно надає кредити для МСБ, особливо в рамках державних програм, що сприяє розвитку економіки та підтримці зайнятості.

У 2022 році чистий прибуток банку становив близько 3,96 млрд грн. В умовах кризи, викликаній війною, банк залишався одним із провідних приватних фінансових інститутів України.

За перше півріччя 2023 року ПУМБ отримав чистий прибуток у 3,68 млрд грн, що вказує на суттєве зростання порівняно з попереднім роком.

За 9 місяців 2023 року чистий прибуток досяг 5,68 млрд грн.

Операційний дохід за перше півріччя зріс до 7,45 млрд грн (+152,3% порівняно з аналогічним періодом 2022 року).

Чистий процентний дохід склав 5,4 млрд грн, а комісійний дохід — 1,07 млрд грн (+22,2%).

Активи банку збільшилися до 125,7 млрд грн, а власний капітал зріс на 34,4% і склав 15,7 млрд грн

Обсяг кредитного портфеля. Розмір і структура кредитного портфеля демонструють, яку частку доходів банк отримує від кредитування. У ПУМБ цей показник збільшується, зокрема в сегменті споживчого кредитування.

- Рівень непрацюючих кредитів (NPL). Частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі є важливим показником якості активів. ПУМБ прагне до зниження цього показника шляхом ефективної роботи з боржниками і контролю кредитних ризиків.

- Резерви під можливі збитки. Адекватність резервів показує готовність банку покривати збитки у разі невиконання позичальниками своїх зобов'язань. Сформовані резерви покривають можливі ризики, що говорить про обережний підхід до управління активами.

2022 рік: Загальний обсяг активів банку склав 111,97 млрд грн, зокрема корпоративний кредитний портфель залишався стабільним. Обсяг резервів для покриття кредитних ризиків підтримувався на високому рівні, що свідчить про консервативний підхід до управління ризиками.

До кінця року кредитний портфель корпоративного бізнесу досяг 46,5 млрд грн, збільшившись на 13,6% (приріст 5,57 млрд грн). період з 2019 до 2023 року активи банку значно зросли, досягнувши 153,3 млрд грн на початок 2024 року, що на 37% більше порівняно з 2022 роком. Це демонструє стабільне нарощування фінансової бази банку. Власний капітал у 2023 році зріс до 21,78 млрд грн, що свідчить про підвищення стійкості до ризиків і покращення капіталізації банку.

Банк демонструє стійкий рівень прибутковості. У 2023 році чистий прибуток склав 5,68 млрд грн, що є рекордним показником для установи за останні роки. Зростання прибутку було забезпечене збільшенням операційного доходу та зменшенням резервів під кредитні ризики.

Корпоративний кредитний портфель у 2023 році зріс на 13,6% і досяг 46,5 млрд грн, тоді як роздрібний кредитний портфель зменшився на 29% через зниження попиту на споживчі кредити.

Якість активів покращилася завдяки зменшенню резервів під знецінення кредитів.

Коефіцієнти ліквідності ПУМБ значно перевищують нормативи НБУ. Наприклад, коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) є вищим за мінімальні вимоги, що забезпечує банку можливість своєчасного виконання зобов'язань навіть в умовах економічної нестабільності.

У 2023 році банк активно інвестував у цифрові послуги, що дозволило збільшити кількість клієнтів, зокрема корпоративних, на 20%. Це забезпечує зростання довіри до банку з боку бізнесу та фізичних осіб.

АТ КБ «ПУМБ» протягом 2019–2023 років продемонстрував стійке фінансове зростання, високу прибутковість і якість активів.

Загалом, банківське кредитування в Україні підтримується як великими банками, так і державними ініціативами, що дозволяє економіці поступово відновлюватися та адаптуватися до нових умов. ПУМБ, завдяки своїй стратегії, зберігає стабільність та продовжує сприяти розвитку кредитного ринку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

3.1. Досвід кредитування суб'єктів малого та середнього бізнесу банками України

Досвід кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ) українськими банками відображає розвиток фінансової підтримки підприємств в умовах нестабільного економічного середовища. Українські банки, зокрема великі комерційні установи та деякі міжнародні банки, активно розвивають напрямок кредитування МСБ, адже цей сектор забезпечує значну частину ВВП країни та сприяє економічному зростанню.

Кредитування МСБ в Україні поступово покращується завдяки державній підтримці, більш гнучким умовам та широкому спектру кредитних продуктів, що пропонуються великими комерційними банками. Проте, високі ставки та необхідність забезпечення залишаються викликами для малих підприємств. Подальший розвиток програм підтримки, зниження ставок і впровадження цифрових рішень можуть зробити кредитування для МСБ ще доступнішим та стимулювати економічне зростання в країні.

Тенденція розвитку кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ) в АТ КБ «ПУМБ» та інших українських банках відображає загальні економічні умови, попит на фінансування з боку підприємств та наявні програми підтримки бізнесу. Умови кредитування МСБ значно покращилися завдяки державним та міжнародним програмам, спрямованим на розширення доступу до фінансування для підприємців.

Порівняємо кредитування МСБ українських банків:

Таблиця відображає ключові аспекти, такі як процентні ставки, максимальні строки кредитування, обов'язковість застави та участь банків у державних програмах підтримки.

Таблиця 3.14

Порівняльна таблиця умов кредитування для малого та середнього бізнесу (МСБ) в найбільших банках України (побудовано автором)

Банк	Процентна ставка, %	Максимальний строк кредитування	Необхідність застави	Програми підтримки
ПриватБанк	16–22	До 5 років	Обов'язкова для кредитів >500 тис. грн	Доступні кредити 5-7-9%
Ощадбанк	5–20(залежно від програми)	До 5 років	Вимагається для всіх типів	Доступні кредити 5-7-9%, Енергомодернізація
ПУМБ	14–24	До 3 років	Вимагається для більшості кредитів	Доступні кредити 5-7-9%
Укргазбанк	10–18%	До 7 років	Вимагається (є пільгові умови для екопроектів)	Доступні кредити 5-7-9%, Екопроектів підтримка
Райффайзен Банк	15–23	До 5 років	Необхідна для великих сум	Доступні кредити 5-7-9%
Альфа-Банк	17–25	До 3 років	Вимагається для сум >1 млн грн	Програми на умовах банку

1. Процентні ставки. Ставки варіюються від 5% у рамках державних програм до 25% для стандартних комерційних кредитів, що зумовлено ризиками кредитування МСБ.

2. Строк кредитування. У більшості банків максимальний строк кредитування становить до 5 років. Лише Укргазбанк пропонує кредити на довші строки для проектів, пов'язаних із енергомодернізацією.

3. Необхідність застави. Застава є обов'язковою умовою для більшості банків, особливо при кредитуванні великих сум.

4. Участь у програмах підтримки. Основні банки беруть участь у програмі «Доступні кредити 5-7-9%», що дозволяє бізнесам отримати кредити на пільгових умовах. Деякі банки, такі як Укргазбанк, додатково підтримують екологічні проекти.

Ця таблиця показує, що банки адаптують свої кредитні продукти під потреби малого та середнього бізнесу, часто пропонуючи більш лояльні умови в рамках державних програм.

Сукупний прибуток українських банків за 2023 рік склав 86,545 млрд грн. 56 банків отримали прибуток у розмірі 86,79 млрд грн, а 7 – збитки у розмірі 0,245 млрд грн. Нині 11% закладів є збитковими. Сукупний прибуток українських банків є важливим показником стабільності та розвитку банківського сектору. За останні роки, попри економічні виклики, українські банки демонструють позитивні фінансові результати, що зумовлено ефективним управлінням ризиками, активним кредитуванням та впровадженням нових фінансових послуг.

Станом на 1 березня 2024 року активи українських комерційних банків становлять 2,92 трлн. грн. Кредитів надано на суму 1,02 трлн. грн., резерви під активні операції банку - 368,6 млрд. грн. Капітал – 320,3 млрд. грн [14].

На лютий 2024 року АТ «Укрексімбанк» видав найбільшу суму кредитів юридичним особам — 75,6 млрд грн. На другому місці АТ "Ощадбанк" – 73,3 млрд грн. Третє місце у АТ «УКРГАЗБАНК»- 57,4 млрд грн.

Найбільше кредитів було видано фізичним особам: АТ КД «ПриватБанк» — 62,3 млрд грн; АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» - 29,7 млрд грн; АТ "Ощадбанк" - 15,47 млрд грн.(табл.3.15).

Таблиця 3.15

Рейтинг виданих кредитів(побудовано автором за даними[14])

Банк	Кредити юр. Особи	Кредити фіз.осіб
АТ «Укрексімбанк»	75 626 345	121 049
АТ «Ощадбанк»	73 303 903	15 470 384
АБ «УКРГАЗБАНК»	57 384 745	5 496 957
АТ «Райффайзен Банк»	47 389 909	4 445 505
АТ «ПУМБ»	42 208 037	10 221 161
АТ КБ «ПриватБанк»	33 572 251	62 320 474
АТ «СЕНС БАНК»	24 792 428	8 895 119
АТ «ОТП БАНК»	21 526 696	2 957 476
АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	18 086 601	200 819
АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК»	17 085 379	2 849 879
Акціонерний банк «Південний»	15 955 494	40 532
АТ «ТАСКОМБАНК»	11 534 859	2 370 422

У рамках підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу в Україні з початку використання інструменту державних гарантій на портфельній основі з грудня 2020 року видано 33 199 кредитів на загальну суму 105,4 млрд. гривень[14].

Станом на 1 лютого 2024 року 29 банків-кредиторів обслуговують 19 080 кредитів на суму 67,2 млрд гривень. Зобов'язання за основним боргом, що частково забезпечений державними гарантіями на портфельній основі, становили 30,8 млрд гривень. Це близько 70% від загального ліміту наданих гарантій (43,9 млрд гривень)[15].

У січні 2024 року укладено 567 кредитних договорів на суму понад 1,9 млрд. грн., при цьому частка зобов'язань за основним боргом, гарантована державою, склала 0,98 млрд. грн.

Якщо брати до уваги станом на 2023 рік кредитування банків по державній програмі «Доступні кредити 5-7-9%» то можемо побачити, що з

початку повномасштабної війни, станом на 4 березня поточного року, в Україні видано 47 584 доступних кредити на загальну суму 191,3 млрд грн (у тому числі банками державного сектору — 35 479 кредитів на 97,2 млрд грн). [14].(рис.3.18),(рис.3,19).

Державна підтримка ММСП
(мікро,малого та середнього підприємства)

Державна програма «Доступні кредити 5-7-9% в цифрах»

Рис.3.18. Державна програма мікро,малого та середнього підприємства (побудовано автором за даними [14])

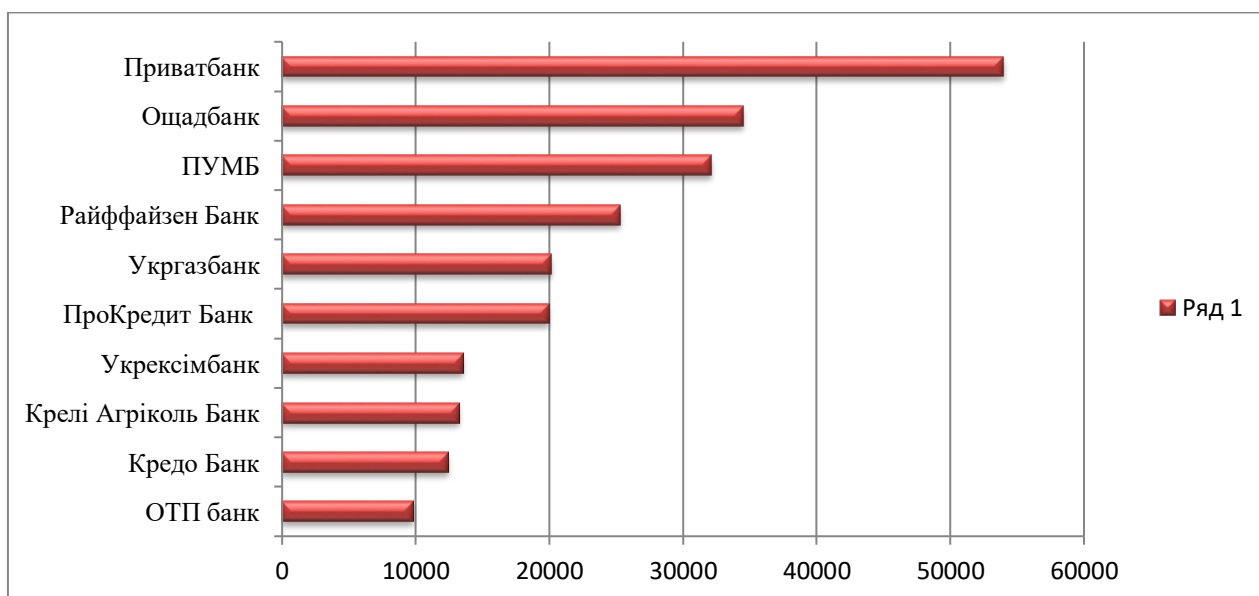

Рис.3.19. ТОП-10 банків у розрізі сум укладених кредитних договорів (за даними [14])

Отже, банки в Україні продовжують стабільно розвиватися, навіть незважаючи на повномасштабну війну та складну економічну погоду у країні та світі. У 2023 році обсяг коштів клієнтів у банках збільшився з 1,93 до 2,44 трлн. грн., а на початок 2024 року кошти фізичних осіб досягли 1 трлн. грн.

Фінансові установи активно переглядають свої депозитно-ощадні програми у бік збільшення пропозицій, що забезпечують клієнтам вигідні умови заощаджень. Державні банки ПриватБанк та Ощадбанк продовжують впевнено лідирувати за більшістю показників та зберігають довіру клієнтів. Райффайзен Банк входить до лідерів серед банків з іноземним капіталом [14].

Можемо зробити висновок, що кредитування банків України загалом і діяльність ПУМБ у цій сфері відзначаються низкою спільних рис, але кожен банк має свої специфічні стратегії та продукти. Українська банківська система активно відновлює кредитування, незважаючи на складні економічні умови, включаючи війну та кризу.

Українська банківська система поступово відновлює кредитування бізнесу завдяки підтримці державних програм і зменшенню кредитних ризиків. ПУМБ виступає одним із лідерів у цій сфері, забезпечуючи підприємства доступом до пільгових кредитів та інших фінансових інструментів, що сприяє розвитку бізнесу навіть у складних економічних умовах.

3.2. Удосконалення кредитної політики та розвиток вузькоспеціалізованих кредитних продуктів (на прикладі АТ КБ «ПУМБ»)

Кредитна політика — це сукупність принципів, правил і стратегій, які регулюють процес надання кредитів фінансовою установою. Вона визначає порядок роботи з клієнтами, оцінку кредитоспроможності, управління ризиками та забезпечує баланс між доходністю і безпекою кредитних операцій. Кредитна політика є ключовим інструментом управління фінансовою установою, забезпечуючи її стабільність і

конкуентоспроможність на ринку. Кредитна політика має декілька складових (рис.3.20).

Рис.3.20. Складові кредитної політики АТ КБ «ПУМБ» (побудовано автором за даними[41])

Складові кредитної політики:

1. Цілі кредитної політики:

- Забезпечення стабільного прибутку банку через ефективне кредитування.
- Підтримка економічного розвитку через фінансування бізнесу та фізичних осіб.
- Управління ризиками та дотримання нормативів регуляторів.

2. Принципи кредитування:

- Прозорість: зрозумілі умови надання кредитів.

- Ефективність: максимізація прибутку з мінімізацією ризиків.
 - Справедливість: рівні можливості для клієнтів з однаковими умовами.
3. Параметри оцінки клієнта:
- Кредитоспроможність (аналіз доходів, витрат, кредитної історії).
 - Наявність забезпечення (застава, гарантії).
 - Фінансовий стан (аналіз звітності для бізнесу).
4. Кредитний портфель:
- Розподіл кредитів за категоріями (роздрібні, корпоративні, іпотечні).
 - Диверсифікація портфеля для мінімізації ризиків.
5. Умови надання кредитів:
- Визначення ставок, строків погашення, комісій.
 - Політика щодо дострокового погашення.
 - Процедури реструктуризації боргу.
6. Ризик-менеджмент:
- Визначення граничних лімітів для позичальників.
 - Управління проблемними кредитами (NPL).
 - Вимоги до створення резервів під ризику.
7. Регулювання та контроль:
- Відповідність кредитної політики вимогам регуляторів.
 - Контроль за виконанням кредитних угод.
8. Організація процесу кредитування:
- Стандартизація процедур аналізу заявок.
 - Використання цифрових інструментів для швидкого прийняття рішень.

Важливість кредитної політики:

- Вона допомагає підтримувати баланс між ризиками та прибутковістю.
- Забезпечує злагоджену роботу кредитного підрозділу.
- Створює основу для довіри клієнтів до фінансової установи.

Кредитна політика є ключовим інструментом управління фінансовою установою, забезпечуючи її стабільність і конкурентоспроможність на ринку.

Для підвищення конкурентоспроможності та забезпечення потреб різних сегментів клієнтів АТ КБ «ПУМБ» активно працює над удосконаленням кредитної політики та розвитком вузькоспеціалізованих кредитних продуктів. Це дозволяє банку не лише зберігати наявну клієнтську базу, але й залучати нових клієнтів, зокрема серед малого та середнього бізнесу (МСБ) та фізичних осіб.

У грудні 2023 року ПУМБ затвердив «Стратегію сталого розвитку АТ «ПУМБ» на 5 років», яка спрямована на [41] : сприяння всебічному розвитку банку як сталого бізнесу, який в повній мірі усвідомлює свою відповідальність перед усіма зацікавленими сторонами;

- дотримання законодавства України у сфері сталого розвитку;
- забезпечення єдиного підходу в управлінні системою екологічно-соціального менеджменту;
- попередження і мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище у частині відповідального споживання;
- забезпечення відкритої та прозорої комунікації з питань сталого розвитку.

У 2023 році АТ «ПУМБ» зробив значні кроки у реалізації стратегії сталого розвитку, яка включає підтримку суспільства, розвиток співробітників, інновації та екологічну відповідальність.

Основні досягнення:

1. Фінансові показники:

- Чистий прибуток банку склав 3,96 млрд грн, що свідчить про зростання ефективності діяльності в умовах економічних викликів.
- ПУМБ перерахував до держбюджету 2,79 млрд грн податків, що на 74% більше, ніж у 2022 році.

2. Соціальна відповідальність:

- Банк підтримав клієнтів і спільноти в умовах війни, впроваджуючи ініціативи допомоги.
- Значну увагу приділяли волонтерським проєктам та підтримці постраждалих від війни регіонів.

3. Екологічні ініціативи:

- У 2023 році була посилена увага до зменшення екологічного впливу діяльності банку, включаючи цифровізацію процесів та оптимізацію ресурсів.

4. Розвиток продуктів та сервісів:

- Впроваджено нові послуги для малого та середнього бізнесу, такі як онлайн-кредити та спрощені фінансові інструменти.

Ці досягнення підкреслюють ефективність стратегії сталого розвитку ПУМБ, яка спрямована на забезпечення довгострокового позитивного впливу на економіку, суспільство та довкілля.

2023 рік став роком загартування, підтвердження професіоналізму та свідчення згуртованості команди. ПУМБ зумів зберегти лідируючі позиції на ринку за всіма ключовими показниками. 2023 року ПУМБ зосередився на цифровізації власних продуктів. У розвиток Digital було інвестовано 649 млн. грн., ще 421 млн. грн. — у стабільність та безпеку IT-інфраструктури: ПЗ, сервери, нові ліцензії, мережеве обладнання. Це дозволило збільшити частку цифрових клієнтів протягом року до 60% (+20%). Також для забезпечення стабільності сервісу ПУМБ переніс центр обробки даних до Європи.

За даними дослідницької компанії ЦБ РФ, рівень довіри до бренду ПУМБ підвищився: банк значно обмежив свої позиції, піднявшись із 6-го місця на 4-те у 2023 році. Українці відзначили ПУМБ як банк, якому довіряють та з яким готові співпрацювати. Також за результатами зовнішнього дослідження лояльності клієнтів компанії InMind ПУМБ входить до ТОП-3 лідерів ринку за показником NPS.

Наразі ПУМБ перевищує нормативи ліквідності НБУ у 2 рази та нормативи достатності капіталу НБУ у 2,5 рази. На цьому наголошує фінансова стійкість ПУМБ та готовність долати нові виклики.

2023 року фінансування соціальних ініціатив банком досягло понад 243,9 мільйона доларів. Основні зусилля були спрямовані на підтримку співробітників та клієнтів, правозахисників, бізнесу та держави, допомогу пораненим та пропаганду донорства крові.

ПУМБ – системоутворюючий банк України, уповноважений на зберігання коштів Національного банку України, надійний партнер для клієнтів, приватних осіб та компаній. Навіть під час війни банк повністю виконує свої зобов'язання перед партнерами, клієнтами, співробітниками та державою; підтримує своїх зацікавлених сторін у скрутну хвилину. ПУМБ підтримує баланс сталого розвитку бізнесу, команди та суспільства [41].

Напрями удосконалення кредитної політики ПУМБ

1. Зниження ризиків через оптимізацію процесів кредитування

- Банк впроваджує покращені системи оцінки ризиків, що дозволяють швидше аналізувати кредитоспроможність клієнтів. Це зменшує ймовірність непрацюючих кредитів (NPL) та підвищує стабільність кредитного портфеля.
- Оцифровка процесів кредитного скорингу скорочує час ухвалення рішень, а також знижує адміністративні витрати, роблячи кредитні продукти доступнішими.

2. Спрощення процедури оформлення кредитів

- ПУМБ спрощує процедуру подачі документів та оформлення кредитних заявок, що особливо важливо для МСБ. Це дозволяє зменшити час очікування та покращує обслуговування клієнтів.
- Для малого бізнесу банк пропонує спрощені пакети документів на кредити малих обсягів, що дозволяє швидше отримувати фінансування.

3. Участь у державних програмах підтримки бізнесу

- ПУМБ активно бере участь у програмі «Доступні кредити 5-7-9%», що дозволяє МСБ отримувати фінансування на вигідних умовах. Це розширює можливості для бізнесів, які зазвичай мають обмежений доступ до капіталу через високі ринкові ставки.
- Завдяки участі у програмі банк може пропонувати спеціальні кредитні продукти із зниженою ставкою, що приваблює нових клієнтів і підтримує наявних.

Розвиток вузькоспеціалізованих кредитних продуктів

1. Кредити для різних галузей бізнесу

- ПУМБ розробляє кредитні продукти, спеціально адаптовані для таких галузей, як агропромисловий сектор, ІТ та виробництво. Наприклад, банк може пропонувати кредити на придбання сільськогосподарської техніки або на розширення ІТ-інфраструктури.
- Спеціалізовані продукти для агробізнесу можуть включати лізингові рішення та кредити на закупівлю добрив, що враховують сезонні коливання доходів фермерів.

2. Програми для розвитку екологічного бізнесу та стійких проектів

- Банк починає впроваджувати кредити для підприємств, які займаються екологічними проектами або впроваджують енергозберігаючі технології. Це підтримується міжнародними та державними програмами і відповідає загальносвітовій тенденції до стійкого розвитку.
- Кредити для проектів з відновлюваної енергетики або екологічної модернізації підприємств пропонуються з вигіднішими умовами для стимулювання сталого розвитку.

3. Цифрові кредити для малого бізнесу та фізичних осіб

- В рамках оцифровки ПУМБ впроваджує онлайн-оформлення кредитів для малого бізнесу, що дозволяє швидко подати заявку без необхідності особистого відвідування банку.
- Для фізичних осіб банк пропонує цифрові кредити, що автоматично обробляються через мобільний додаток, забезпечуючи миттєве кредитування для малих сум.

4. Лізингові програми для бізнесу

- ПУМБ розвиває лізингові послуги для бізнес-клієнтів, які потребують доступу до техніки та обладнання без великих капіталовкладень. Це дозволяє підприємствам використовувати новітню техніку та технології без необхідності повної оплати.
- Лізингові програми особливо популярні серед МСБ, оскільки дозволяють оптимізувати витрати та швидко оновлювати обладнання.

Переваги вдосконалення кредитної політики та спеціалізованих продуктів ПУМБ

1. Залучення нових клієнтів: Завдяки вузькоспеціалізованим продуктам банк може краще задовольняти потреби підприємств з різних секторів економіки, залучаючи нові сегменти клієнтів.
2. Зниження кредитних ризиків: Покращені процеси оцінки кредитоспроможності та спеціалізовані продукти дозволяють банку точніше оцінювати ризики та уникати надмірної заборгованості.
3. Підтримка сталого розвитку: Участь у фінансуванні екологічних та соціально важливих проектів дозволяє ПУМБ не лише підтримувати стійкий розвиток, а й залучати кошти міжнародних інституцій на вигідних умовах.

Вдосконалення кредитної політики та розвиток вузькоспеціалізованих кредитних продуктів АТ КБ «ПУМБ» дозволяють банку залишатися конкурентоспроможним і відповідати сучасним потребам ринку. Це сприяє зміцненню позицій ПУМБ як провідного банку у сфері кредитування бізнесу

та фізичних осіб, особливо серед малого та середнього бізнесу, і підтримує розвиток інноваційних і стійких проектів в Україні.

Для вдосконалення процесів кредитування та збереження конкурентних переваг АТ КБ «ПУМБ» важливо враховувати кращі практики інших банків, а також розвивати власні лідерські напрямки. Ось аналіз можливостей для вдосконалення та порівняння з іншими банками України.

Що треба зробити ПУМБ для вдосконалення кредитування:

1. Розширення цифрових рішень та автоматизації

- Онлайн-кредитування для бізнесу: Багато банків вже пропонують онлайн-кредити для МСБ, що дозволяє бізнесам швидко подавати заявки і зменшує час на ухвалення рішень. ПУМБ може вдосконалити цифрові платформи, забезпечивши швидше оформлення кредитів онлайн для бізнес-клієнтів.
- Скорочення процесу ухвалення рішень: Впровадження додаткових автоматизованих систем скорингу та аналізу даних, включаючи використання штучного інтелекту, допоможе знизити тривалість обробки заявок.

2. Введення спеціалізованих програм для стартапів

- Підтримка стартапів через програми мікрокредитування та спеціальні фонди фінансування, які активно пропонують міжнародні банки, могла б стати додатковим напрямом для ПУМБ. Це б розширило доступ до фінансування для молодих компаній із потенціалом зростання.

3. Розвиток екологічного фінансування

- Деякі банки (як-от Укргазбанк) вже розвивають кредити для екологічних та «зелених» проектів, залучаючи міжнародне фінансування для підприємств, що орієнтовані на сталий розвиток. ПУМБ міг би впровадити програми кредитування для екологічних проектів, залучаючи зовнішні фонди на пільгових умовах.

4. Гнучкіші програми для МСБ

- ПУМБ може впровадити додаткові гнучкі кредитні лінії та овердрафти для МСБ, які б дозволили бізнесу швидко реагувати на зміни ринкових умов. Наприклад, в деяких банках доступний револьверний кредит, що надає гнучкість для оборотного капіталу.

5. Кредитування під облігації підприємств

- ПУМБ міг би використовувати практику надання кредитів під забезпечення корпоративних облігацій, що є популярною практикою у великих міжнародних банках. Це дозволяє великим підприємствам диверсифікувати джерела капіталу та знижувати процентне навантаження.

Що роблять інші банки, чого поки не вистачає у ПУМБ

1. Кредити на екологічні проекти та «зелене» фінансування: Укргазбанк та деякі інші банки активно розвивають екологічне фінансування, пропонуючи вигідні умови для бізнесів, які інвестують у відновлювану енергетику, енергоефективність і екологічну модернізацію. ПУМБ поки не має окремих продуктів для підтримки таких проектів.
2. Програми для експортерів: Деякі українські банки пропонують спеціальні програми підтримки експортерів, включаючи кредитні продукти та гарантії для зовнішньоторговельних угод. Це важливий напрямок для розвитку ПУМБ, який може допомогти клієнтам із доступом на міжнародні ринки.
3. Розширені програми лояльності для МСБ: ПриватБанк, наприклад, активно розвиває програми лояльності для малого бізнесу, що включає знижки, спеціальні умови на банківські послуги та бонуси для постійних клієнтів. ПУМБ може додати такі програми для зміцнення відносин із клієнтами.

Сильні сторони ПУМБ у кредитуванні

1. Участь у програмі «Доступні кредити 5-7-9%»: ПУМБ активно бере участь у державній програмі підтримки МСБ, надаючи доступні кредити на пільгових умовах. Це дозволяє банку залучати малий бізнес, який шукає фінансову підтримку на вигідних умовах.
2. Інноваційні продукти для малого бізнесу: Банк розвиває цифрові сервіси для МСБ, зокрема онлайн-кредитування та спрощені процедури оформлення кредитів. Це забезпечує зручність обслуговування для підприємців та сприяє зростанню клієнтської бази.
3. Оперативне рішення для споживчих кредитів: ПУМБ пропонує швидкі споживчі кредити, зокрема кредити готівкою та кредитні картки. Це дозволяє банку підтримувати високу привабливість серед фізичних осіб.
4. Фокус на забезпеченні високого рівня ліквідності та стабільності: ПУМБ має високий рівень ліквідності та добре організоване управління кредитними ризиками, що забезпечує фінансову стабільність і дозволяє банку надійно працювати навіть в умовах макроекономічної нестабільності.

АТ КБ «ПУМБ» планує вдосконалити свою кредитну політику, що сприятиме підвищенню ефективності кредитування та покращенню обслуговування клієнтів. Основні очікувані зміни включають в себе розширення кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ), а також інвестиції в інноваційні проекти, підвищення доступності кредитів для нових галузей, включаючи ІТ і зелений бізнес, активний розвиток онлайн-платформ для оформлення кредитів фізичними та юридичними особами, застосування автоматизованих алгоритмів оцінки кредитоспроможності, що знижує час на розгляд заявок, впровадження нових підходів до управління кредитними ризиками, включаючи більш точне прогнозування ризиків за допомогою аналітичних моделей, збільшення резервів для покриття можливих збитків, що посилює фінансову стійкість банку.

АТ КБ «ПУМБ» має сильні позиції на ринку завдяки участі в програмах підтримки МСБ, цифровим продуктам для бізнесу та швидкому кредитуванню фізичних осіб. Для подальшого вдосконалення кредитної політики банк може розвинути екологічне фінансування, створити програми для експортерів, підвищити гнучкість продуктів для МСБ та запропонувати спеціальні рішення для стартапів і корпоративних клієнтів. Ці вдосконалення можуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності ПУМБ та зміцненню його позицій на ринку.

3.3 Стратегія державної підтримки кредитного забезпечення малого і середнього бізнесу в Україні

У попередніх розділах не раз згадувалось про державну підтримку кредитного забезпечення малого та середнього бізнесу, тому цікаво розглянути саме стратегію державної підтримки країни.

Стратегія державної підтримки кредитного забезпечення малого і середнього бізнесу (МСБ) в Україні є ключовою складовою економічної політики, що спрямована на створення сприятливих умов для розвитку підприємництва, залучення інвестицій і створення нових робочих місць. Основна мета такої стратегії — забезпечення доступу МСБ до фінансових ресурсів на вигідних умовах для стимулювання економічного зростання.

Основні напрями стратегії державної підтримки:

Державні програми пільгового кредитування Найбільш відома програма — "Доступні кредити 5-7-9%", яка спрямована на підтримку мікро-, малого та середнього бізнесу через пільгове кредитування під низькі відсоткові ставки. Програма діє з 2020 року та передбачає кредитування підприємств з різними ставками залежно від розміру та виду бізнесу. Це дозволяє підприємствам інвестувати у розвиток, модернізацію виробництва, створення нових робочих місць та реалізацію інноваційних проектів.

Програма державних портфельних гарантій. Ця програма надає державні гарантії банкам, які кредитують МСБ, з метою зменшення ризиків

для фінансових установ і підвищення доступності кредитів для бізнесу. Такі гарантії дозволяють банкам розширювати кредитування підприємств, навіть у складних умовах, що пов'язані з військовими ризиками

Фінансовий лізинг і факторинг Держава підтримує також спеціалізовані форми фінансування, такі як фінансовий лізинг та факторинг. Програма "Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%" дозволяє підприємствам придбати необхідне обладнання або техніку на вигідних умовах, що є особливо важливим для агросектору. Факторинг допомагає малим підприємствам отримувати обігові кошти за рахунок продажу дебіторської заборгованості факторинговим компаніям, що підтримує їхню ліквідність.

Міжнародні грантові та кредитні програми Українська держава співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Світовий банк та інші, для залучення додаткових ресурсів у сектор МСБ. Ці організації надають кредити на розвиток бізнесу, модернізацію, а також технічну підтримку у впровадженні найкращих практик управління.

Освітні та консалтингові програми Держава підтримує підприємців не лише через фінансування, але й через навчальні та консультаційні програми. Це дає змогу МСБ отримати доступ до актуальних знань у сферах маркетингу, фінансів, інновацій та управління, що підвищує їхню конкурентоспроможність і допомагає більш ефективно використовувати залучені ресурси.

Виклики та перспективи:

- Воєнні ризики: Військові дії на сході України значно впливають на кредитну політику, зокрема на посилення вимог до підприємців, які працюють у зонах, наближених до бойових дій.
- Складність бюрократичних процедур: Підприємства часто стикаються з великим обсягом адміністративних вимог для отримання кредитів або грантів, що уповільнює процес отримання фінансування.

- Розширення доступу до фінансів: У перспективі держава планує розширювати програми підтримки, збільшувати обсяги кредитування та залучати більше міжнародних інвестицій для забезпечення фінансової стабільності МСБ.

Малий та середній бізнес (МСБ) є важливою складовою економіки України, відіграючи ключову роль у створенні робочих місць, місць, стимулюванні економічного зростання та розвитку інновацій. Однак для ефективного функціонування цього сектору необхідний доступ до фінансових ресурсів, особливо через систему кредитування.

В Україні існує низка проблем, які обмежують доступ малого та середнього бізнесу до фінансування, що потребує уваги як з боку держави, так і з боку фінансових установ. Стратегія державної підтримки кредитного забезпечення МСБ є важливою для створення сприятливих умов для розвитку цього сектору.

- Загальна характеристика системи кредитування в Україні.

Система кредитування в Україні є кількома елементами фінансової інфраструктури країни. Вона включає банківську систему, яка надає основну частину кредитів, а також небанківські фінансові установи, які користуються мікрокредитуванням та спеціалізованими фінансовими послугами.

На кредитуванні в Україні домінують комерційні банки, серед яких найбільшими є державні та приватні фінансові установи. При наявності великої кількості банків система кредитування в Україні виникає з низькими проблемами, такими як високі процентні ставки, обмежений доступ до довгострокових кредитів, вимоги до застави та складні процедури отримання кредитів для малого та середнього бізнесу. Ці фактори часто дозволяють підприємцям отримати фінансування, необхідне для розвитку їхнього бізнесу.

- Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в Україні.

- Високі процентні ставки. Кредитні ставки для малого та середнього бізнесу в Україні традиційно високі, що знижує привабливість кредитування.

- Недоступність довгострокових кредитів. Для розширення виробництва та інвестування в розвиток малого і середнього бізнесу достатньо довгострокових кредитів, які в Україні пропонуються.

- Складність доступу до фінансування. Високі вимоги до застави та фінансового стану підприємства часто стають перешкодою для отримання кредитів.

- Низька фінансова грамотність. Багато підприємців не володіють достатнім рівнем знань у галузі фінансів, що поважає їх ефективно управляти фінансами та користуватися кредитними ресурсами.

- Стратегія державної підтримки кредитного забезпечення малого та середнього бізнесу в Україні.

Для полегшення доступу до фінансування малого та середнього бізнесу уряд України реалізує ряд програм і стратегій, спрямованих на покращення кредитного забезпечення цього сектора економіки. Україна реалізує програму державних гарантій. Український уряд та міжнародні фінансові установи активно працюють над створенням механізмів державних гарантій кредитів малого та середнього бізнесу. Це дозволяє підприємству отримувати кредити з меншими вимогами до застави та за більш вигідними умовами.

Стратегія державної підтримки кредитного забезпечення МСБ спрямована на зменшення фінансових бар'єрів, підвищення доступності кредитів та інвестування в інновації. Ключовими елементами є пільгове кредитування, державні гарантії та спеціалізовані продукти, такі як лізинг і факторинг, що стимулюють розвиток підприємництва навіть у складних умовах. Незважаючи на досягнуті успіхи, підприємці іноді стикаються з бюрократичними труднощами та тривалими процедурами отримання кредитів або грантів, що уповільнює процес отримання фінансування.

Державна стратегія продовжує розвиватися для подальшого полегшення доступу до фінансування, особливо в період економічної нестабільності та військових ризиків.

Метою державної політики у сфері розвитку малого та середнього бізнесу в Україні є:

1) створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва;

2) забезпечення розвитку суб'єктів малого та середнього підприємництва з метою створення конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності.

3) стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого та середнього підприємництва;

4) сприяння суб'єктам малого та середнього підприємництва у просуванні вироблених ними товарів (робіт, послуг, результатів інтелектуальної діяльності на внутрішньому та зовнішньому ринках).

5) забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

2. Принципами державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні є:

1) ефективність підтримки малого та середнього бізнесу;

2) наявність державної підтримки малого та середнього бізнесу;

3) забезпечення участі представників малого та середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси малого та середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики у цій сфері;

4) створення рівних можливостей для доступу суб'єктів малого та середнього підприємництва, які відповідають вимогам, передбаченим національними, регіональними та місцевими програмами розвитку малого та середнього підприємництва, до участі у реалізації таких програм та отримувати державну підтримку;

5) ефективність використання бюджетних коштів, передбачених для реалізації з азначених програм;

6) відкритість та прозорість процедур державної підтримки;

7) наявність об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва для всіх малих та середніх підприємств [17].

Види державної підтримки малого та середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва.

1. Державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва включає фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки та промислове виробництво, підтримка малих та середніх підприємств, які здійснюють експортну діяльність, підтримка у галузі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації управлінських кадрів та бізнес-персоналу [18].

Державна фінансова підтримка малого та середнього підприємництва

1. Надання фінансової державної підтримки здійснюється спеціально уповноваженим органом у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, іншими органами виконавчої влади, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, Українським Фондом підтримки підприємництва та іншими національними фондами, регіональними та місцевими фондами підтримки підприємництва.

Фінансова державна підтримка здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

2. Основними видами фінансової державної підтримки є:

1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, наданими для реалізації проектів малого та середнього підприємництва;

2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за використання гарантій;

3) надання гарантій та поруки за кредитами малих та середніх підприємств;

4) надання кредитів, у тому числі мікропозик, для відкриття та ведення власного бізнесу

5) надання кредитів на придбання та впровадження нових технологій;

б) компенсація витрат на розвиток співпраці між малими та середніми підприємствами та великими підприємствами;

7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;

8) інші види фінансової державної підтримки, які не заборонені законом.

3. Порядок використання коштів державного бюджету для фінансової державної підтримки малих та середніх підприємств затверджується відповідно до вимог бюджетного законодавства [19].

Висновок до третього розділу

Провівши аналіз тенденції та стану розвитку кредитування малого та середнього бізнесу АТ КБ «ПУМБ» та інших банків, можемо дійти такого висновку, що кредитування МСБ в Україні загалом і в ПУМБ зокрема показує стабільні тенденції розвитку, попри виклики, пов'язані з економічною та військовою ситуацією. Можемо побачити активну участь у державних програмах, ризик-менеджмент і адаптація до умов війни, вузькоспеціалізовані продукти.

За даними НБУ, попит на кредити для МСБ стабільно зростає у 2022–2023 роках, попри економічні виклики. Багато банків, включаючи ПУМБ, почали активно розширювати кредитні програми для малого бізнесу.

Впровадження державних ініціатив, таких як «Доступні кредити 5-7-9%», сприяло збільшенню доступності фінансування для підприємців.

Провідні банки запроваджують онлайн-кредити, автоматизовані рішення для оцінки позичальників та цифрові платформи для обслуговування клієнтів.

ПУМБ демонструє стабільне зростання у сфері кредитування малого та середнього бізнесу завдяки активній участі в державних програмах, впровадженню вузькоспеціалізованих продуктів та адаптації до складних економічних умов. Порівняно з іншими банками, ПУМБ займає лідируючі

позиції завдяки своїм інноваційним фінансовим рішенням та ефективній роботі з ризиками, що забезпечує йому конкурентну перевагу на ринку.

З 2022 року ПУМБ збільшив кількість клієнтів серед МСБ на 20%. Акцент зроблено на корпоративне кредитування, розширення продуктів для малих підприємств і участь у державних програмах підтримки.

Банк активно впроваджує інновації, включаючи онлайн-оформлення кредитів через мобільний додаток та спрощення процедури оцінки кредитоспроможності. У 2023 році ПУМБ увійшов до топ-10 банків за приростом корпоративного кредитування. Його стратегія спрямована на підтримку регіональних підприємств і залучення нових клієнтів через цифрові інструменти.

АТ КБ «ПУМБ» демонструє стабільний розвиток у сфері кредитування малого та середнього бізнесу, використовуючи сучасні технології та партнерські програми для підтримки підприємців. Завдяки цифровізації та участі в державних ініціативах банк конкурує з найбільшими установами країни. Його стратегія спрямована на забезпечення доступності фінансування та підвищення ефективності кредитного портфеля.

ВИСНОВКИ

Банківське кредитування малого і середнього бізнесу (МСБ) в Україні є важливим механізмом для підтримки підприємництва та економічного зростання. Проте розвиток цієї сфери стикається з низкою проблем і викликів, які заважають повному використанню потенціалу МСБ.

Банківське кредитування МСБ в Україні розвивається завдяки державним програмам підтримки, таким як "Доступні кредити 5-7-9%" та програмам портфельних гарантій. Однак розвиток гальмується через високі ризики, пов'язані з війною, бюрократичні затримки та брак фінансової грамотності підприємців. Розширення доступу до вузькоспеціалізованих продуктів, таких як факторинг і лізинг, допомагає частково вирішити ці проблеми, але для повного розкриття потенціалу МСБ необхідні подальші реформи та спрощення процедур кредитування.

Зростання доходів від банківських операцій одна із найважливіших чинників підтримки фінансової стійкості банківських установ, оскільки безпосередньо впливає на прибутковість банків і є джерелом поповнення статутного капіталу. Однією з найважливіших цілей банку як суб'єкта малого та середнього бізнесу є створення основи існування та розвитку ринкової економіки, основи дрібнотоварного виробництва (історично це формувало передумови для створення ринкового середовища), початковий етап, найбільший за чисельністю і тому, мабуть, основний сектор економіки.

Діяльність МСБ як забезпечує зайнятість, а й сприяє сплаті податків та інших платежів у державні фінанси. МСП є потужним фактором розвитку науки та технологій та створюють здорове конкурентне середовище в економічному секторі.

Надання кредитної підтримки є важливим важелем регулювання розвитку МСБ, без якого вони не здатні надати необхідні фінансові гарантії своїм діловим партнерам, що робить їх менш конкурентоспроможними, ніж великі підприємства, асоційовані підприємства та об'єднання [20].

МСБ є рушійною силою економіки, створюючи більшість робочих місць та забезпечуючи інновації. Кредитування дозволяє їм розвиватися та конкурувати на ринку.

Малі та середні підприємства мають свої особливості, такі як менша фінансова стійкість, обмежений доступ до капіталу та вищі ризики. Тому банки розробляють спеціальні кредитні програми та продукти, адаптовані до їх потреб.

Держава відіграє важливу роль у підтримці кредитування МСБ шляхом надання гарантій, субсидій та створення сприятливого законодавчого середовища.

Незважаючи на важливість, кредитування МСБ пов'язане з певними ризиками, такими як неплатоспроможність підприємств, економічна нестабільність та недостатня інформаційна прозорість.

Сучасні тенденції в кредитуванні МСБ включають зростання ролі цифрових технологій, розвиток альтернативних джерел фінансування (краудфандинг, венчурний капітал) та посилення уваги до соціальної відповідальності бізнесу.

Кредитування українських банків загалом та діяльність ПУМБ у цій сфері характеризуються низкою спільних рис, проте кожен банк має свої специфічні стратегії та продукти. Українська банківська система активно відновлює кредитування, незважаючи на складні економічні умови, включаючи війну та кризу.

Українська банківська система поступово відновлює кредитування бізнесу завдяки підтримці державних програм та зниженню кредитних ризиків. ПУМБ виступає одним із лідерів у цій сфері, надаючи підприємствам доступ до пільгових кредитів та інших фінансових інструментів, що сприяє розвитку бізнесу навіть у складних економічних умовах.

Кредитування малого та середнього бізнесу має як ризики, так і великі перспективи. Для підприємств це ключовий інструмент фінансового

розвитку, що дозволяє реалізовувати нові проекти та забезпечувати зростання.

Водночас, для кредиторів ризики можуть бути мінімізовані завдяки держпідтримці, спеціалізованим фінансовим продуктам та розвитку інфраструктури для малого бізнесу. Збалансований підхід до кредитування МСП може сприяти довгостроковому економічному зростанню та розвитку.

Отже, загалом, банківське кредитування МСБ є важливим інструментом для розвитку підприємництва та економіки в цілому. Однак, для його ефективного функціонування необхідна тісна співпраця банків, держави та самих підприємців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Супрун А. В. Chodecal D. Impact of lending policy on banking industry in Nigeria. Journal of economy. 2004. № 7(4). С. 12–22. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2658/1/%D0%A1%D1%83%D0%BF%D1%80%D1%83%D0%BD.pdf>
2. Банківське кредитування: основи, система, принципи та форми забезпечення. Система банківського кредитування. Принципи банківського кредитування. Форми забезпечення кредитів. Електронне джерело. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/20123/>
3. Концептуальні засади кредитного менеджменту в банку. Електронне джерело. URL: <https://elib.lntu.edu.ua/>
4. Банківське кредитування: основні принципи, види кредитів, їх призначення. Електронне джерело. URL: <https://studfile.net/preview/14265445/page:37/>
5. Мірошник Р.О., Прокоп'єва У.О. Мікропідприємства, малі, середні та великі підприємства в новій класифікації підприємств, що прийнята зі змінами до закону про бухгалтерський облік Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми економіки та управління”, С. 3-9. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal>
6. Акчуріна Ю. М., Мальцева А.І. Проблеми та перспективи кредитування малого бізнесу. Вісник Запорізького національного університету. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Natural/Vznu/eco/2008_1/2008-2606/akch.pdf
7. Кредитний договір: порядок укладення, його зміна, розірвання та виконання. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua>
8. Вітюк А.О., Роль кредитування в діяльності підприємств. Дипломна робота. С. 2-6. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/339162252.pdf>
9. Кредитування бізнесу під час війни: виклики та можливості. URL: <https://aub.org.ua/104/ekspertna-dumka/14550-kredytuvannia-ukrainskykh-pidpriyemstv-pid-chas-viiny-vyklyky-ta-mozhlyvosti>

10. Васьківська К., Петрик І., Ярмольський С., Фінансово-економічний механізм розвитку малого- го підприємництва. Вісник ДАУ. 2013. Вип. 20–23. С. 135–140. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/182.pdf>

11. Серета А.М. Джерела та проблеми фінансування малого бізнесу в Україні. Стаття УДК 336.25. С.1-4. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09/182.pdf>

12. Офіційна сторінка банку ПУМБ. Розвиток бізнес середовища. URL: <https://about.pumb.ua>

13. Офіційна сторінка банку ПУМБ. Рейтинговий звіт PUMB 001-030 про оновлення кредитного рейтингу та рейтингу надійності банківських вкладів. URL: <https://about.pumb.ua/content/cmsfile/ua>

14. Порівняння провідних банків України: активи, капітал, доходи та сплачені податки. URL: <https://psm7.com/uk/bank/porivnyannya-providnih-bankiv-ukrayini-aktivi-kapital-dohodi-ta-splacheni-podatki.html>

15. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>

16. Порівняння провідних банків України: активи, капітал, доходи та сплачені податки. Асоціація українських банків. URL: (<https://aub.org.ua/>). URL: <https://psm7.com/uk/bank/porivnyannya-providnih-bankiv-ukrayini-aktivi-kapital-dohodi-ta-splacheni-podatki.html>

17. Законодавство України. Верховна Рада України. Закон України Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23). Розділ II ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ .Стаття 3 Мета і принципи державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

18. Законодавство України. Верховна Рада України. Закон України Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23). Розділ IV. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО

ПІДПРИЄМНИЦТВА.Стаття 15 Види державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва та об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

19. Законодавство України. Верховна Рада України.Закон України Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст.23). Розділ IV. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.Стаття 16 Фінансова державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

20. Лазарук О.Л. Анотація. Банківське кредитування малого та середнього бізнесу. Анотація дипломної роботи. Випуск 2024 р. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/07f3b986-1159-48e0-8414-3b9bb6f9aaca>

21. Бабаскін А.Ю. Істотні умови кредитного договору за цивільним законодавством України. Журнал ПРАВОВА ДЕРЖАВА 28'2017. УДК 347.23. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/325742.pdf>

22. Законодавство України. Положення Національного банку України "Про кредитування". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0246500-95#Text>

23. Поняття кредиту, його призначення та види. Електронне джерело. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/19904/>

24. Суть, основні риси та принципи банківського кредитування. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/20468/>

25. Антків В. В. Банківське кредитування малого і середнього бізнесу. Збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Випуск 2022 р. URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1815/1/Antkiv%20V.V.%2C%20BSs-51.pdf>

26.. Фінансовий стан підприємства: комплексна оцінка, показники та значення. Електронне джерело. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/18236/

27. Лобза А.В., Карпук Д. С. Персонал підприємства: класифікація, структура та характеристика. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/20658/

28. Чийпеш Н.М. Поцелуйко І.В. Сучасні тенденції інноваційного розвитку на кредитному ринку України. Електронне джерело. URL: <file:///C:/Users/HP/Downloads/3325>

29. Лобза А.В., Карпук Д. С. Організаційна культура як елементу успіху компанії. Електронне джерело. URL: <https://core.ac.uk/reader/48406450>

30. Гулик Т.В. Крюк В.В. Сутність поняття ринкової стратегії та її місце в системі міжнародного маркетингу. Електронне джерело. URL: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/20658/

31. Конкуренція – Вікіпедія. Електронне джерело. URL: <https://uk.wikipedia.org>

32. Перерва П.Г., Максименко Я.А., Климова С.О., Сокол К.В., Гарник Л.П. Міжнародна економіка: основні поняття. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальностей 292 «Міжнародні економічні відносини» та 242 «Туризм». С. 3. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/c40886c5-fcad-4309-b74f-fa350ab11a94/content>

33. Кредитний ризик: оцінка та інструменти управління в обліку за міжнародними стандартами. Електронне джерело. URL: <https://devisu.ua/uk/stattia/kreditniy-rizik-ocinka-ta-instrumenti-upravlinnya-v-obliku-za-mizhnarodnimi-standartami->

34.. Національний Банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Operational_risk_2019-10_pr.pdf?v=7

35. Національний банк, Постанова "Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах" від 11.06.2018 N 64

36. Фінансові ризики: принципи управління. Електронне джерело. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/14375/>

37. Основні значення ризиків. Електронне джерело. URL: <https://a-bank.com.ua/uploads/media/default/0001/01/0dee1c4388ffda54e69e5fb7a98f5f948477edff.pdf>

38. Томнюк Т.Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. Журнал Випуск # 16 / 2018 ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. УДК 334.012.64. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/80.pdf

39. Сич О.А., Беркацький Б.Л., Климчук О.Р. Аналіз кредитування бізнесу в Україні та Польщі. Журнал «Молодий вчений» Випуск № 10 (74) • жовтень, 2019 р. УДК 336.71. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/152.pdf>

40. Людковська Ю. Ю., Абдуллаєва А.Є. Оцінка сучасних тенденцій банківського кредитування в Україні протягом 2018-2023 років. Журнал Випуск # 16 / 2018 ЕКОНОМІКА І СУСПІЛЬСТВО. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3058/2979>

41. Офіційний сайт ПУМБ. URL: <https://about.pumb.ua/growth/strategy>

ДОДАТКИ

Додаток А

Ренкінг банків за питомою вагою КП(побудовано автором за даними[9])

Місце за обсягом КП на 01.04.2024	Група	Банки	Питома вага КП на 01.04.2024 (без вирахування резервів)
1	Банки з державною часткою	АТ КБ "ПриватБанк"	25,40%
2	Банки з державною часткою	АТ "Ощадбанк"	11,98%
3	Банки з державною часткою	АТ "Укрексімбанк"	11,64%
4	Банки з державною часткою	АБ "УКРГАЗБАНК"	8,55%
5	Банки іноземних банківських груп	АТ "Райффайзен Банк"	7,21%
6	Банки з приватним капіталом	АТ "ПУМБ"	5,88%
7	Банки з державною часткою	АТ "СЕНС БАНК"	4,03%
8	Банки іноземних банківських груп	АТ "ОТП БАНК"	3,50%
9	Банки іноземних банківських груп	АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	2,64%
10	Банки з приватним капіталом	Акціонерний банк "Південний"	2,59%
11	Банки іноземних банківських груп	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	2,37%
12	Банки з приватним капіталом	АТ "ТАСКОМБАНК"	1,72%
13	Банки іноземних банківських груп	АТ "УКРСИББАНК"	1,43%
14	Банки іноземних банківських груп	АТ "КРЕДОБАНК"	1,28%
15	Банки з приватним капіталом	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	1,21%
16	Банки іноземних банківських груп	АТ "ІНГ Банк Україна"	0,97%
17	Банки з приватним	АТ АКБ "Львів"	0,87%

	капіталом		
18	Банки з приватним капіталом	ПАТ "МТБ БАНК"	0,72%
19	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	0,67%
20	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК АЛЬЯНС"	0,62%
21	Банки з приватним капіталом	АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	0,49%
22	Банки іноземних банківських груп	АТ "СІТІБАНК"	0,45%
23	Банки з приватним капіталом	АТ "КОМІНБАНК"	0,41%
24	Банки з приватним капіталом	АТ "А - БАНК"	0,27%
25	Банки з приватним капіталом	АТ "АБ "РАДАБАНК"	0,26%
26	Банки іноземних банківських груп	АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"	0,24%
27	Банки з приватним капіталом	АТ "МІБ"	0,23%
28	Банки з приватним капіталом	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	0,20%
29	Банки з приватним капіталом	АТ "Полтава-банк"	0,17%
30	Банки з приватним капіталом	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	0,16%
31	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК "ГРАНТ"	0,16%
32	Банки з приватним капіталом	АТ "КБ "ГЛОБУС"	0,15%
33	Банки з приватним капіталом	АТ "АГРОПРОСПЕРІС БАНК"	0,15%
34	Банки іноземних банківських груп	АТ "ПРАВЕКС БАНК"	0,14%
35	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ"	0,14%
36	Банки іноземних банківських груп	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	0,14%
37	Банки іноземних банківських груп	АТ "Дойче Банк ДБУ"	0,12%
38	Банки з приватним капіталом	ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	0,12%
39	Банки з приватним капіталом	АТ "АСВІО БАНК"	0,10%

	капіталом		
40	Банки з приватним капіталом	АТ "РВС БАНК"	0,08%
41	Банки з приватним капіталом	АТ "КРИСТАЛБАНК"	0,07%
42	Банки з приватним капіталом	АТ "КОМІНВЕСТБАНК"	0,06%
43	Банки з приватним капіталом	Полікомбанк	0,06%
44	Банки з приватним капіталом	АТ "СКАЙ БАНК"	0,05%
45	Банки з приватним капіталом	АТ "АЛЬТБАНК"	0,05%
46	Банки з приватним капіталом	АТ "МетаБанк"	0,05%
47	Банки з приватним капіталом	АТ "ЄПБ"	0,04%
48	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	0,04%
49	Банки з приватним капіталом	АТ "ЮНЕКС БАНК"	0,03%
50	Банки з приватним капіталом	АТ "Ідея Банк"	0,03%
51	Банки з приватним капіталом	АТ "ОКСІ БАНК"	0,03%
52	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК "ПОРТАЛ"	0,02%
53	Банки з приватним капіталом	АТ "МОТОР-БАНК"	0,02%
54	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК 3/4"	0,01%
55	Банки іноземних банківських груп	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	0,01%
56	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК АВАНГАРД"	0,01%
57	Банки з державною часткою	АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	0,002230560 %
58	Банки з приватним капіталом	АТ "АЛЬПАРІ БАНК"	0,001972689 %
59	Банки з приватним капіталом	АТ "БАНК ТРАСТ- КАПІТАЛ"	0,000658583 %
60	Банки з приватним капіталом	ПрАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	0,000299501 %
61	Банки з приватним	АТ "Український банк	0,000155963

	капіталом	реконструкції та розвитку"	%
--	-----------	----------------------------	---

Додаток Б

Дані щодо КП та його якості у розрізі видів діяльності (побудовано авором за даними[9])

Вид економічної діяльності	КП станом на 01.04.2024, тис. грн	Питома вага в кредитному портфелі, %	Питома вага непрацюючих активів, %
Усього	787 593 537	100,00	40,15
Авіаційний транспорт	1 085 649	0,14	9,21
Адміністративна та допоміжна офісна діяльність, інші допоміжні комерційні послуги	162 278	0,02	5,01
Будівництво будівель	10 777 124	1,37	84,01
Будівництво споруд	3 982 106	0,51	39,94
Ветеринарна діяльність	31 984	0,00	5,94
Видавнича діяльність	101 172	0,01	5,48
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів	1 250 779	0,16	41,68
Виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	5 086 582	0,65	14,06
Виробництво гумових і пластмасових виробів	4 776 033	0,61	18,06
Виробництво електричного устаткування	2 221 922	0,28	26,28
Виробництво інших транспортних засобів	3 937 603	0,50	8,78
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	5 501 692	0,70	25,82

Вид економічної діяльності	КП станом на 01.04.2024, тис. грн	Питома вага в кредитному портфелі, %	Питома вага непрацюючих активів, %
Виробництво іншої продукції	953 366	0,12	0,44
Виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів	49 906	0,01	52,03
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	521 669	0,07	98,31
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	365 005	0,05	0,91
Виробництво машин і устаткування, н.в.і.у.	8 737 059	1,11	72,41
Виробництво меблів	1 753 159	0,22	7,01
Виробництво напоїв	4 196 757	0,53	22,82
Виробництво одягу	783 694	0,10	12,45
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	472 021	0,06	2,66
Виробництво паперу та паперових виробів	3 619 751	0,46	15,58
Виробництво тютюнових виробів	650 586	0,08	0,00
Виробництво харчових продуктів	50 812 620	6,45	16,39
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	5 019 007	0,64	27,15
Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	210 948	0,03	12,30
Водний транспорт	29	0,00	100,00

Вид економічної діяльності	КП станом на 01.04.2024, тис. грн	Питома вага в кредитному портфелі, %	Питома вага непрацюючих активів, %
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5 610	0,00	8,15
Діяльність головних управлінь (хед-офісів); консультування з питань керування	5 234 005	0,66	9,87
Діяльність громадських організацій	3 495	0,00	6,97
Діяльність домашніх господарств як роботодавців для домашньої прислуги	249	0,00	100,00
Діяльність із забезпечення стравами та напоями	1 089 809	0,14	27,27
Діяльність із працевлаштування	64 401	0,01	5,64
Діяльність охоронних служб та проведення розслідувань	169 431	0,02	35,39
Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність	188 545	0,02	70,01
Діяльність у сферах архітектури та інжинірингу; технічні випробування та дослідження	675 437	0,09	51,73
Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку	1 005 249	0,13	2,87
Діяльність у сфері радіомовлення та телевізійного мовлення	5 853	0,00	27,75
Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг	155 339	0,02	24,13

Вид економічної діяльності	КП станом на 01.04.2024, тис. грн	Питома вага в кредитному портфелі, %	Питома вага непрацюючих активів, %
Діяльність у сфері творчості, мистецтва та розваг	11 365	0,00	8,09
Добування інших корисних копалин та розроблення кар'єрів	1 012 762	0,13	35,39
Добування кам'яного та бурого вугілля	287 969	0,04	71,48
Добування металевих руд	2 409 511	0,31	31,06
Добування сирової нафти та природного газу	13 655 813	1,73	0,10
Допоміжна діяльність у сферах фінансових послуг і страхування	127 169	0,02	43,73
Забір, очищення та постачання води	55 428	0,01	8,11
Збирання, оброблення й видалення відходів; відновлення матеріалів	289 465	0,04	11,90
Інша діяльність щодо поводження з відходами	1 032	0,00	0,00
Інша професійна, наукова та технічна діяльність	51 777	0,01	52,23
Інше (для фізичних осіб (у т. ч. суб'єктів незалежної професійної діяльності) та нерезидентів)	28 137 645	3,57	50,74
Каналізація, відведення й очищення стічних вод	29 244	0,00	1,59
Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність	211 911	0,03	11,37

Вид економічної діяльності	КП станом на 01.04.2024, тис. грн	Питома вага в кредитному портфелі, %	Питома вага непрацюючих активів, %
Лісове господарство та лісозаготівлі	165 411	0,02	14,96
Металургійне виробництво	9 934 103	1,26	69,96
Надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів	549 169	0,07	30,77
Надання інформаційних послуг	141 837	0,02	19,92
Надання інших індивідуальних послуг	296 269	0,04	25,13
Надання послуг догляду із забезпеченням проживання	472	0,00	0,03
Надання соціальної допомоги без забезпечення проживання	16 100	0,00	52,41
Надання фінансових послуг, крім страхування та пенсійного забезпечення	10 825 809	1,37	9,48
Наземний і трубопровідний транспорт	8 124 576	1,03	16,90
Наукові дослідження та розробки	457 994	0,06	3,14
Оброблення деревини та виготовлення виробів з деревини та корка, крім меблів; виготовлення виробів із соломки та рослинних матеріалів для плетіння	2 677 498	0,34	13,50
Обслуговування будинків і територій	567 530	0,07	25,46
Операції з нерухомим майном	56 659 107	7,19	76,53
Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт	6 318 108	0,80	11,30
Оптова торгівля, крім торгівлі	170 734 844	21,68	33,00

Вид економічної діяльності	КП станом на 01.04.2024, тис. грн	Питома вага в кредитному портфелі, %	Питома вага непрацюючих активів, %
автотранспортними засобами та мотоциклами			
Організування азартних ігор	0	0,00	100,00
Оренда, прокат і лізинг	10 106 922	1,28	68,04
Освіта	225 472	0,03	7,05
Охорона здоров'я	4 130 003	0,52	35,31
Поліграфічна діяльність, тиражування записаної інформації	896 956	0,11	13,48
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	66 156 259	8,40	31,16
Поштова та кур'єрська діяльність	1 885 503	0,24	0,06
Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку	210 867	0,03	17,68
Ремонт і монтаж машин і устаткування	916 926	0,12	8,12
Ремонт комп'ютерів, побутових виробів і предметів особистого вжитку	71 861	0,01	24,07
Рибне господарство	49 421	0,01	27,50
Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	122 234 726	15,52	77,08
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	110 532 151	14,03	15,65
Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	15 862 386	2,01	61,32

Вид економічної діяльності	КП станом на 01.04.2024, тис. грн	Питома вага в кредитному портфелі, %	Питома вага непрацюючих активів, %
Спеціалізовані будівельні роботи	4 737 819	0,60	72,73
Страхування, перестрахування та недержавне пенсійне забезпечення, крім обов'язкового соціального страхування	16 163	0,00	98,20
Текстильне виробництво	1 928 467	0,24	13,94
Телекомунікації (електрозв'язок)	4 438 464	0,56	0,19
Тимчасове розміщування	3 733 010	0,47	16,16
Функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури	52 321	0,01	99,15

Таблиця 2. КП в розрізі груп банків

Група банків	Питома вага КП на 01.04.2024, тис грн (без вирахування резервів)
Банки з державною часткою	61,61%
Банки з приватним капіталом	17,89%
Банки іноземних банківських груп	20,50%
Всього	100,00%